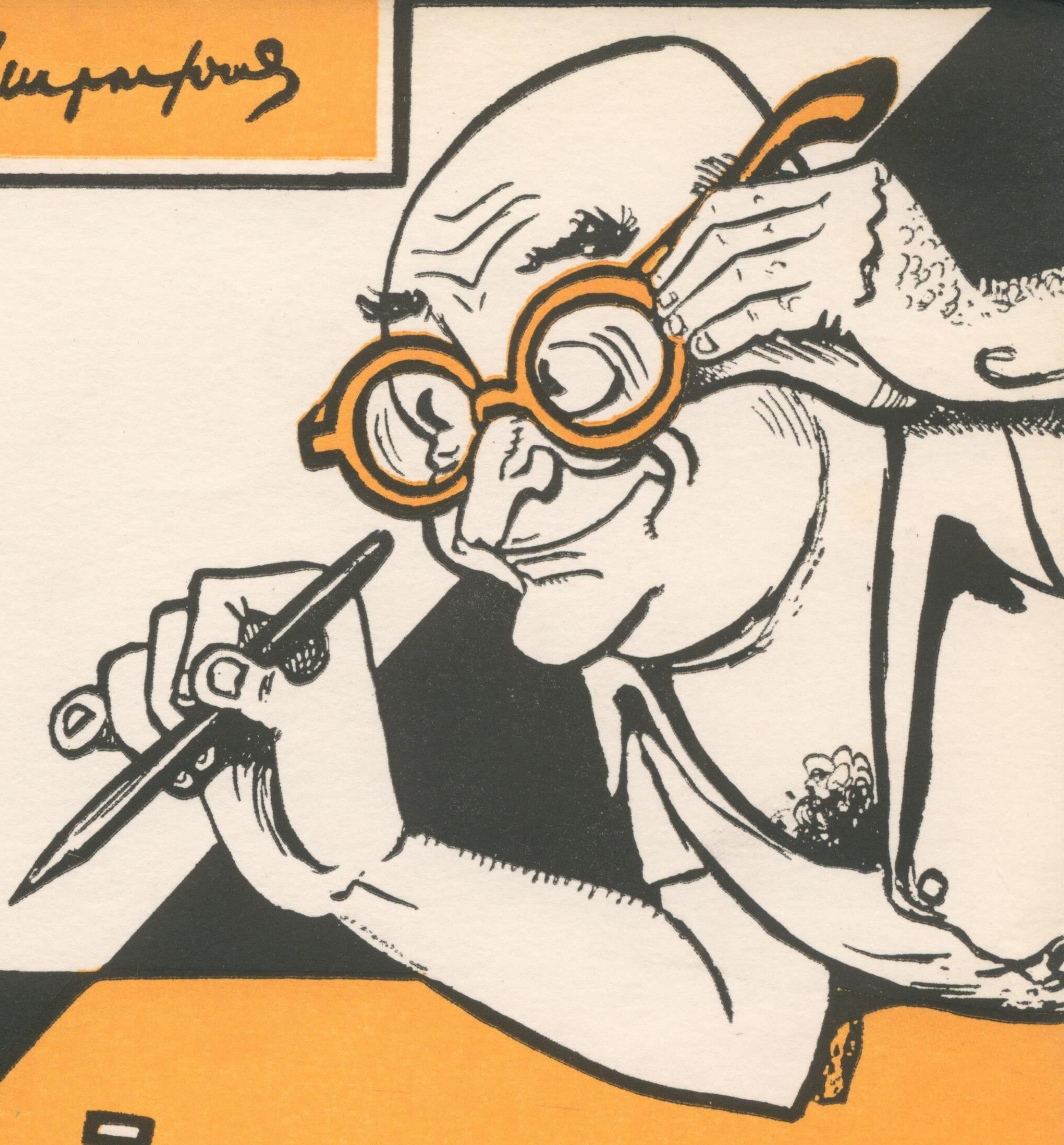

ՄԵԾ ՄԵՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

ՄԵՐ ԲԱՐՔԵՐԷՆ
200 ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐՈՎ

ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ա. Լ. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Հաշիւ եղած է որ Սարուխան 40 տարիներու ընթացքին՝ արտադրած է շուրջ 40000 երգիծակնար: Այս թիւէն մեծագոյն մաս մը ցրուած է արաբական, հայկական կամ ֆրանսական մամուլի էջերուն մէջ: Ունի նաեւ ծանօթ անձերու գլուխներ, ինչպէս նաեւ ընկերային նիւթեր՝ ցուցահանդէսներու համար, գիրքերու նկարազարդում, եւն.:

Հարց է սակայն թէ քանի՞ հատը վերոյիշեալներէն պիտի մնայ, ապրի եւ փոխանցուի գալիք սերունդներուն: Մամուլի մէջ երեւցած գործերը կ'ապրին, աւա՛ղ, այնքան ժամանակ, որքան կ'ապրի իրենց տուն տուող այժմէականութիւնը, որ յաճախ քանի մը շաբաթէն անդին չանցնիր:

Կ'ապրին ու կը տեւեն ա՛յն գործերը միայն որոնք կը բխին տքնող, ստեղծագործող ու մարտնչող ժողովուրդի մը ապրումներէն, անոր հոգիին խորէն, որոնք դարերու կեանք ունին եւ պիտի տեւեն այնքան ատեն որ կ'ապրին անոնք:

Արուեստագէտ Սարուխան՝ եղած է նաեւ հանրային մարդ, որ երբէք չէ խզած իր կապը ժողովուրդին հետ: Ապրած է անոր կեանքը: Իր ժեռք բերած փորձառութեան պտուղն է որ տուած է պատկերներու պարզ, յըստակ եւ խօսուն ձեւով «ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԱԿՆՈՑՈՎ»ի մէջ: Ամէն մէկ Հայ, որ երկնքի տակ ալ ապրի, անոր մէն մի էջին վրայ պիտի տեսնէ դրուագ մը իր իսկ եւ կամ իր շուրջիններուն ապրումներէն: Եւ գուրգուրանքով պիտի պահէ զայն իր գրադարանին մէջ:

Ալ. Սարուխան

ՄԵՐ ՄԵՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

ՄԵՐ ԲԱՐՔԵՐԷՆ
ՔԱՂՈՒԱԾ
200
ԵՐԳԻԾԱՆԿԱՐՆԵՐՈՎ

Տպարան ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
Գահիրէ, 1962

Ներկայ հատորէն տպուած են նաեւ հարիւր օրինակ լաւագոյն
թուղթի վրայ, թուագրեալ 1—100 եւ ստորագրուած
հեղինակին կողմէ: Վերոյիշեալ իւրաքանչիւր հատորին, իբրեւ
յաւելուած, կ'ընկերանայ երգիծանկարիչին դիմանկարը՝
հատորիս համար մասնաւորապէս պատրաստուած եւ ստորագ-
րուած՝ ծանօթ նկարիչ Ստեփան Զօրեանի կողմէ:

Ֆլիշէները պատրաստուած են Վարդան Տաքէսեան Տան
կողմէ:

ՍԱՐՈՒԽԱՆ
... ՄԵՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

Քառասուն տարի գծած է Սարուխան, ու այդ քառասուն տարիներու ընթացքին շուրջ քառասուն հազարի հասնող իր երգիծանկարները տարածուած են երկրագունդի քառասուն հազար քիլոմեթրոց միջօրէականքին շուրջ, անցած են երկրէ երկիր, արտասպուած միջազգային ու հայկական մամուլին կողմէ ու ամէն տեղ բաւխած են խինդ ու ժպիտ, եւ ճշմարտութիւն թելադրած մանաւանդ: Ու բոլոր անոնք որ ճանչցած են Սարուխանը, թափանցած անոր երգիծանքի խորքին ու լրջութեան՝ դժուար թէ կարենան ձերբազատուիլ իր՝ այս կամ այն երգիծանկարը յիշատակելու փորձութենէն, երբ կը պարզուին ազգային կամ առհասարակ ընկերային կեանքի զանազան երեւոյթներ:

Սարուխան դիտած է բոլորը, վերլուծած եւ իր գիծերուն մէջ խտացուցած է մեր կեանքին մէջ պարզուող կացութիւններն ու անոնց դերակատարները:

Չէ՞ պատահած ձեզի, որ ընտրական ժողովի մը ընթացքին կամ ազգային հարցերու շուրջ ծագած վիճաբանութեան մը առթիւ՝ դուք ձեզ փոխադրուած զգաք Սարուխանի մէկ երգիծանկարին դիմաց: Օրինակ, չէ՞ք հանդիպած մերօրեայ ազգային կեանքը խնդողող չհզոր համիտներէն մէկուն, որ ձեր վրայ տպաւորութիւնը թողած ըլլայ Սարուխանի երգիծանկարներու շրջանակէն գաղտնօրէն դուրս փախչողի մը: Չէ՞ք տեսած Հայեր, որ իրենց սանձակոտոր անձնասուութեամբը օտարամոլութեան, իրենք զիրենք խեղդեն կեղծիքի ու շողոմանքի յորձանքին մէջ: Տեսած էք այս բոլորը, սակայն, վայրկեան մը գուցէ հարց տուած էք թէ որո՞նք են ամբողջ կացութիւնը զաւեշտի վերածող երգիծանքի երակները: Ահա այստեղ օգնութեան հասած է ձեզի Սարուխան եւ արուեստագէտի իր յայտնատեսութեամբ թուղթի վրայ սեւեռած է կացութեան երգիծական երակները՝ գիծերու եւ յաճախ այդ գիծերուն ընկերացող խօսակցութեան մէջ: Սարուխան

ոչ միայն կացութիւններ բիւրեղացուցած է մեր ազգային ընկերային կեանքէն, այլ գտած է օրկանական կապը այդ երեւոյթներուն ու տարազած ընդհանուր մտայնութիւններ. եւ ահա, այդ մտայնութիւնները արտագրելու ճիգ մըն է այն աշխատանքը զոր կը տանի երգիծանկարիչը իր գործերուն պատրաստութեամբ։ Օրինակ, սփիւռքահայուն նկարագիրին մէջ արուեստագէտը տագնապեցնող երեւոյթներէն մէկն է ստորակայութեան զգացումը եւ անոր հակազդեցութիւն հանդիսացող տարամոլութիւնը։ Յաճախ ձեր ականջներուն կը բախին ձրի մեղադրանքներ—«հայկակա՜ն ժամադրութիւն...», «հայո՜ւ գործ...», «հայերու անմիաբա՜ն ենք...», «օտարները ի՞նչ պիտի ըսեն...» եւ այլն եւ այլն։ Ու որքան թանձրացած մտասեւեռում մըն է այս մտայնութիւնը շատերու մօտ, նոյն թանձրութեամբ մտասեւեռում մըն է այդ մտայնութիւնը քանդելու որոշումը՝ Սարուխանի միտքին մէջ։ Ան սքանչելի հեգնանքով մը՝ «մարդկային իրաւանց բռնաբարում» կը հռչակէ բոլոր թերութիւնները սեփականացնելու մեր մոլութիւնը։ Ասիկա մէկ մարզն է Սարուխանի երգիծանքին որ իր ամբողջութեան մէջ կ'ընդգրկէ մեր կեանքի բոլոր երեսները։

Մեր այն հարցումներուն դիմաց թէ երգիծանքի այս յորդ աղբիւրէն, որպիսին է տաղանդը Սարուխանին, ի՞նչ պիտի մնայ եւ ո՞ւր պիտի մնայ՝ կը ներկայացուի այս գիրքը՝ *«Մենք Մեր Ակնոցով»* հատորը։ Ու երբ անցնի ժամանակի գլանը, փշրելով ամէն ճղճիմութիւն մեր կեանքին մէջ, ապագայի Հայը այս գիրքի էջերուն մէջ պիտի ունենայ ամբողջ պատկերազարդ պատմութիւնը մեր կեանքին, մեր մտայնութեանց, մեր հոգերուն, մեր արժէքներուն ու մեր նանրամտութեանց։

Այսօր, միջազգային ամուր համբաւի մը ապահովութիւնը ունեցող երգիծանկարիչ մըն է Սարուխան, սակայն ան հաւատացած է թէ իր անունը յաւերժացնելու սահմանուած է միայն «մեր փոքր ածուն», որովհետեւ առանց ամուր կռուանի մը՝ բոլոր ազգերուն պատկանողը ի վերջոյ ոչ ոքի կը պատկանի։ Այս իրատեսութեամբ է որ անուանի երգիծանկարիչը միջազգային բնոյթ կրող իր ստեղծագործութեանց կողքին՝ ինքզինք պահած է հայ արուեստագէտ ու մանաւանդ՝ հայ մարդ։ Հայ արուեստագէտն ու հայ մարդը Սարուխանի մէջ իրար կը լրացնեն եւ իրարմով կ'արժեւորուին։ Հայ մարդը իր մէջ կը հայթայթէ արուեստագէտին ատաղձը — յորդառատ զուարթախո-

հուքիւնը, յոյզը, հոգիի ու միտքի գալարումները: Իսկ արուեստագէտը կը բերէ թռիչքը՝ այդ զուարթախոհութիւնը, յոյզը եւ հոգեմտային գալարումները բիւրեղացնելու, եւ գեղեցիկին ու հաճելիին լուսաւարձակէն ցոլացնելու հնարաւորութիւնը:

Արուեստի ստեղծագործութեան մը գոյատեւումը պայմանաւոր է անոր ստեղծած հետաքրքրութեան ու խռովքին գոյատեւումով: Երբ կը տեսնենք պատկեր մը որ մեզ խռովելով, յուզելով կամ ժպտի մղելով հանդերձ, չի տար վերջնական յագուրդը, կը սիպտուիմ կրկին վերադառնալ այդ պատկերին դիմաց ու նոր խօսք փնտռել անոր մէջ: Երգիծանկարչութեան մէջ սակայն բանելիքը մէկ անգամուան համար բանած է ու յաւելեալ դիտում մը իմաստի լրացում մը պիտի չկատարէ բնաւ: Այս պարագային գործը մնայուն հանգամանք մը կը ստանայ երբ ան ամէն անգամ պարզուի մեր յիշողութեան առջեւ, մեր կեանքին մէջ յայտնուող տիպարներուն ու պարագաներուն զուգորդութեամբ: Այս իմաստով մնայո՛ւն է Սարուխանին գործը, որովհետեւ մեր կեանքին մէջ ամէն օր կը հանդիպիմ «բանգետ»ներու «չհզոռամիտ»ներու, օտարամոլ ողոմոդներու, եւ այլն, ինչպես ատենին մեր ազգային կեանքին մէջ կը հանդիպէինք (ու կը հանդիպիմ ալ տակաւին) Աբիսողոմ Աղաներու եւ ընկ. Փանջունիներու:

Սարուխան ձեւով մը շարունակած է Պարոնեանով ու Օտեանով ստեղծուած աւանդութիւնը մեր մէջ: Երգիծանկարի այդ զոյգ վարպետներէն ետք, դժուար է մեր գրականութեան մէջ գտնել երրորդ մը որ ունենայ անոնց համազօր տաղանդ եւ ստեղծագործած ըլլայ նոյն տարածքով եւ վերափոխիչ նոյն ուժով աշխատանքի մը: Սակայն ապերախտութիւն պիտի ըլլար Սարուխանի ստեղծագործութեան մէջ անտեսել տաղանդի ու տարածքի այն ծաւալը, որ մեր մեծ երգիծաբաններուն եղաւ՝ այս անգամ բառերէ աւելի գիծերու ցանցի մը մէջ բռնուած: Մեր երգիծաբանութեան տիպարներուն աւանդութեանց շարունակութիւնը կը գտնենք Սարուխանի գործին մէջ, որովհետեւ ազգային կեանքէ խտացուած իր տիպարներուն կողքին, ան իմաստի լրացումներ կատարած է այդ զոյգ երգիծաբաններու ստեղծագործութեանց մէջ, ձեւով մը իր գործը բնդելուզելով անոնց ստեղծագործութեանց: Արդարեւ — առանց նուազագոյն կասկածը բերելու

Պարոնեանի եւ Օտեանի տաղանդի հզօրութեան — դժուարաւ կարելի է լրայուան տեսնել դիմագիծերը Մեծապատիւ Մուրացկանցներուն եւ ընկ. Փանջունիին՝ առանց Սարուխանի նկարազարդումներուն:

Ինչպէս ըսուեցաւ, Սարուխան իր կարգին ստեղծած է իր տիպարները, որոնցմէ ամենէն վաւերականն ու բազմակողմանին՝ ընկ. Խոճունին է, ձեւով մը հոգեզաւակը Օտեանի Փանջունիին եւ ժառանգորդն ու շարունակողը անոր գործունէութեան:

Եթէ միակ տիպար մը ստեղծելու առաւելութիւնը հնարաւորութիւն կու տայ սպառիչ կերպով ուսումնասիրելու եւ դրսեւորելու որոշ մտայնութիւն մը, միւս կողմէ սակայն, կը սահմանափակէ տարածքը արուեստագէտի հայեացքին ու կերպով մը կը չլսեէ կեանքը իր բոլոր կողմերով դիտելու եւ տալու անոր ձգտումը: Անշուշտ, եթէ արուեստագէտը սահմանափակ աշխարհահայեացքով մը կը ստանայ իր ներքին բաւարարութիւնը եւ սպառած կը զգայ իր տաղանդը միակ տիպարի մը ստեղծումով, տարածուիլը՝ բարիէ աւելի կրնայ պատուհաս բերել իր ստեղծագործութեան: Սակայն, տարբեր է պարագան Սարուխանին: Ան լիարիւն տրոփով ապրած է սփիւռքահայ կեանքը, իր մորթով ու ջիղերով զգացած է այն խռովքը որ սփիւռքահայութիւնն է, եւ հետեւաբար իր ստեղծագործական պոռթկումին դիմաց՝ անբաւարար պիտի ըլլային սահմանափակ միջոցները: Սարուխան եղած է ուսուցիչ, լրագրող, ազգային գործիչ, գաղափարական առաջնորդ, բեմբասաց, հեղինակ եւ արուեստագէտ: Միւս կողմէ, բոլոր այս ասպարէզներէն տիպարներ ունի ան այս հատորին մէջ՝ երգիծանքի իր զիզակներով բզկտուած: Անշուշտ հակասութենէ աւելի համադրում մըն է ուսուցիչ ըլլալով՝ ուսուցիչը երգիծելը, բեմբասաց ըլլալով՝ բեմբասացը երգիծելը: Առաջին հերթին այս իրողութիւնը ապացոյցը կու տայ թէ երգիծանկարիչը ապրած է իր հերոսները, իսկ երկրորդ՝ կիրարկած է ստեղծագործելով ճնշադաւթելու սկզբունքը: Այսինքն՝ երբ ճնշադաւած է լրագրող մը իր երգիծանքներուն մէջ, միւս կողմէ իր կեանքով փորձած է ապրեցնել օրինակելի լրագրողը, կամ միւս տիպարները:

Այս հատորը կը բովանդակէ բոլորանուէր նկարագիրը արուեստագէտ-հանրայինն գործիչին, որովհետեւ ան ընդելուզումն է իր ար-

ը

ուեստին ու հասարակական կեանքի մարդու իր գործունէութեան: Այստեղ երգիծանկարչական արուեստի պատուանդանին վրայ քանդակուած է ամբողջ կեանք մը, մե՛ր կեանքը, սփիւռքահայուն կեանքը՝ իր լոյսով ու ստուերով, դառնութիւններով ու կազդուրիչ բռիչքներով: Արուեստագէտին թեթեւ, ոստոստուն ու երգիծող վրձինը յաճախ թաթխուած է մտածումի ու խոկումի թանձր մելանին: Սարուխան մտաւորական է՝ արուեստագէտ ըլլալով հանդերձ, խորհող է ան՝ գերզգայուն սիրտ մը ըլլալով հանդերձ: Առինքնողը իր մէջ, յաճախ զուարթ ոգիին ետին թաքնուած դառնութիւնն է կամ լրջախոհ վերլուծումը սեւեռուած կեանքին ու մորմոքը՝ ճակատագրի հարուածներուն դէմ անպաշտպան հոգիի մը: Ապրումներն ու մտայնութիւնները որոնք գիծ, նկարագիր եւ ձեւ են առած այս հատորին մէջ՝ օծուած են Սարուխանի հասուն կեանքին իմաստութեան լոյսով եւ բիւրեղացած են մասնակիի եւ անցողակիի սեթեւեթներէն՝ ստանալու համար կշիռը մնայունին: Ահա թէ ինչո՛ւ այս հատորով ստեղծուած տիպարները մտայնութեանց անվերածելի քանդակներ կը հանդիսանան:

Նշուեցաւ թէ երգիծանկարիչը չէ բաւարարուած իր ըսելիքը մէկ հերոսի գիծերուն ներքեւ պարփակելով եւ այս հատորին մէջ տուած է բազմաթիւ հերոսներ, որոնցմէ ամենէն տիրականները վերլուծած է սպառիչ կերպով: Օրինակ, բանգէտը, չէզոքը, օտարամոլը ծնունդն են արտասահմանի մեր գաւեշտա-ողբերգական կեանքին, ուր խախտած են չափանիշի կշիռները, եղծանուած արժէքներուն դիմագիծերը եւ խաթարուած՝ առողջ դատումը: Արուեստագէտ Սարուխան անզուսպ պոռթկումով մը խոյացած է երգիծանքի նիւթ հայթայթող իր տիպարներուն վրայ եւ ձերբակալած զանոնք ոչ միայն գիծերու շղթայով, այլ նաեւ գրիչի այնքան ճարտար կալանքով՝ քողազերծելով նոյն ատեն իր տաղանդին ուրիշ մէկ երեսը՝ գրիչի մարդու իր դիմագիծը:

Այս հատորի տիպարներու լրացումին ու խորացման սատարող ուսումնասիրութիւնները եզակի չեն Սարուխանի ստեղծագործական կեանքին մէջ: Ան երգիծական ամբողջ գրականութիւն մը մշակած է մեր մամուլի էջերուն մէջ, հեգնանքի սուր նշդրակով պատռելով

մեր ազգային վէրքերը: Երգիծական այդ գրականութիւնը եւս կը սպասէ օր մը հատորի մէջ ամփոփուելու բարի ճակատագիրին:

Ինչ որ ապրելու կը սահմանէ այս գիրքը՝ ճիշտ ըմբռնուած կիրարկութիւնն է երգիծանքին: Հատու է այդ երգիծանքը Սարուխանի մօտ՝ բզկտելու աստիճան յանցապարտը, սակայն անոր նպատակը բզկտել ու բնաջնջել չէ երբեք, այլ թելադրել ու դաստիարակել:

Հեղինակի բանախօսութիւններէն առնուած է այն օրինակը, ուր Չըրչիլ, խօսելով անգլիացի մեծ երգիծանկարիչ Լոյի մասին, կ'ըսէ թէ արուեստագէտը շատ անգամ մէկ երգիծանկարով քանդած է ամիսներու աշխատանքով պատրաստած իր մէկ ծրագիրը:

Կրնայ պատահիլ նաեւ հակառակը. այսինքն, երգիծանկարիչի մը մէկ գործը կրնայ ստեղծել մտայնութեան այնպիսի հոսանք մը, որ քաղաքագէտներէն կամ բարոյագէտներէն ամիսներու աշխատանք պիտի խլէր:

Սարուխանի տաղանդը ստեղծագործած է երկու ուղղութեամբ՝ քանդելով թերին եւ քաջալերելով օրինակելին: Եթէ իր բոլոր հերոսները ձուլելով խտացնենք միակ տիպարի մը մէջ, կ'ունենանք սփիւռքահայը իր լրիւ յատկանիշներուն մէջ: Այն ատեն կը տեսնենք նաեւ թէ բանգէտին կողքին չէ թերգնահատուած անխոնջ գործողը, յեղյեղուկ չէզոքամիտին քով չէ սրբուած արու դիմագիծը գաղափարական նուիրեալին, Մեծն աղային քով՝ չէ մոռցուած իսկական բարերարը:

Հատոր մըն է այս, ուր Սարուխան մեզ՝ սփիւռքահայերս կը դիտէ իր ակնոցով: Իսկ ներածական այս խորհրդածութիւնները փորձ մըն են մե՛ր ակնոցով դիտելու Սարուխան արուեստագէտն ու մարդը:

Է. ԿՈՏԱԼԱՋԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

		Էջ
ՍԱՐՈՒԽԱՆ ... ՄԵՐ ԱԿՆՈՑՈՎ (Ներածութիւն)	Է. Կոստալազեան	Ե—Ժ
Ծ Ա Ն Ի՛ Ր Զ Ք Ե Զ		1
1.— Տօկուն, Չարքաշ, Հպարտ		
2.— Արհեստ, Արուեստ եւ Ընկ.		
3.— Տանիք եւ Ընտանիք		
4.— Պարզամի՞տ թէ Միամիտ		
5.— Չափազանցութիւն		
Բ Ա Ն Գ Է Տ Ը		61
6.— Բանգէտ բայց... անպէտ		
7·— Օտա՛րը, ա՛խ...		
8.— Սրահ, Ակումբ, եւն.		
Ք Ն Ն Ա Դ Ա Տ Ը		115
9.— Քննադատութի՞ւն, Խծբծա՞նք		
10.— Հայկակա՞ն է, բան չարժեր		
11.— Կենցաղագիտական		
12.— Մեծամոլախտ		
Չ Է Զ Ո Ք Ը		163
13.— Չէզոքը՝ սա երանելին		
14.— Նպաստ, Նպաստընկալ		
15.— Դիւրաբորբոք		
Մ Ե Ծ Ա Ղ Ա եւ Մ Ե Ն Ծ Ա Ղ Ա		197
16.— Մենծ աղայական		
17.— Դպրոց, Ուսուցիչ, Ծնողք		
18.— Սնօպականք		
19.— Կին, Ամուսին եւն.		
20.— Եւ մասամբ նորին։		
ՓԱԿՈՒՄ		261

ԾԱՆՕՐ ԶՕՒԵԶ...

ԲԱՑՅ ԳԻՏԱԿՑԱԲԱ՛Ր ԾԱՆԻՐ

Ներկայ հատորս կը վերաբերի ասաւելաբար սփիւռքի Հայութեան: Այսինքն, Հայութեան այն հատուածին, որ հեռացած իր բնաշխարհէն, կ'ապրի ցիրուցան՝ աշխարհի զանազան երկիրները, ուր կրելով շրջապատին անմիջական ազդեցութիւնը՝ անիկա անզգալաբար կ'իւրացնէ անոր զանազան բարքերը: Այդ միջավայրը մասնայատուկ ըլլալով իւրաքանչիւր երկրին եւ ժողովուրդին՝ Հայոց մէջ ծնունդ առած են այնպիսի բարքեր եւ սովորութիւններ, որոնք անխուսափելիօրէն կը տարբերին իրարմէ, շատ մը տեսակէտներով:

Որքան բարդ խնդիր է հետեւաբար խօսիլ Հայկական Նկարագրի մը մասին՝ երբ հարցը կը վերաբերի սփիւռքին, ուր ազգային հարազատ նկարագրի մը կազմութեան համար հարկ եղած էական կարեւոր պայմանները կը պակսին: Արդարեւ ազգի մը նկարագիրը կը կազմուի դարերու ընթացքին՝ տեղական, աշխարհագրական, պատմական, մշակութային, ընկերային կեանքի մը եւ աւանդութիւններու աստիճանական հոլովոյթով: Բան մը, որ կարելի է այնատեն միայն՝ երբ ան կ'ապրի համախումբ, իր սեփական հայրենիքին մէջ:

Աւելի առաջ երթալով, կարելի է ըսել, ո՛չ միայն սեփական հայրենիքին՝ այլ նոյնիսկ անոր ներքին գաւառներուն մէջ: Արդարեւ հոն է որ հարազատ եւ անեղծ կը պահպանուին ցեղային իսկական յատկանիշները: Որքան աւելի մօտենանք մեծ քաղաքներուն՝ այնքան աւելի կ'եղծանին անոնք: Բազմաթիւ եւ այլազան ազդակները, ճոխ կեանք, զուարճութիւններ, գործի մրցակցութիւն, իրարու մօտ ապրող բազմապիսի ազգութիւններ, հեւ ի հեւ կեանք, եւն. տակաւ կ'այլասերեն զայն: Գաւառն է, որ իր հայթայթած թարմ եւ մաքուր նախանիւթով մասամբ կը չէզոքացնէ, կը դարմանէ կատարուած աւերը եւ կը ստեղծէ որոշ հաւասարակշռութիւն մը:

Եւ սփիւռքի հայութիւնը, հարկադրուած է հաստատուիլ առաւե-

լաքար մեծ քաղաքներու մէջ: Ձկայ մեր գաւառը՝ ներարկելու համար մշտանորոգ արիւնը:

Որով, ներկայիս կերպով մը անկերպարան, չըսելու համար տարօրալուծուած նկարագիր մը կը պարզէ սփիւռքի հայութիւնը:

Հասած ենք հանգրուանի մը՝ ուր այլեւս, երկար ժամանակէ ի վեր զանազան երկիրներ հաստատուած Հայեր՝ օտար կը թուին մինչեւ իսկ իրարու: Եգիպտահայ մը՝ իր բարքերով տարօրինակ կը թուի Ամերիկահայուն աչքին, Ֆրանսահայու մը համար Ցունահայը կրնայ զարմանալի թուիլ եւ այսպէս փոխարդարձաբար:

Աւելին:

Որքան որ paradoxe թուի՝ Հայաստան ներգաղթող Հայը կրնայ ինքզինքը օտար զգալ մինչեւ անգամ իր սեփական հայրենիքին մէջ, այնքան որ բարքերու տարբերութիւնը մեծ է եկուոր եւ բնիկ տարրերուն միջեւ:

Աւելցնեմ անմիջապէս թէ զարմանալի չէ այս երեւոյթը եւ ոչ ալ յատուկ միայն մեր ժողովուրդին:

Թուելու համար օրինակ մը՝ առնենք Անգլիացին, որ տասնեակ դարերու խաղաղ եւ հանգիստ կեանքի մը բերումով՝ կերտուած այնքան հաստատուն նկարագիր մը ունի: Ան իսկ կր կորանցնէ իր աւանդական յատկանիշներէն ոմանք, երբ լքելով իր երկիրը կ'երթայ հաստատուիլ հեռաւոր գաղթավայրերը: Աւստրալիացին, օրինակի համար, զոր կրնանք «սփիւռքի անգլիացի» մը կոչել, պահելով հանդերձ իր ցեղին յատուկ էական գիծերը՝ մեծապէս կր տարբերի բնաշխարհի Անգլիացիէն, րլլալով հանդերձ զտարիւն Անգլիացի մր: Սպրելով նոր միջավայրի մէջ՝ ենթակայ մշտական վտանգի, ան ստիպուած է պատշաճիլ նոր պայմաններուն: Երկարատեւ պայքարը վայրի ցեղերու դէմ, գազաններու դէմ, պայքարը վայրի բնութեան դէմ՝ ժամանակի ընթացքին կորանցնել տուած են անոր՝ իր աւանդական պաղարիւնը — flegme ը եւ զայն դարձուցած աւելի դիւրաբորբոք, կասկածոտ եւ մինչեւ իսկ կռուազան:

Աւելին: Այնքան աւեն որ Բրիտանական կղզին մէկուսացած վիճակ մը ունէր եւ զերծ էր պատերազմի մը անմիջական արհաւիրքներէն, աւերածութենէն, Անգլիացին կը մնար հանդարտ, պաղարիւն, կ'արտօնէր ինքզինքին wait and see ի դիւրին քաղաքականութիւնը, որ հիմը կը կազմէր իր աւանդական հեռատեսութեան եւ դիւանագիտութեան:

Բայց որքան զինքը աշխարհի միւս մասերէն անջատող գօտին նեղցաւ ու վտանգը հասաւ իր դուներուն՝ այնքան անոր պետական մարդիկը դադրեցան ըլլալէ նոյնքան պաղարիւճ, նոյնքան համբերող եւ իրենց քաղաքականութիւնը դադրեցաւ ըլլալէ նոյնքան ... «նուրբ», ինչպէս ցոյց տուին երկրորդ պատերազմէն ի վեր տեղի ունեցող քաղաքական դէպքերը: Իսկ Սուէզի 1956 ի արկածախնդրութիւնը վերջակէտը դրաւ դարերու կեանք ունեցող այս առասպելին:

Հապա ինչ ըսել մեզի համար, որ միշտ ապրած ենք երկրի մը մէջ որուն չորս կողմը կրակը երբեք չէ դադրած, իսկ այդ կրակէն փրկուելու համար՝ գացած ենք հոն ուր կրցած ենք, ուր հովը տարած է մեզ, այն ալ իբրեւ գաղթական ...

Ապահովաբար հատորիս մէջ պարզուած երեւոյթներուն մեծ մասը, տարօրինակ, խորթ, մինչեւ իսկ զուարճալի թուի Հայաստանի Հայու աչքին:

Բայց այս այսպէս է:

* * *

Ինչպէս ամէն ազգ, Հայն ալ նախ մարդ է եւ յետոյ Հայ: Ունի հետեւաբար բոլոր այն գիծերը որոնք կը յատկանշեն մարդ արարածը, իր յոռի թէ լաւ կողմերով: Ունի միեւնոյն ատեն իրեն յատուկ գիծերը, որոնք բխելով մէկտեղ մարդկային ընդհանուր նկարագիրէն՝ ժամանակի ընթացքի բիւրեղանալով՝ կազմած են ինքնայատուկ նկարագիր մը — ցեղայինը — որ մեզի ժառանգ ինկած է մեր նախնիքներէն:

Որքան ալ պայմաններու բերումով եւ ստացական բարքերու յաւելումով՝ եղծանած ըլլայ ան, այսուհանդերձ կասկած չկայ թէ գոյութիւն ունի շեշտուած որոշ գիծ մը, որ առաւել կամ նուազ չափով մը կը պատշաճի մեզի բոլորիս:

Ահա՛ այս գիծերուն համադրումէն է որ քաղած եմ իմ նիւթերս, ջանալով ըլլալ կարելի եղածին չափ առարկայական, առանց յետին մտքի, կամ կանխակալ որեւէ տրամադրութեան:

Հետեւաբար յետագայ պատկերներուն եւ գրութիւններուն մէջ պէտք է փնտռել միմիայն երեւոյթներ եւ երբեք ակնարկութիւն մը այս կամ այն ծանօթ անձին, խմբակցութեան կամ դէպքին. որով, հետաւոր

կամ մօտաւոր նմանութիւն կամ յիշեցում մը պատահականութեան արդիւնք պէտք է նկատել պարզապէս:

Կասկած չկայ թէ ասացական գիծեր ու գէթ յուխնելէն կարեւոր մաս մը կրնան արբագրուիլ, մեզմանալ — եթէ ոչ կորսուիլ՝ պայմաններու բարեշրջումով եւ լաւագոյն տրամադրութիւններով:

Այս վերջիններուն մէջ, մեծագոյն մաս մը հետեւանք է մասնաւորապէս քաղաքակրթութեան հետզհետէ ստեղծած նորահնար միջոցներուն, ինչպէս սինեման, պարահանդէսները, բատիօն, հեռուստատեսը, եւայլն որոնք աշխարհի բոլոր մարդոց վրայ անխտիր կը դնեն իրենց անխուսափելի դրոշմը, որ դժբախտաբար հետու է յաճախ բարերար ըլլալէ:

Այսօր, «քաղաքակիրթ» կոչուած մեծագոյն ազգերուն ամենէն լուրջ եւ կարեւոր թերթերը իրենց առաջին էջերուն մէջ տեղ կուտան, օրինակ, սինեմայի աստղերու ներքին կեանքէն այն տեսակ մանրամասնութիւններու, անոնց ամուսնալուծութիւններուն, կրկնամուսնութիւններուն, թուալէթներուն, տեղափոխութիւններուն եւ անլուր գայթակղութիւններուն վերաբերեալ, որոնք բարոյական ըլլալէ զատ՝ ամէն բան են, եւ այս բոլորը համեմուած կիսամերկ մարմիններու, հոլանի կուրծքերու, սրունքներու ցուցադրումով մը, այնպիսի դիրքերու մէջ, որոնք միայն ատորին բնազդներ եւ կիրքեր արթնցնելու կը ծառայեն: Սինեմաները, այս բոլորին վրայ կ'աւելցնեն նաեւ գոյն, ձայն եւ շարժում: Բատիոները առատօրէն կը ձայնասփռեն մեղկ եւ յաճախ գռեհիկ երգեր, ծովեզերքներու վրայ կիները իրարու հետ կը մրցին իրենց ֆիզիքականը առաւելագոյն եւ ամենէն ակնառու ձեւով ցուցադրելու համար եւն:

Ի՞նչպէս կարելի է ակնկալել, որ այս բոլորը իրենց անդրադարձումը չունենան մանաւանդ նորահաս սերունդին մտայնութեան վրայ եւ անոնց մէջ անաղարտ պահուին աւանդական սովորութիւնները ու մաքուր բարքերը:

Վերոյիշեալ ազդակներուն բերմամբ հետզհետէ կը ստեղծուի տեսակ մը միջազգային ճկարագիր մը, խորհելու եւ գործելու բոլորովին նոր բայց նոյնանման մտայնութեամբ մը: Սինեմայի աստղերուն լուսանկարներուն հաւաքածոն ընող, անոնց չորրորդ կամ հինգերորդ ամուսնութեան ներքին ծալքերուն ծանօթ իտալացի երիտասարդ մը շատ աւելի սիրտ մտերմանայ նոյն ծանօթութեանց տեղեակ հայ կամ յոյն աղջկան մը՝ քան Տանթէի կամ Միքէլանճելոյի գործերուն տեղեակ՝ ուրիշ իտալուհիի մը հետ, եւ փոխադարձաբար... Եւ այսպէս բոլոր ազգերուն բոլոր սեռերուն միջեւ:

Այս պայմաններուն տակ՝ անքնական պիտի ըլլար յուսալ որ հայ գանգուածը — մանաւանդ սփիւռքի մէջ — զերծ մնար այս համատարած եւ համայնակուլ հոսանքէն, չվարակուէր «միջազգային նկարագիր» հիւանդութենէն:

Պէտք չէ շատ տեսնել ուրեմն, երբ հինները մտահոգուին եւ դառնօրէն գանգատին ի տես այս երեւոյթին եւ ոդբան. «Ո՞ւր են մեր առաքինութեան երիտասարդները ...»

Այսպէս եղած է միշտ մարդկային կեանքը պատմութեան ամբողջ տեւողութեան: Ասկէ երկու հարիւր տարի առաջ ալ, հինները գանգատած են նորերու «չափազանցութիւններէն», եւ այսպէս ալ պիտի շարունակուի դարերով, քանի կեանքը գոյութիւն ունենայ:

Աշխարհի ամէն կողմ կրօնական, բարոյախօսական մասնաւոր մարմիններ կը ջանան թումբ կանգնիլ առաջքն առնելու, գէթ մասամբ, անբարոյութեան յորձանքին: Արաբական Միացեալ Հանրապետութեան իմաստուն եւ կրօնվէր Նախագահը, Կամալ Ապտել Նասեր, նախանձախնդիր բարոյական եւ ընտանեկան սրբութիւններուն անեղծ պահպանումին, 1960ին մամուլին ուղղած իր կոչին մէջ կը թելադրէր չծանրանալ երբեք այն դէպքերուն վրայ որոնք մարդկային տարրին բնազդները կրնան գրգռել, անգիտանալ ամէն ինչ որ ոչ մէկ նպաստ կը բերէ մարդոց մտաւոր թէ բարոյական մակարդակի բարձրացումին: Այսպէս կը խորհին բոլոր անոնք, որոնք իրապէս կը մտահոգուին մարդկային ընկերութեան սպառնացող վտանգները տեսնելով: Սփիւռքի մէջ եւս, ամէն տեղ անհատապատ պայքար կը մղուի Մշակութային կազմակերպութիւններուն միջոցով մեր տոհմային կարգ մը տուեալները փրկելու եւ զանոնք ջամբելու համար մեր նորահաս սերունդին: Այդ ճիգերը, որքան ալ սրտցաւօրէն եւ անկեղծ դիտաւորութիւններով մղուած ըլլան՝ դեռ շատ թոյլ են եւ անզօր՝ բաղդատած վտանգին մեծութեան: Ոչ ոք կրնայ յաւակնիլ ըսելու թէ անոնք բաւարար են, ամենակարող են եւ մոգական ոյժ մը կը պարունակեն: Այսուհանդերձ՝ աշխատանքը պէտք է տարուի միշտ աւելի մեծ թափով, անվհատ ու յարատեւ կերպով: Աւելի լայն չափերու վրայ դրուելով, եւ աւելի գիտակցօրէն կազմակերպելով գործը, պատշաճելով ըստ կարելւոյն, նորագոյն պահանջներուն՝ թերեւս կարելի ըլլայ ակնկալել գոհացուցիչ որոշ արդիւնք մը:

Ահա՛ թէ ինչու կը խորհիմ թէ այս հատորը կը պարունակէ ո՛չ թէ «Գիծեր Հայկական բարքերէն» այլ՝ «Մարդկային բարքերէն՝ Հայոց գիծերը»:

Այնքան ատեն որ մարդկային նկարագիրը բարեմասնութիւններէ աւելի՝ կը փայլի իր յոռի եւ թերի կողմերով եւ երգիծողն ալ առաւելաբար կը փնտռէ եւ կը գտնէ զանոնք, պարզ է որ ներկայ հատորին մէջ՝ այս վերջիններըը մասնաւոր կերպով շեշտուած ըլլան, եւ աւելի լայն տեղ տրուած ըլլայ անոնց:

Ցատակ ըլլալու համար, անգամ մը եւս վեր առնեմ այն կէտը թէ գրքիս մէջ մատնանշուած թերութիւնները յատուկ չեն միմիայն մեզի: Անոնց մեծագոյն մասը, յաւելեալ եւ ճոխացեալ, գոյութիւն ունի նաեւ բոլոր միւս ազգերուն մէջ: Ապացոյց՝ իրենց բարքերը ծաղկող անոնց երգիծական անթիւ անհամար գրութիւնները եւ նկարները իրենց թերթերուն եւ հրատարակութիւններուն մէջ, ամէն օր, ամէն տեղ:

Չկան էապէս մի՛միայն մեզի յատուկ թերութիւններ: Բայց իրրեւ մարդ՝ ունինք նաեւ մենք՝ մեր թերութիւնները:

Հատորիս մէջ փորձած եմ տալ՝ մեր դրական թէ բացասական կողմերը որքան կարելի է զուարճալի ձեւով:

* * *

Գրքիս պատկերներուն պատրաստութիւնը, երկար խորհրդածութիւններու մղեց զիս: Կանգ առի պահ մը մեր մէկ երկու յատկանիշներուն վրայ՝ զորս մեր մէջ յատկապէս շեշտուած գտայ: Նախ՝ օտարին մղձաւանջը եւ երկրորդը, որ կերպով մը առաջինին ուղղակի հետեւանքն է՝ մեր մէջ տեսնուած որեւէ թերութիւն կամ սխալ՝ նկատել իրրեւ զուտ Հայկական, միմիայն Հայերու յատուկ թերութիւն: Աւելին՝ օտարները զերծ նկատել այդ թերիներէն:

Հատ իս եթէ պէտք ըլլար՝ անպայման զուտ հայկական եւ միայն մեզի յատուկ թերիներ փնտռել, այն ալ վերոյիշեալ երկու յատկանիշերը եղած պիտի ըլլային:

Սովորաբար ամբողջ աշխարհ՝ մարդկային մեղքերը, թերիները կ'ընդհանրացնէ: Այսպէս, օրինակ, երբ Իտալիոյ մէջ մարդիկ իրարու հետ կռուին, իրար բզկտեն, սպաննեն, պիտի չլսէք Իտալացի մը որ ըսէր «Իտալացիները կռուազան են» այլ՝ «մարդիկ ո՛րքան կռուազան են»: Երբ Ֆրանսայի մէջ Ֆրանսացի վաճառական մը ուրիշ Ֆրանսացի վաճառականի մը դէմ մրցակցի եւ զայն անանկութեան դուռը հասցնէ, անոնք պիտի ըսեն. «ինչ ընչաքաղց են մարդիկ», «ինչպէս իրարու միս կ'ուտեն մարդիկ», բայց երբեք պիտի չըսեն «Ֆրանսացիները ընչաքաղց են», «Ֆրանսացիները իրար չեն քաշեր...» եւն.:

եւ այսպէս, բոլոր ազգերուն, այլազան մեղքերուն եւ ամէն ժամանակներու համար:

Միակ բացառութիւնը, այո՛ միակը՝ մենք, Հայերս ենք: Ինչպէս ըսի միակ զուտ, թիւիք հայկական թերին, հայկական մեղքը որ կայ՝ այս է:

Հայերս, ընդհակառակը, կը սիրենք իւրացնել, վերագրել մեզի, մեր վեճաբանորհը նկատել ամէն մեղք, նոյնիսկ այն որ մերը չէ, որ բոլորինն է, մարդկային է, համամարդկային է: Տեսակ մը բռնագրաւում եւ բռնաբարում մարդկային իրաւունքներու: Կը զարմանամ թէ ինչպէս մինչեւ օրս չիւրացուցինք եւայլ մեղքը ...: Մանաւանդ անոր համար, որ, ոչ միայն կ'իւրացնենք այդ մեղքերը՝ այլ մարդկութեան մնացեալ մասին կ'ուրանանք անոնց վրայ ունէ իրաւունք: Կը լուանք զանոնք բոլոր այդ մեղքերէն: Ինչպէս Քրիստոս իր վրայ առաւ մարդկային ցեղին բոլոր մեղքերը եւ իր մահուամբը քաւեց զանոնք: Ատո՞ր համար է արդեօք որ մեր ազգն ալ ունեցաւ իր Golgոթան ...:

Երանի՛ թէ մեր կրած ա՛յնքան տառապանքներն ու չարչարանքները գէթ այդ օգուտը բերած ըլլային մարդկութեան ...:

Այնքան խոր արմատ ձգած է մեզմէ ոմանց մօտ այս ողբալի մըտայնութիւնը, որ հազիւ թէ հանդէս մը ուշ սկսի, կամ երկու հայեր իրարու հետ վիճաբանին կամ կռուին, կամ գործի մէջ իրարու հետ մրցակցին՝ անմիջապէս արհամարհանքով կ'ողբան, «Հայկակա՛ն ժամադրութիւն», «մենք Հայերս կռուազա՛ն ենք» (արդեօք աշխարհի մէջ պատահած պատերազմներուն քանի՞ հատը կռուազան հայերու կողմէ յառաջացած են), «Հայերը իրարու մի՛ս կ'ուտեն», «մենք Հայե՛րս իրար չե՛նք բռներ», «իրար չե՛նք քաշեր» եւ նման պառաւական արտայայտութիւններ:

Տեսակ մը պարտուողականներ, défaitisteներ են այս մարդիկը, չըսելու համար «տուտու»ներ, որոնք տեւական կերպով կրկնելով բերնի ծամոց դարձած յանկերգները, կը կարծեն մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցած ըլլալ ազգին, զայն իբրեւ թէ մղելու համար ինքնասրբագրումի: Չեն անդրադառնար սակայն թէ այդպիսով կը ստեղծեն նուաստացուցիչ եւ պարտուողական այնպիսի հոգեվիճակ մը, որուն հետեւանքով շատեր կը հաշտուին այն գաղափարին հետ թէ աշխարհի բոլոր ազգերուն մէջ քացառութիւն կազմելով՝ դարերէ ի վեր անբուժելիօրէն մեր մէջ արմատացած կը կրենք ժխտական այնպիսի ցայտուն գիծեր, որոնց դէմ մաքառիլը այլեւս աճօղուս եւ աւելորդ աշխատանք է պարզապէս:

Այսպէս է պարագան ոչ միայն ժողովուրդներու, այլ անհատական ամէնօրեայ կեանքին մէջ եւս:

Երբ, օրինակ, ուսուցիչ մը մշտական կերպով յանդիմանէ աշակերտը, զայն կոչելով «անխելք», «ապուշ», եւ ամէն առթիւ կրկնէ անոր թէ «մարդ ըլլալիք չունի», այդ աշակերտին դեռատի հոգին կը խորտակուի եւ ի վերջոյ անիկա կը հաշտուի այն գաղափարին հետ թէ «խեր չկայ» իրմէ, քանի որ Աստուած զինք ստեղծած է մարդկային ընկերութեան մէջ «ապուշ»ի դերը խաղալու համար լոկ:

Մինչդեռ իսկական դաստիարակութեան լաւագոյն ձեւն է, նոյն տղուն ներշնչել, ի հարկին ստեղծել անոր մէջ հաւատքը իր կարելիութիւններուն, իր կարողութիւններուն մասին, թէ անցաւոր իր կարգ մը զանցառութիւններուն կողքին՝ ան ունի շատ մը գեղեցիկ յատկութիւններ ալ: Ինքն իր մասին հաւատքով լեցուած՝ նոյն տղան վստահաբար շատ աւելի եռանդով, խանդավառութեամբ պիտի լծուի աշխատանքի եւ դիմագրաւէ ապագային՝ կեանքի բարդ եւ անողոք պայքարը:

Որքան վայրերան՝ նոյնքան ալ ... անգէտ են պարտուողականութեան դրօշակիր այս քանգէտները:

Ահա, այս տիպի մարդոց ձեռքը զէնք մը տուած ըլլալու մտավախութիւնն է որ երկար խորհիլ տուաւ ինծի, երբ հարկ եղաւ մամուլին յանձնել ներկայ հատորին նկարները: Հրատարակե՞լ թէ չհրատարակել զանոնք: Չէ՞ որ անոնք պարարտ որս մը գտած պիտի ըսեն՝ անմիջապէս պիտի իւրացնէին գրքին պարունակութեան այն կէտերը, որոնք նպատատաւոր ըլլալով իրենց մտածելակերպին՝ կը զօրացնեն իրենց «թէզ»ը: Եւ ահա թեւ ու թիկունք առնելով անոնք յաղթական պիտի գոչեն. «իրաւունք չունէի՞նք, ահա փաստերը, ճերմակի վրայ սեւ ...»:

Անուղղայ այս մարդիկը կը թուի թէ կ'ապրին տարբեր մոլորակի մը վրայ, անտեղեակ աշխարհի ամենօրեայ անցուդարձերուն: Թող անգամ մը գլուխնին վեր առնեն եւ ակնարկ մը նետեն իրենց չորս բոլորը, հետեւին միջազգային մամուլին եւ տեսնեն ամէն օր տեղի ունեցող սարսռազդեցիկ ոճիրները, առեւանգումները, նորահաս պատանիներու գործած անլուր սխրագործութիւնները, գողութեանց նորանոր հնարքները, «մեծ» քաղաքագէտներուն անօրինակ էնթրիկները, դաւերը, խոստումնադրուժութիւնները, կուսակցական անօրինակ պայքարները, զանազան երկիրներու մէջ եղբայրասպան ներքին կռիւները, տնտեսական գետնի վրայ իրերաքանդ անխնայ մրցակցութիւնները եւայլն, այսինքն մէկ խօսքով՝ թող տեսնեն Ճերսը ուրիշ ազգերուն՝ ճիշտ այնպէս ինչպէս կը տեսնեն Ճերսը իրենց ազգին: Այն առեն ապահով եմ որ osարը կա-

տարեալ եւ անթերի տեսնելու իրենց սեւեռուն գաղափարը հիասթափութեան պիտի յանգի: Արդէն, եթէ պրպտենք, շատ դիւրութեամբ պիտի հաստատենք որ Եւրոպացիներով խանդավառուողներուն եւ զանոնք յամենայնի անթերի հռչակողներուն մեծ մասը կեանքերնուն մէջ Եւրոպա չեն այցելած, Եւրոպացիներուն հետ անձնական որեւէ շփում չեն ունեցած: Ոչ իսկ, կարելի է ըսել, օտար լեզուով թերթ կը կարդան:

Զարմանալին այն է, սակայն, որ Եւրոպացիներուն մեծ մասը, եւ ընդհանրապէս օտարները, իրենց կարգին շատ աւելի նպաստաւոր կարծիք ունին մեր մասին՝ քան մեր օտարապաշտները: Ինչ չեն այս մասին օտար հեղինակներու, գործի մարդերու, քաղաքագէտներու եւ մինչեւ իսկ ատիկանական սպասարկութեանց դրուատալից խօսքերը: Բայց մեր վայրերանները անմիջապէս պիտի առարկեն «Թէ անունք մեր կեանքին ներքին ծալքերուն անտեղեակ են, հետեւէն միայն կը ճանչնան մեզ»: Եկուր տես որ իրենք ալ ճիշտ նոյն ձեւով է որ կը ճանչնան եւ կը դատեն օտարները:

Եթէ չունենայի վախը անհաճոյ թուելու՝ պիտի յանձնարարէի այդ մարդոց որ հետեւին Փարիզի, Լոնտոնի, Նիւ-Եորքի եւ «քաղաքակրթութեան օրրան» այլ քաղաքներու մէջ լոյս տեսնող թերթերուն ոճիրարկածներու եւ բամբասանքներու (gossips կամ potins) բաժիններուն, գէթ մէկ անգամ, Հոլիվուտի Confidentialի գայթակղութիւններուն, եւայլն:

Փարիզի մէջ լոյս տեսնող France Presse կամ Paris-Soir օրաթերթերուն (իբրեւ օրինակ կը յիշեմ այս անունները) միայն մէկ օրուան թիւին մէջ՝ տասնապատիկ աւելի անմարդկային, վայրի, սարսռազդեցիկ ոճիրներ կան՝ քան ինչ որ արձանագրած է ամբողջ քառասուն տարուան մէջ...:

Մանկութենէ ի վեր իրենց մամիկներնէն լսած եւ գոց սորված յանկերգները մինչեւ այսօր ալ պնդօրէն կառչած կը մնան ամանց ուղեղներուն: Զանոնք յեղյեղելը՝ մասնաւոր վայելք եւ հրճուանք կը պատճառէ իրենց: Անոնցմէ չզրկուելու համար մասնաւոր ճիգ կը թափեն: Համաւոր կոյր կը ձեւանան չտեսնելու համար ուրիշներուն թերինները: Մի՛ գուցէ յօդս ցնդին իրենց պատրանքները ...:

Ասկէ կէս դար առաջ, երբ աշխարհ մեծ անձանօթ մըն էր Արեւելքցիներուս համար եւ զայն կը ճանչնայինք միմիայն հատուկտոր մեր ձեռքը հասնող անոնց մտաւորականներուն, գիտնականներուն գործերուն մէջէն, կերպով մը արդարանալի ըլլար գուցէ տարուիլ պատրանք-

ներով եւ հեռուի սուրբը զօրաւոր կարծել: Երկու աշխարհասասան պատերազմներ, անկէ ի վեր՝ գլխիվայր շրջեցին շատ բան: Բոլոր ազգերը, քաղաքակիրթները եւ մեծերը մանաւանդ՝ դուրս տուին իրենց գոյնը: Եւ ի՞նչ գոյն:

Քաղաքական պայմանները առիթը ընծայեցին մեզի ապրելու անոնց բոլորին ծոցին մէջ, գործ ունենալու անոնց հետ անհատական թէ քաղաքական գետնի վրայ: Հաղորդակցութեան միջոցներն ալ այդ ընթացքին անհամեմատօրէն զարգացան: Բատիօն, հեռուստատեսը, մամուլը, սինեման մօտեցուցին, մեր ուրքը բերին աշխարհը, երբ մենք չկրցանք իրեն երթալ: Ճանչցանք բոլորին ալ լաւին քովը գէշը, ճերմակին քով սեւը, առաքինութիւններուն քով մոլութիւնները ալ: Առնուազն կոյր պէտք է ըլլալ այս բոլորէն ետք կրկնելու համար հնամաշ ու ծթռած յանկերգները ... :

* * *

Մարդս ամբողջութիւն մըն է ճկարագրի ամէն տեսակ յատկանիշերով, դրական թէ բացասական: Մարդէ մարդ եւ ազգէ ազգ այդ յատկանիշերը բնականօրէն կը տարբերին: Բայց այդ տարբերութիւնը չի տար ոչ մէկուն՝ ուրիշի վրայ գերակայութեան որեւէ իրաւունք:

Իբրեւ մարդ, ուրեմն, Հայը բացառութիւն չի կրնար կազմել եւ պէտք չէ որ կազմէ ընդհանուր օրէնքէն: Անգլիացին Ֆրանսացիէն կը տարբերի, Իտալացին Շուեւտացիէն, Ռուսը Գերմանացիէն եւն.: Հակառակ որ բոլորն ալ Եւրոպացի են: Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ Անգլիացին Անգլիացի՛ է իր բոլոր յատկանիշերով: Ֆրանսացին, Սպանիացին, Հոլանտացին, Զինացին, Հնդիկը, Գերմանացին՝ նոյնպէս: Դրական եւ բացասական յատկանիշերուն միաձուլումն է, համադրումը, որ կը բնորոշէ ազգի մը նկարագիրը: Եթէ Անգլիացին պարիւն է՝ իր արժանիքովը չէ, ինչպէս յանցաւոր չէ լատին ցեղը՝ եթէ տաքարիւն, կրքոտ եւ դիւրաբորբոք է:

Հայն ալ, իր կարգին, Հայ է իր բոլոր յատկանիշերով: Ինչո՞ւ չխորհիլ թէ իր բազմազան առաւելութիւնները հետեւանքը եւ լրացուցիչը չըլլան իր բացասական կողմերուն: Վերջ ի վերջոյ այս վերջիններն ալ տեսակ մը համեմը կը կազմեն մարդկային նկարագրին ...

Աւելի յառաջ երթալով կը տարուիմ խորհելու թէ պէ՞տք է արդիօք մաղթել անոնց ջնջումը կամ սրբագրումը ... :

Շատ յաճախ կրկնուած է, բայց աւելորդ չէ անգամ մ'ալ վեր առնել այստեղ պատմական ճշմարտութիւնը:

Երբ հակառակ իր համեստ թիւին, ու դարերու ընթացքին ճակատագրին իրեն վերապահած այնքան դառնութիւններուն՝ Հայը յաջողած է վերապրիլ ու վերանորոգուիլ, մինչ իր շուրջը գտնուող աւելի մե-

ծաթիւ ու զօրաւոր ազգեր անհետացած են պատմութեան հունին մէջ, երբ հակառակ անօրինակ փորձութիւններուն եւ իր անձուկ միջոցներուն՝ անիկա մարդկութեան տուած է համեմատաբար մեծ թիւ մը ականաւոր անուններու, քաղաքական գեղարուեստական, մշակութային, ռազմական, մարզական եւ այլ մարզերու մէջ, կրնանք միայն մխիթարուիլ ու անվարան հետեւցնել թէ իր ցեղային բնական եւ անխուսափելի թերութիւնները արհամարհելի թիւ մը կը կազմեն, բաղդատմամբ իր բարեմասնութիւններուն:

* * *

Սկիզբը յիշեցի թէ՝ մեզի մասնայատուկ յատկանիշ մը եթէ կայ՝ այն ալ չափազանց շեշտուած մղձաւանջն է osur-ին: Տեսակ մը սոսկում «osur»-ին գերակայութեան: «Օտարը ի՞նչ պիտի ըսէ», «Օտարը վրանիս պիտի խնդայ», «Օտարին առջեւ ոեզիլ եղանք» եւ նման արտայայտութիւնները յաճախ կը լսենք մեր շուրջը: Հայու մը ըրած մէկ սխալին համար, ձեւով մը ազգովին յանցաւոր կը զգանք մենք մեզ: Կը խուսափինք օտարին երեւալու՝ անկէ կշտամբանք մը լսելու մտավախութեամբ: Մինչդեռ չեմ տեսած Ամերիկացի մը որ օտարին առջեւ կարմրի երբ իր երկրին մէջ լինչի ենթարկուի սեւամորթ մը, մանուկ մը առեւանգուի եւ յօշոտուի դրամական հատուցումի մը սիրոյն, կամ կանկըսթըրներ օր ցերեկով իրար սպաննեն փողոցին մէջ: Չեմ տեսած Ֆրանսացի մը որ ամօթ զգայ ուրիշին առջեւ Փարիզի խեղճ կիներու ցուցաբերած կեանքին, կամ Լանտրիւի մը սխրագործութեանց համար: Չեմ տեսած Իտալացի մը որ Սիկիլիացի եւ Նափոլիթանցիներուն արիւնալի վանտէթթաներուն, կամ փարլըմաններու մէջ երեսփոխաններուն իրարու վրայ զէնք պարպելուն համար պզտիկցած զգայ ինքզինքը: Անոնք գիտեն ըսել, «Ո՜հ, այդ բոլորը մէկ երկու տաք գլուխի գործեր են, կը պատահին ամէն տեղ...» եւ հպարտ՝ կ'անցնին:

Գալով մեզի՝ կարծես աշխարհի բեմին վրայ ըլլայինք աշակերտ մը, իր ուսուցիչներուն գովեստին արժանանալու եւ «Բարի վարուց» վկայական մը ձեռք բերելու սահմանուած, միակ մտասեւեռումէ մը հալածուած, «օտարը վրանիս չխնդացնելու» միակ նպատակով ապրող:

Ամէն ազգ կը քալէ իր ճամբան, առանց երբեք մտահոգուելու թէ ուրիշներ ինչպէս պիտի մեկնաբանեն իր արարքը: Այդ ճամբան գրծուած է ամէն մէկուն իր սեփական ուրոյն պահանջներէն, բարքերէն, միջավայրէն բխած պայմաններէն: Այդ ճամբան միեւնոյնը չէ եւ չի կրնար ըլլալ բոլոր ազգերուն համար: Ուստի եւ մեզի համար:

Ըսեմ անմիջապէս թէ այս խօսքերուն նպատակը երբեք արհամա-

բանք ստեղծել չէ օտարին կամ անոր յայտնած կարծիքին հանդէպ, ինչպէս արդէն անդրադարձած է ընթերցողը: Զմոռնանք սակայն որ օտարին կարծիքը մեզի հանդէպ անպայման եւ միշտ ալ անշահախնդիր, բարեմիտ, անկեղծ, գիտակից եւ լաւագոյնը չէ:

Թող առաջին քարը մեր վրայ նետէ այն՝ որ զերծ է թերիէ:

Էականը ձգտիլն է միշտ դէպի լաւագոյնը, իւրացնելով ի հարկին ուրիշներուն բարեմասնութիւնները, այնքան, որքան անոնք կը պատշաճին մեր իւրայատուկ պայմաններուն այս վերջիններուն կատարեալ գիտակցութեամբը:

Հակառակ պարագային՝ այդ «մղձաւանջը» կը տանի մեզ դէպի ստորակայութեան զգացում, որ այնքան աղիտալի է նկարագրի կազմութեան տեսակէտով:

Անգլիացի մը կրնայ անապատին մէջ իսկ իր Ֆայվըքլօք թին առնել սմոքինկով: Իրեն համար կենաց մահու հարց մըն է ատիկա: Ի՛նչ բան սակայն, կը ստիպէ մեզ կապկել զինքը եւ կամ ո՛վ իրաւունք կուտայ ուրիշին խնդալու մեր վրայ եթէ նոյնը չընենք նաեւ մենք: Ինչո՞ւ մենք չըլլանք իր վրայ խնդացողը:

Իւրացնել՝ այո: Կապկել՝ երբեք:

Ինքնաքննադատութիւնը այս ոգիով եւ գիտակցութեամբ կուտայ իր ամբողջական պտուղը: Կ՚ըլլայ ոչ միայն բարերար այլ մանաւանդ լծան մը դէպի ինքնասրբագրում, դէպի յառաջդիմութիւն:

Սակայն հարկ է հոս վեր առնել խիստ կարեւոր պարագայ մը: Խուսափելու համար ստորակայութեան զգացումէ՝ պէտք է զգուշանալ չիյնալու համար գերակայութեան զգացումի ցանցին մէջ: Որովհետեւ այս վերջինը, ինչպէս բոլոր ծայրայեղութիւնները, նոյնքան, եթէ ոչ աւելի վտանգաւոր է որքան առաջինը:

Պէտք չէ հպարտանալ եւ շփանալ բարեմասնութիւններով (եթէ կան, եւ կան) եւ նկատել ինքզինք գերազանց ուրիշներէն: Որովհետեւ ինչպէս թերիները, նոյնպէս ալ դրական կողմերը միայն մերը չեն, բոլոր ազգերն ալ ունին անոնցմէ՝ առաւել կամ նուազ չափով:

Գերակայութեան զգացումը կը մղէ մարդս դէպի յաւակնոտութիւն, ամբարտաւանութիւն, իմաստակութիւն եւ ինքնագոհացում, որ ի վերջոյ կը կոտրէ ամէն թափ յառաջդիմութեան եւ ինքնասրբագրումի:

* * *

Ծանի՛ր զքեզ, ըսած է իմաստունը:

Ճանչնալ ինքզինքը՝ առաջին քայլն է դէպի բարելաւում:

Վրձինով, ջանացի, կարողութեանս սահմանին մէջ, օգտակար ըլլալ ԶՄԵԶ ՄԵԶԻ ճանչցնելու գործին:

Եթէ չափով մը յաջողիմ առաջադրութեանս մէջ՝ կը խորհիմ թէ ներկայ հատորին հրատարակութիւնը գուցէ աւելորդ գործ մը եղած չըլլայ:

ԱԼ. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

1

ՏՈԿՈՒՆ, ՋԱՐԴԱՄԱՇ, ՀՊԱՐՏ

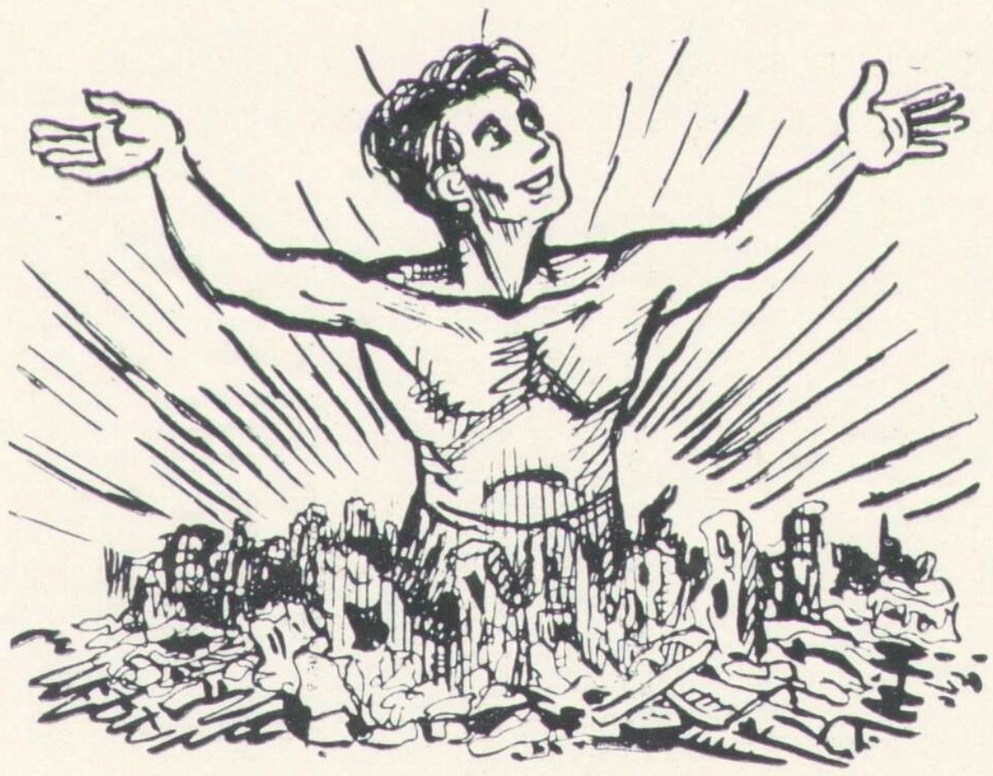

ՍՓԻՒՌՔԻ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԳԻԼԱԿՈՐ ՅԱՏԿԱՆԻՇԵՐԸ

ԵԿԵՂԵՑԻ — ՎԱՐԺԱՐԱՆ — ԱԿՈՒՄԲ — ԹԵՐԹ — ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ։

ՏՈԿՈՒՆՈՒԹԻՒՆ

Վերաշինել մէկէ աւելի անգամներ՝ քանդուած օճախը:

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ — «ՕՑԱՐԷՆ ԶՄՈՒՐԱԼ»

Ախտարէճ ճար վերադարձածները՝ — *Ամա՛ն քիչ մը հեռուէն քալենք, մարդը օտար կ՚երեւայ կոր։*
Չելլէ կարծէ թէ ծեռք պիտի երկարենք իրեն ...

ԵՐԱԽՏԱԳԷՏ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Վտանգէն ճողոպրածները՝ — Փա՛ռք քեզ Աստուած, այլեւս ապահով ենք: Հիմայ շէնցնենք մեզի ապաստան տուող մեր Նոր հայրենիքը:

2

ՎՐՀԵՍՏ, ՎՐՈՒԵՍՏ և ԸՆԿ.

ՓՈՒՓՈՒՐԱՆՔ ԵՒ ԲԱՒԱԿԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ԻՐ ԱՐՀԵՍՏԻՆ ՀԱՅԿԱԿԻՊ

Յաճախորդէն առաջ եւ անկէ աւելի՝ հայ արհեստաւորը Ի՛ՆՔ պէտք է հաւնի իր գործին, մինչեւ իսկ ժամանակի եւ նիւթականի զոհողութեան գնով:

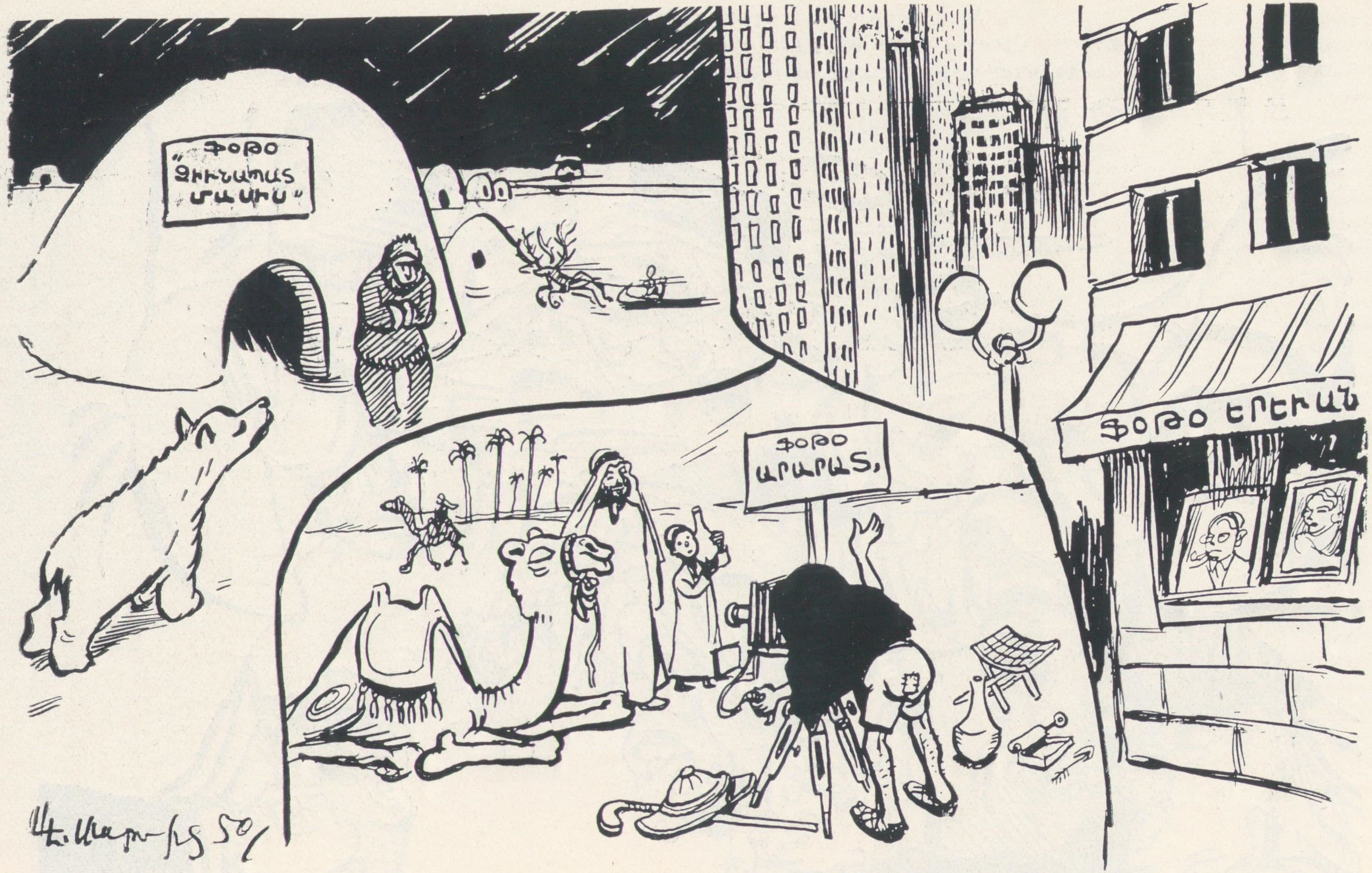

ԱՇԽԱՐՀԻ Ո՛ՐՍԻՒ ԱՆԿԻՒՆԸ

Հայ լուսանկարիչ մը, եւ լաւագոյնը։

ՀՆԱՐԱՄՏՈՒԹՅՈՒՆ

Հայ արհեստաւորը միշտ կը գտնէ միջոցը՝ շինելու հրապարակի վրայ պակսած կամ փնտռուած ո՛րեւէ առարկայ։

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԻՐԵՆՑ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՊ

Կը քաջալերեն զանոնք, կը շփացնեն, կը պարծենան անոնցմով ...

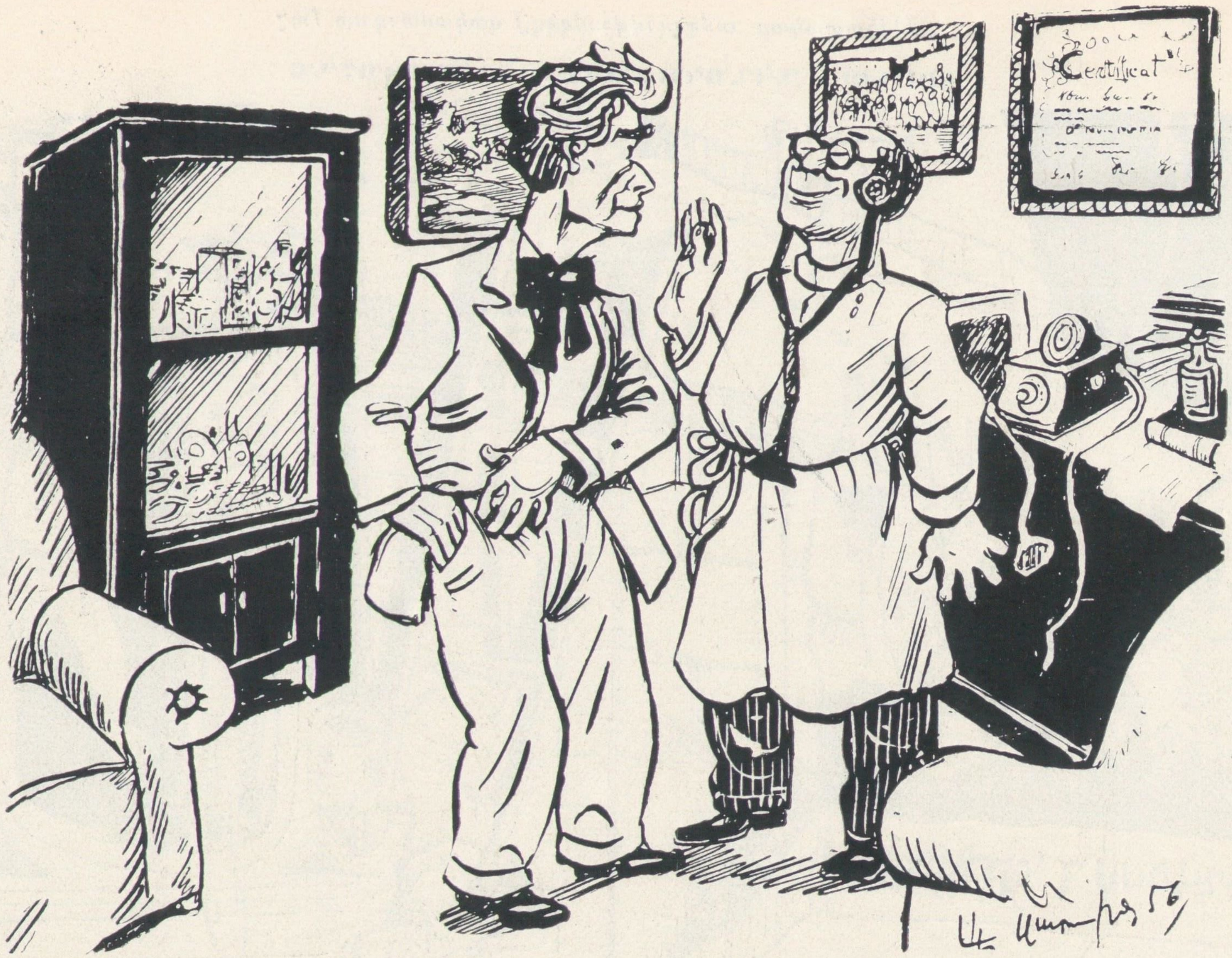

ԴԻՒՐԱԶԳԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Հիւանդը. — *Ինչ է պարտքս:*

Բժիշկը. — *Քեզի պէս արուեստագէտէ՞ ալ դրամ պիտի առնենք:*

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆԸ՝ ՀԱՒՈՒՔԱԿԱՆԱՆԷՆ ՉՕՐԱՒՈՐ

Հայ առեւտրական Ընկերութիւններու ճակատագիրը ...

ՈՒՇԻՄ ԵՒ ԱՐԹՈՒՆ

Հայ միջակ եւ համեստ դասակարգը՝ շատ աւելի ուշիմ եւ բանիմաց է քան նոյն դասակարգի Եւրոպացին։

ՍԻՐ ՀԱՆԴԷՑ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Ամենէն հարուստէն մինչեւ ամենէն համեստ հայ մօր մը երազն է իր զաւակներուն մէջ արուեստի սէրը մշակել եւ զարգացնել։

3

ՏԱՆԻՔ և ԸՆՏԱՆԻՔ

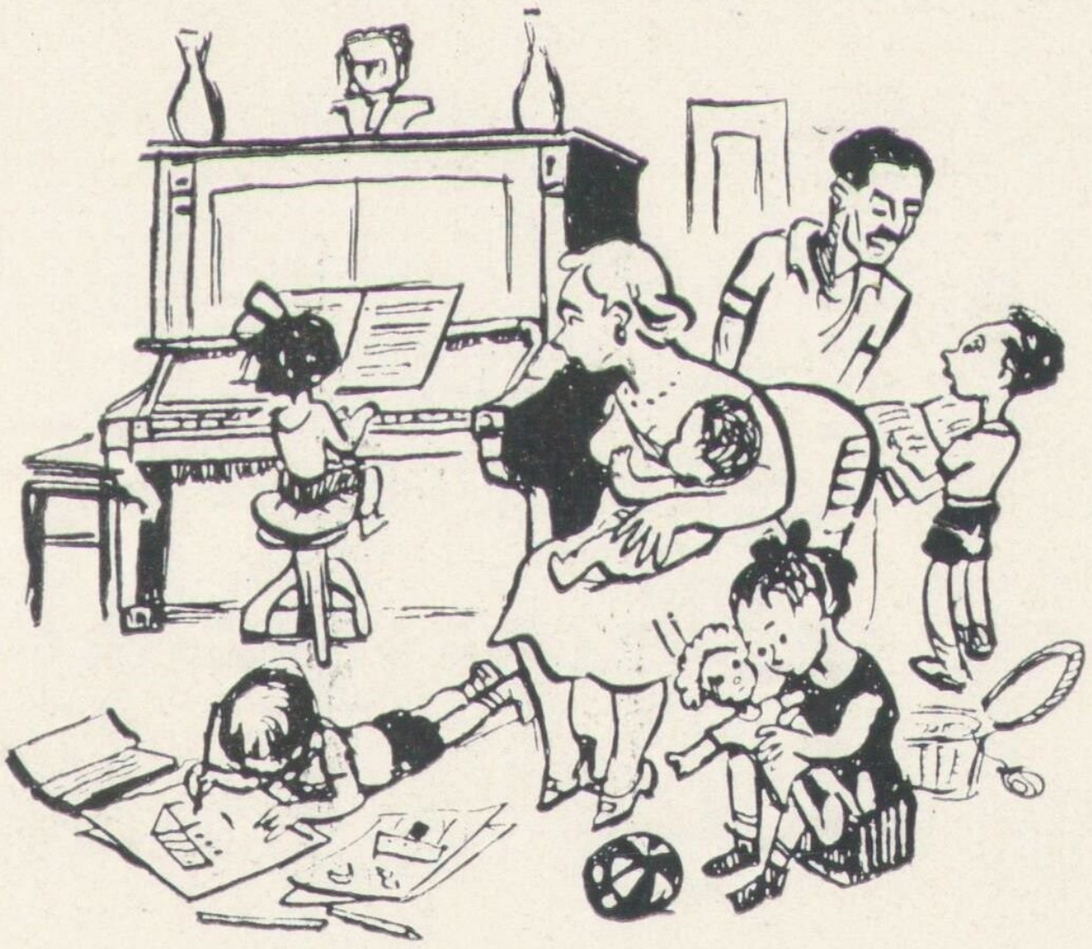

ՀԻՒՐԱՄԵԾԱՐՈՒԹԻՒՆ.

ՀԻՒՐԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ՝ ԹԷ՛ ՆԱՋ ԸՆԵԼ, ԵՒ ԹԷ՛ ... ՀԱՋ:

ՀԻՒՐԱՄԵԾԱՐ ԵՐՔԱՄՆ ... ԾԱՑՐԱՑԵՂ

— Է՛չ, միւսիւ կաբապետ, աս ալ պիտի ուտէք, ձեռքերո՛վս եփեր եմ նէ՛ ...

ՀԱՒԱՔՈՑՔ ՆԵՐՈՒՍ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ինքնաբերաբար՝ սեռերը իրարմէ կը զատուին եւ երկու անջատ խումբեր կը կազմեն :

ԱՃԵԼՈՒԹԵԱՆՑ ԱՆԲԱԺԱՆ ՄԷԿ ՄԱՍԸ

Տանտիկնոջ պատրաստած խմորեղէնները ճաշակելէ վերջ՝ «Թէրթիպ»ը խնդրել եւ նօթագրել։

ሰላ ኒይጠፋቸዉ ሰላ ያልተቀበሩ ...

ዐየ ጠጣ ሳትበሉ ከጠረጴዛ ሳይነሱ ሞተው ሳያልፉ ሳይሰሙ ሳያዩ ሰዉ ሞቷል፡

— Թէլէվիզիոն կ'ըսեն՝ խպրէնմիշ կ'ըլլան կոր հիմակուանները։ Ադ ալ բանս ըլլար։ Մեր գիւղը մեծ հայրիկս միշտ կ'ըսէր որ օր պիտի գայ՝ մարդիկ հեռուներէն իրար պիտի տեսնան ...

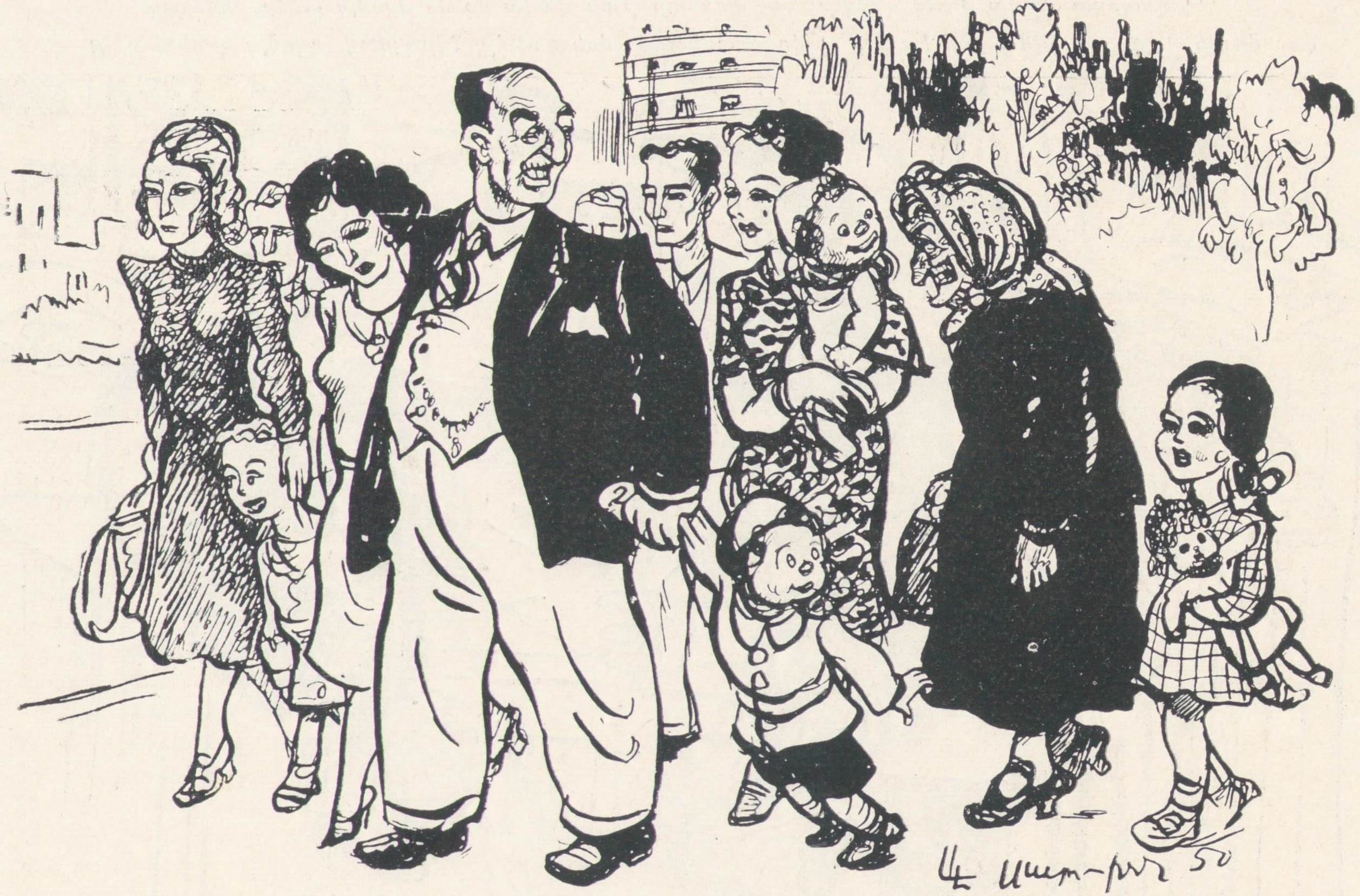

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱԽԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Մերտ կապ՝ հեռաւոր թէ մօտաւոր ազգականներու հետ.
(քոյր, քեռորդի, եղբօր թոռ, մեծ մամա, քենի եւն. եւն...)

ԱՆԽԱԽՏ ՊԱՀԵԼ՝ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ...

... ԱՇԽԱՐՀԻ ՈՐ՛ԵՒԷ ԱՆԿԻՒՆԸ:

ՀԻՒՂԱՒԱՆԱՑԻՆ ՄՏԱՑՈՒԹԻՒՆ

— Քանի մեզ այստեղէն դուրս հանող չկայ՝ կեցած տեղերնիս կը մնանք: Եթէ երկար ընեն եւ դրամ պահանջեն՝ այն ատեն դուրս կ'ելլենք եւ վիլլա մը կը գնենք:

4

ՊԱՐԶԱՄԻՏ ԹԷ ՍԻՄԱՄԻՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

— Պզտիկ ա՛զգ կը կարծէք Հայերը: Տեսէք ասկէ եօթանասուն տարի առաջ Անգլիոյ մեծագոյն քերթը՝ «Թայմզ» ինչե՛ր գրած է մեր մասին:

— Ի՞նչ կը կարծէք Հայերը: Եթէ մենք չըլլայինք՝ Բիւզանդիոն գոյութիւն կ'ունենա՞ր, Իրանը բանակ կ'ունենա՞ր, Թիւրքը թատրոն եւ գրականութիւն կ'ունենա՞ր...

ԱՄԷՆ ՄԵԾ ՄԱՐԴՈՒ՝ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄ ՏԱՒ.

— Թրումանը Հայ է, վինակ՝ ետեւի «եան»ը կրճատած է:

— Հապա «Մանչէսթըր Կարտեա՞նը»:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄՈՒՆՈՒԹԻՒՆ

— *Անգլիացի ըսելով մի՛ անցնիք: Կը տեսնէք անիկա օր մը մեր հողերուն համար իր զրահաւորները կը ղրկէ, վերջնագիր կու տայ, պատերազմ անգամ կ'ընէ: Ան կը մոռնա՞յ կը կարծէք իր «Փոքր Դաշնակիցը»...*

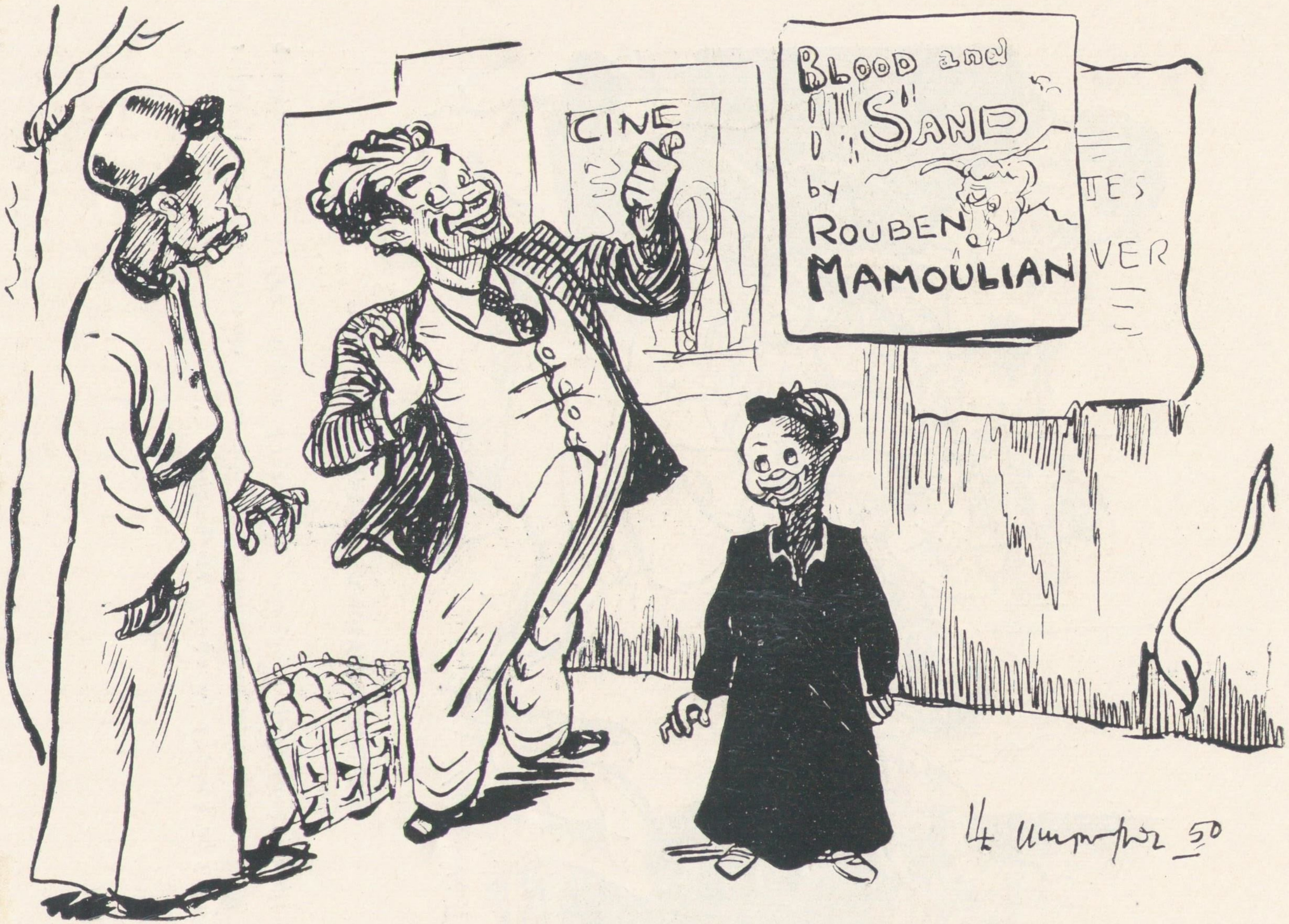

ՀՊԱՐՏ՝ ԻՐ ԱՋԳԱՑԻՆ ԱՐԺԵՔՆԵՐՈՎ

— Լսա՞ծ ես Մամուլեանին մասին: Անիկա Հա՛յ է, ե՛ս ալ Հայ:

ԿԱՌՉԻ, ՀԻՆ ԵՐԱԶՆԵՐՈՒ՝ ԿՌՆԱԿ ԴԱՐՁՈՒՑԱԾ ՆՈՐ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ :

«ՀԱՑԱՍԷՐ» ԵՒ «ՀԱՑԱՏԵԱՑ»Ի ԱԱՀՄԱՆՈՒՄՆԵՐԷՆ

— Եղբայր, ինչ կ'ուզես ըսէ, Ֆրանսա ՀԱՅԱՍԷՐ է: Տեսա՞ր խավազը ինչ անուշ անուշ ժպտեցաւ մեզի:
— Բայց չեմ հասկնար թէ Անգլիա ինչո՞ւ ՀԱՅԱՏԵԱՑ է: Մէյ մը սա միւս խավազին սուրաթը նայէ՛:

ՀՊԱՐՏ ԻՐ ՀԱՑՈՒԹԱՒՄԲ, ՄԻ՛ՇՏ ԼԻ ԱՄԷՆ ՏԵՂ.

1) Պետական պատուճեան.

— Իզիտոր Պօխոր Լէվի՝ ծնած Պա-
դեստին՝ Հրեայ է՞ք:

— Ո՛չ, երբե՛ք, ես Ֆրանսացի՛ եմ:

2) Պետական պատուճեան.

— Ձիմ Մրկոսեան, ծնած Գօսթոն,
Ամերիկացի՞ էք:

— Ո՛չ, Հա՛յ եմ:

ՕՑԱՐԻՆ ՍԽԱԼՆ ԻՍԿ ՀԱՇԻՒՈՎ Է

— Միսթըր ձոնը վար ինկաւ, վազեմ օգնեմ:

— Դուն տեղդ կեցիր: Ի՞նչ գիտես ի՞նչ հաշիւ ունի ան: Անգլիացի չէ՞ մի, քան տարի ետք միայն կրնաս հասկնալ թէ ինչո՞ւ սահեցաւ, ինչո՞ւ ինկաւ...

ՄԵՆՔ Կ'ԸՍԵՆՔ՝ ՄԵՆՔ Կ'ԻՄԱՆԱՆՔ եւ ... ԿԸ ՋԱՐՄԱՆԱՆՔ

Մենք մեզի կը հաւաքուինք ամէն օր, ամէն տարի, հայերէն լեզուով կը պոռանք աշխարհին, կը բողոքենք, կը պահանջենք, կու լանք, Ձ'ողբանք, կը սպառնանք, կը գրենք, կը ճառենք եւ երբ աշխարհ խուլ ծնայ՝ կը զարմանանք եւ կը դառնանանք:

5

ՉԱՓԱԶԱՆՑՈՒԹՅՈՒՆ

—Դուն ինչ գիտցար մեր գիւղը... Հոն
շէնքեր կային, որոնց նմանը նիւ-եօրքի մէջ
անգամ չկայ: Երեք յարկ, հսկայ, վիթխարի...

ՄԵԾ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՌԱՏԱՋԵՒՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆ

— *Հոյակա՛պ, հոյակա՛պ, վիթխարի՛ են մեր շէնքերը, աշխարհի մէջ նմանը չկայ:*

ՄԻԿ ԾԱՑՐԱՑԵՂՈՒԹԵՆԷՆ՝ ՄԻՒՍԸ

— Հաւատացէ՛ք տղաք, ուրի՛շ ազգ ենք մենք. մե՛ծ, շա՛տ մեծ ազգ:

— Աման դո՛ւն ալ, Հայերն ալ ա՞զգ են: Ի՞նչ ունին, ի՞նչ ըրեր են:

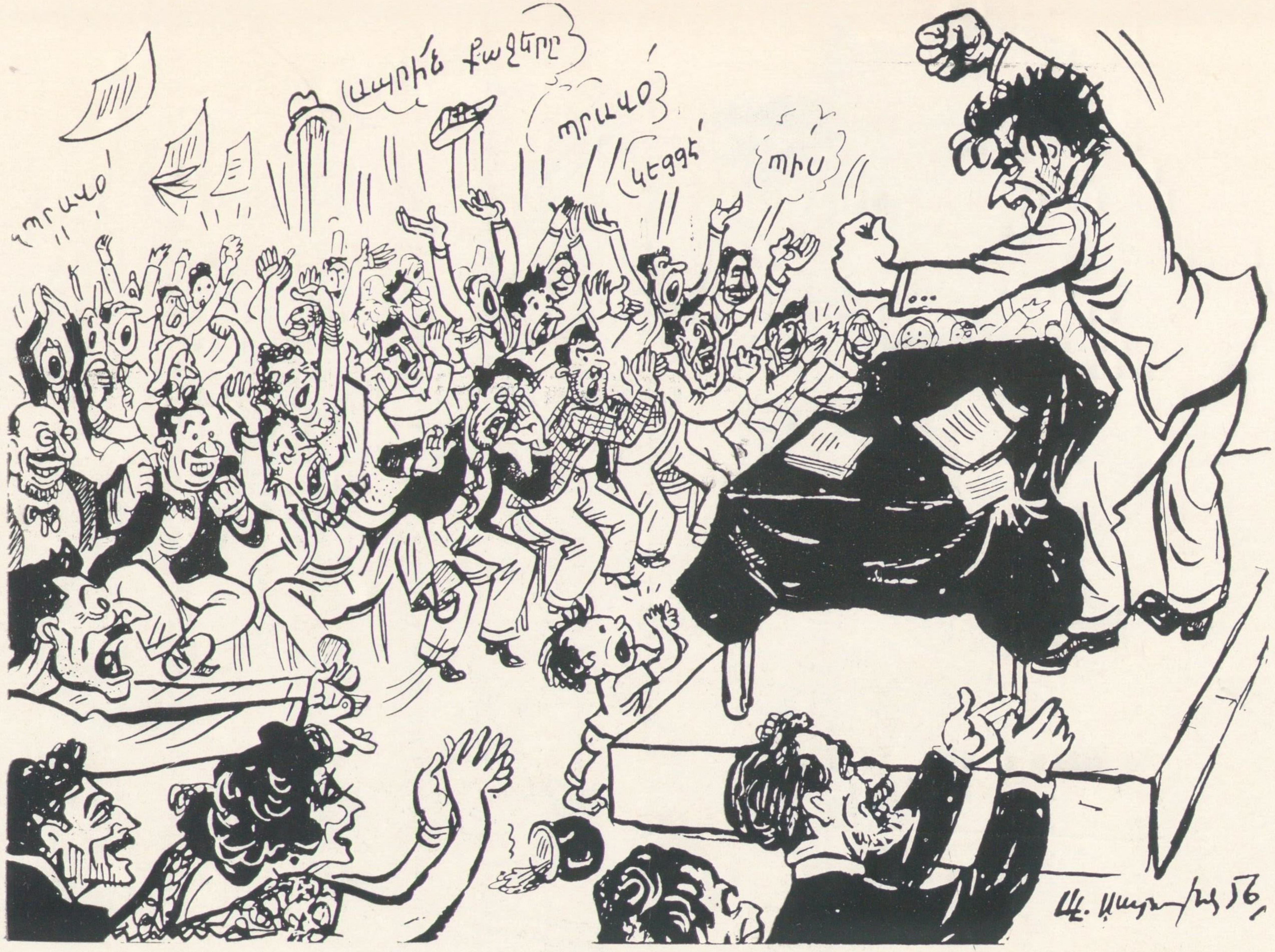

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ԵՒ ԴԻՒՐԱԲՈՐԲՈՔ

ՃԱՌԱԽՕՍԸ.— Դուք գիտէ՞ք Հայու ոյժը։ Մէկ բազուկով Ռուսը, միւս բազուկով Թուրքը կը ջախջախէ ան... (խելայեղ ծափահարութիւններ ...)

ԳՈՎԱՍԱՆՔԻ ՇՈՒԱՅԼՈՒԹԻՆ

— Կը փնտռեմ թէ բառարանի մէջ ածական մնա՞ց հանգուցեալին գովքը հիւսելու համար :

6

ԲԱՆԳԷՏ բայց... ԱՆՊԷՏ

ԲԱՆԳԵՏԸ

Ինչպէս իր անունն ալ յստակ կերպով կը յայտնէ՝ բանգետը բացառիկ մէկն է: Ան ամէն բան եւ ամէն բանին ալ լաւագոյնը գիտէ: Ձինք ո՛չ մէկ տեղ կը գտնէք: Աւելի ճիշդը՝ չէք գտներ հո՛ն, ուր գործ մը կայ կատարելիք: Ինք ժամանակ չունի «այդ տեսակ բաներով զբաղելու», պարապ մարդ չէ ինք ...

Արդարեւ, պարապ մարդ չէ անիկա:
Լեցուն է իր գլուխը: Մանաւանդ անոր ուղեղը:

Ինչե՛ր չկան իր ուղեղին մէջ: Ինչ ծրագիրնե՛ր, ինչ երազնե՛ր: Ինչե՛ր չէ կարելի ընել, մինչդեռ ամէն ոք կը քնանայ, պարի ու կեռուխումի տուած է ինքզինք: Ինք սրճարանը նստած, կամ եթէ կ'ուզէք, սեւեռակին մէկ անկիւնը, ռատիոյին ճիշդ քովիկը, սուրճին գաւաթը առջին՝ սիկարէթի ծուխերուն մէջ թաղուած, սքանչելի՛, զմայլելի՛ ծրագիրներ մշակած է սփիւռքը ուծացումէ փրկելու, ազգին բարոյական մակարդակը բարձրացնելու, ազգային բոլոր հարցերը լուծելու համար: Ի՞նչ են ուրիշներուն ըրածները, իր երազածներուն բազդատմամբ ...

Երբ բանգետը գաղափար մը ուննայ՝ անկարելի բան է որ զայն իրմէ առաջ երբեւիցէ մէկը ուցեցած ըլլայ:

Երբեմն ներկայ կ'ըլլայ ուրիշներուն ըրածներուն:

— Գէշ չէր, կ'ըսէ գլուխը շարժելով, բայց՝ ...

Այդ չորս գիրով բառը չորս հատորներ կրնայ լեցնել: Ու կը սկսի չարքը «թերի»ներուն, «սխալ»ներուն: Միտք չի յոգնեցներ թէ այդ «թերի»ներուն տեղի տուող ինչ տեսակ պատճառներ կրնան գոյութիւն ունեցած ըլլալ. նիւթական դժուարութիւն, մարդու պակաս, ժամանակի չգոյութիւն, եւն., եւն.: Այդ իր գիտնալիք բանը չէ: Իրեն համար էականը ա՛յն է որ ինքը աւելի լաւ բաներ երազած է, աւելի գեղեցիկ գաղափարներ ունեցած է ...

կ'ըսէ ու կը գրէ.

— Պիտի ուզէինք որ հանդէսին առաջին մասին երկրորդ կտորը վերջին մասին մէջ դրուած ըլլար. օրուան բանախօսին փոխարէն՝ Փարիզէն այս առթիւ Զօպանեանը բերել տրուած ըլլար, պիտի նախընտրէինք որ Րաֆֆի Պետրոսեանը նուագած ըլլար այդ օրը ... «պիտի ուզէինք», «պիտի փափաքէինք», «պիտի նախընտրէինք», ահա՛ բանգէտը, իր իսկութեանը մէջ:

Ձեռնկարողները ի՛նչպէս ալ չեն կրցեր մտածել այսքան տարրական բաներուն մասին:

Ինք միշտ յոգնակիով կը խօսի՝ իր ետին գտնուող չորս հոգիին՝ հսկայ զանգուածի մը պատրանքը տալու համար:

Զարմանալի բան: Բանգէտը, որ ա՛յնքան մեծարժէք ու ինքնուրոյն գաղափարներ, մաղթանքներ, նախընտրութիւններ ունի՝ միշտ կ'ակնկալէ որ ուրիշներ ըլլան զանոնք գործադրողը: Եւ որովհետեւ անիկա ձեռնարկը լրանալէն առաջ երբեք իր միտքը երեւան չի հաներ՝ կը սպասէ որ միւսները նախ՝ գուշակեն իր փափաքները եւ ապա զանոնք գործադրեն իր երազին մէջ կերտած ձեւով: Ապա թէ ոչ գոհ չի մնար, կը նեղուի: Անգիջող է: Յատօրէն կը քննադատէ:

Տարօրինակ կերպով ուշիմ է եւ կը թափանցէ բոլոր գաղտնիքներուն: Եթէ պատահի որ ծրագրուած ձեռնարկ մը այս կամ այն պատճառաւ յետաձգուի կամ մէկ կողմ դրուի՝ բանգէտը պէտք չունի ուրիշներուն նման միտք յոգնեցնելու՝ լուսաբանութիւն, մանրամասնութիւն փնտռելու: Ան գիտէ՛ արդէն թէ «ի՞նչ էնթրիկներ խաղցուած են», «ո՞ւր թաղուած է շան գլուխը»: Գիտէ նոյնիսկ թէ «ո՞վքեր շահ ունէին ձեռնարկին ձախողելուն մէջ ...»: Լօլօ մի՛ կարդաք իրեն, չի կլլեր:

Ո՛րքան թանկագին են այս տեսակ բացառիկ շնորհներով օժտուած մարդոց խորհուրդները, թելադրութիւնները բոլոր անոնց համար, որոնք նուիրուած են մշակութային եւ ազգային հասարակական գործունէութեանց, որոնց տրամադրած են իրենց միտքն ու ժամանակը: Ո՛րքան կը կարօտին անոնց գործակցութեան: Աւա՜ղ: Ճիշդ այդ պահերուն բանգէտը մէջտեղ չելլեր: Կը քաշուի հրապարակէն: Կ'անէանայ: Գործակցութեան բոլոր խնդրանքներուն, դիմումներուն, հրաւէրներուն մէկ եւ վճռական պատասխան մը ունի. «Ո՛չ: Ինք ժամանակ չունի ատանկ բաներուն համար ...»:

Բայց, ո՛վ հրաշք, երբեմն կը պատահի, չես գիտեր ինչպէս, որ ունենայ այդ ժամանակը, եւ գիջանի բերել իր մասնակցութիւնը ազգասիրական կամ մշակութային ձեռնարկի մը աշխատանքներուն: Կը զգացնէ անմիջապէս թէ արտասովոր մէկն է ինք եւ թէ իր ըրածը բացառիկ շնորհ մըն է: Եւ կ'արժեցնէ ալ: Զատ անկիւն մը կը քաշուի: Խորթ կը զգայ ինքզինքը այս մթնոլորտին մէջ: Վերէն ակնարկներ կը նետէ շուրջիններուն վրայ: Ուրկէ՞ ուր հոս տեղերը ինկեր է: Աչքը շարունակ ժամացոյցին է: «Ո՞ւր են այս մարդիկը: Տասը վայրկեան անցած է, եւ դեռ ժողովը չէ սկսած»: Եւ որովհետեւ կեանքի մէջ առաջին անգամն է որ երազէն կ'իջնէ գործնական աշխարհը, կը կարծէ թէ ինչ որ ըսէ, խորհի, ինչ գաղափար որ յայտնէ՝ ճշմարիտ է, ինքնուրոյն է: Գաղափար՝ որ իրմէ առաջ անցած չէ ոեւէ մէկուն մտքէն՝ մինչեւ իսկ անոնց՝ որոնք տարիներու փորձառութիւն ունին այդ ուղղութեամբ: Դասեր ու խրատներ կուտայ աջ ու ձախ եւ կ'ակընկալէ որ անմիջապէս իւրացուին անոնք: Երկրորդ հաւաքոյթին ներկայ իսկ չըլլար: Ջաշուած է: «Շատ վշտացուցած են զինքը, խօսք հասկցող մարդիկ չեն, եղբա՛յր»: «Գործ չըլլար ասանկ մարդոց հետ, երեւակայէ որ չեն իւրացներ իր ըսածները, առարկողներ իսկ կան անոնց դէմ ...»: Ըսո՛ւր իրեն գործի փարողներուն բոլորն ալ յետին մտքեր ունին: «Փառամոլութենէ մղուած են, մատերնին իւղոտելու համար գործի մէջ մտած են», ո՛չ ոք իրեն չափ անշահախնդրօրէն կը մօտենայ ազգին գործերուն:

Եւ այսպէս մեկուսացած, աներեւոյթ կը մնայ, մինչեւ որ ծեռնարկուած գործը աւարտի այս կամ այն կերպ:

Եւ այն ատեն ... Օ՛հ, այն ատեն:

Ինչպէս տեղատարափ անձրեւէ վերջ մէջտեղ կ'ելլեն ճճիները՝ այնպէս ալ բանգէտը յանկարծ կը տնկուի ծեր դիմաց:

Հիմա՛ է որ կը սկսի իր գործունէութեան բուն շրջանը: Ամէն կողմ է անիկա: Կը մոռնայ թէ աշխատանքի շրջանին «ժամանակ չունէր»:

Դաժան՝ աւտայայտութիւնը, պռատած՝ յօնքերը եւ անողոք՝ կեցուածքը:

— Եղածը կատարեալ խաղքութիւն էր եղբա՛յր, զուրկ ճաշակէ, իսկ կազմակերպութիւնը՝ բացարձակապէս թերի ...

Մարգարէ ալ է:

— Ես գիտէի՛ արդէն թէ այդպէս պիտի ըլլար: Ըսած ալ էր իր շուրջիններուն: Չէ՞ք հաւատար՝ հարցուցէ՛ք:

Եւ գոհունակութեան լայն ժպիտ մը կը լուսաւորէ իր դէմքը: Հաճոյք կը զգայ որ ձեռնարկը ձախողած է: Աւելի ճիշդը՝ անիկա համապատասխան չէ եղած իր երազածին, ինչ որ միեւնոյն բանն է:

Առտու իրիկուն կը պատգամէ.

— Աւելի լաւ կ'ըլլար, եւ պէտ՛ք է որ ըլլար: Եթէ շէնք շնորհք գործ տեսնել չեն գիտեր, թո՛ղ տեղերնին նստին: Ա՛խ, եթէ ինքը մէջը եղած ըլլար...: Բայց ինչ ըրած, ինքնահաւա՛ն են մարդիկը, խօսք մտիկ չե՛ն ըներ, իրե՛նք միայն կ'ուզեն երեւալ: Իրեն խորհուրդ իսկ հարցնել չուզեցին ... :

Կը գտնէ զինք մտիկ ընողներ, իրեն իրաւունք տուողներ: Մե՛ծ մարդ է անոնց աչքին:

— Ասանկ մարդոց խօսքը մտիկ չեն ըներ, յաւակնոտնե՛րը, եւ այդպէս խայտառակ կ'ըլլան, կը փսփսան իր շուրջը:

Բանգէտին մեծագոյն վայելքի պահն է ասիկա: Ամբողջ հոգիովը կ'ըմբոշխնէ զայն: Ի գին ո՛չ մէկ բանի պիտի ուզէր հրաժարիլ անկէ:

Ահա թէ ինչո՞ւ ինքզինքը միշտ հեռու պիտի պահէ որե՛ւէ դրական աշխատանքէ:

Յետոյ, ինչ որ էականն է, ո՞վ պիտի քննադատէ, դատափետէ, ուղղութիւն տայ, խելք սորվեցնէ, եթէ ինքն ալ, միւսներուն պէս եւ անոնց հետ՝ գործի լծուի:

Չէ՛, բանգէտ է ան, ի՞նչ ըրած որ անպէտ է...

* * *

Չէ՞ք նախանձիր իրեն, այդ երանելի արարածին: Այսքան շա՜տ վայելք այնքան քիչ ճիգով ...: Այս ո՛րքան երջանկութիւն կրնայ եղեր պարփակել զէրոյի մը շրջագիծը:

Անսիրտ պէտք է ըլլալ սթափեցնելու համար զայն իր պատրանքներէն՝ դուրս քաշելով զինք իր պատեանէն: Ձգենք որ մնայ հոն, որոճայ, երազէ, հիանայ ինք իր վրայ, վերանայ ինք իրմով: Բոլոր անոնք, որ կը գործեն, կը տքնին, ի գին այնքան մեծ զոհողութիւններու՝ թող այս մէկն ալ յանձն առնեն եւ աչք գոցեն՝ ի սէր բանգէտներու բանակին բարիքին ...:

* * *

Բանգէտին աշխարհը՝ իր միտքը եւ ուղեղը պատող մամուռին սահմանն է: Անկէ անդին կեանք չկայ իրեն համար: Ինչպէս խղուննջը իր պատեանին՝ այնպէս ալ բանգէտը փակած է իր աշխարհին, զայն կը պտտցնէ իր հետ ուր որ ալ երթայ: Փոխանակ ինք աշխարհին պատշաճելու՝ կ'ուզէ աշխարհը պատշաճեցնել իր պատեանին: Անկէ դուրս կայ միայն ապականութիւն, անշարժութիւն, ապիկարութիւն, էնթրիկ եւ ինչ որ կ'ուզէք, բացի անշուշտ առաւելութիւններէն, որոնք մենաշնորհն են իր սեփական պատեանի սահմաններուն ... :

Ահա թէ ինչու դէպքերը դատելու համար բանգէտին չափանիշը՝ իր իսկ անձն է: Եթէ ինքը բանախօսութեան ներկայ չըլլար — սովորաբար չըլլար — «Հայը բանախօսութենէ չախորժի՛ր» : Եթէ ինքը հայ թէ օտար գեղարուեստական հանդէսի ներկայ չըլլար — եւ սովորաբար չըլլար՝ «Հայը թատրոն չի՛ սիրեր»: Եթէ ինքը նկարչական սալօններ չայցելեր եւ կամ նկար չի գներ՝ «Հայը արուեստը չի՛ քաջալերեր», եւ այլն, եւ այլն ... :

Աւելորդ է հակաճառել իրեն հետ: «Ինք գիտէ՛, երթալ տեսնելու պէտք չունի՛ ...»

Ինչպէս ըսինք, ան ներկայ չըլլար ուրիշներու բանախօսութեան — չէ՞ որ ժամանակ չունի — բայց այն օրը ուր ինք բանախօսէ՝ կ'ակընկալէ որ հայ ժողովուրդը մեծով պզտիկով լեցնէ սրահը: Այս վերջինին համար ներելի չէ «ժամանակ չունենալ»: Հակառակ պարագային՝ արձակուած է վճիռը. «Հայ ժողովուրդը բանախօսութիւն չի սիրեր...»:

Եւ երբ բանգէտը արձակած է վճիռ մը՝ աշխարհի բոլոր հիւլէական ոյժը անբաւարար է բեկանելու զայն: Մեծագոյն յուսախաբութիւնը պիտի ըլլար իրեն համար՝ հրաժարիլ անկէ: Նոյնիսկ եթէ յուսախաբութիւնը ըլլայ ի շահ հայ ժողովուրդին, մշակոյթին, գրականութեան: Բանգէտը կը մեռնի ա՛յն օրը երբ համաձայն գտնուի իր շրջապատին հետ: Բանգէտը երբեք պիտի չմաղթէ որ հայ բանաստեղծ մը կուշտ մեռած ըլլայ, հայ նկարիչը թշուառութեան ճիրաններուն մէջ տուայտած ըլլայ, հայ գրագէտ մը գիրք ծախած ըլլայ, հայ դերասանը «չոր հացի կարօտ» ապրած ըլլայ: Չէ՞ որ այդ պարագային իր ամբողջ դրամագլուխը յօդս պիտի ցնդէր ... :

Ինչպէս ըսինք, բանգէտները ի միջի այլոց վճռած են թէ Հայերը արուեստը չեն սիրեր եւ չեն քաջալերեր զայն: Ծուցահանդէսներ չեն այցելեր եւ նկար չեն գներ:

Ո՛չ միայն վճռած են, այլ հաճոյք կը զգան զայն հրապարակաւ տարածելով: Իսկական վայելք է մէկու մը համար իր համոզումին հաստատուիլը տեսնել եւ արժանանալ շուրջիններուն զարմացական եւ հիացական բացագանչութիւններուն:

Անգամ մը բանգէտ մը — շատերէ մին — հաւաքոյթէ մը վերջ բռնեց զիս եւ յանկարծ հարցուց.

— Բարեկամիս հետ կը վիճաբանէինք: Ան կը պնդէր թէ հայ նըկարիչներ նկար կը ծախեն իրենց կազմակերպած ցուցահանդէսներուն ընթացքին: Իրա՞ւ է:

— Կատարեալապէս:

— Օտարներո՞ւն անշուշտ:

— Օտարներուն ալ, բայց մանաւանդ Հայերուն:

— Անկարելի բան է: Հայերը նկարի դրամ չեն տար: Բայց տե՛ս, օտարնե՞րը ...:

— Կը սխալիս բարեկամ, Հայերը այսօր լաւագոյն նկար գնող համայնք ճանչցուած են, մինչեւ իսկ իրե՛նց՝ օտարներու խոստովանութեամբը:

— Չեմ հաւատար:

— Այդպէս պնդելու մասնաւոր պատճառներ ունիք անշուշտ: Ճա՞խ կ'այցելէք նկարահանդէսներ: Հայ կամ օտար:

— Այցելելու ինչ պէտք ունիմ: Ամէն բան գիտեմ:

Այդպէս է բանգէտը, ամէն բան գիտէ եւ պէտք չունի «գիտցածը» վերստին գիտնալու:

— Իսկ ես, ըսի, կը պնդեմ ըսածիս վրայ, որովհետեւ անձամբ կ'այցելեմ քաղաքիս բոլոր ցուցահանդէսները, կը տեսնեմ եղածները, կը լսեմ ըսուածները:

Եղիր բանգէտ եւ մի՛ ջղայնանար:

Մի՞թէ այսքան դիւրութեամբ պիտի հրաժարէր տարիներէ ի վեր իր կերտած կարծիքէն, իր քարոզած տեսակէտէն ...

Բայց ահա՛ զօրաւոր փաստը:

— Եթէ կը գնեն՝ ցուցամոլութեան համար է:

Այսպէս է բանգէտին համար Հայը: Երբ նկար չի գներ՝ արուեստը չի՛ սիրեր, իսկ երբ կը գնէ՝ ցուցամոլութեան համար է: Ազատում չկայ: Պէտք չէ որ Հայը արուեստը սիրէ: Ապա թէ ոչ ինք կորած է: Ձինք չէք կրնար ծուղակը ծգել:

Ցետոյ՝ իր աթոռականը:

— Ինչո՞ւ ուրեմն հայ նկարիչները անօթի են, մինչ օտարնե՛րը:

— Հայ նկարիչները այսօր բոլորն ալ առաւել կամ նուազ չափով տաղանդի կեանք մը ունին: Գալով անօթի մնալուն՝ եթէ կարդաք

կեանքը օտար վեց նկարիչներուն, որոնց նկարները այսօր տասնեակ հազար ոսկիներով կը ծախուին՝ պիտի տեսնէք թէ իրենց ժամանակին ծաղրուած ու մեռած են առանց նկար մը իսկ ծախած ըլլալու եւ այս՝ իրենց սեփական հայրենիքին մէջ:

Բանգէտը կը զգար իր ոտքերուն տակէն գետնին սահիլը: Պէտք ունէր օգնութեան: Ահա հայ ծանօթ նկարիչ մը, որ կ'անցնի մեր մօտէն: Ձայն վկայութեան կանչելով.

— Դուք, ըսաւ անոր առանց որեւէ նախաբանի, Պարոն Ք ..., նկար կը ծախէ՞ք ձեր ցուցահանդէսներուն մէջ:

— Այո՛:

— Օտարներո՛ւն, անշուշտ:

— Օտարներու ալ՝ Հայերու ալ ...

— Հայերո՞ւն ալ, ուզեց հաստատել բանգէտը այլայլած:

— Բնականաբար, եւ շա՛տ ...

Շշմած կուփամարտիկի մը նման, որ բռունցքի երկրորդ զօրաւոր հարուած մը ուտելէ ետք իր դէմքին՝ գերագոյն ճիգեր կը թափէ տակաւին ոտքի վրայ կանգուն մնալու, բանգէտը կը փորձէր օգնութեան կանչել իր մտքին մէջ տարիներէ ի վեր կուտակած «փաստ»երը ... :

Չէ՞ որ վկայութեան կանչած նկարիչն իսկ դաւաճանեց իրեն դէմ:

Բայց լաւ չէք ճանչնար բանգէտը: Ան դիւրին դիւրին չի յանձնուիր:

— Հարկաւ այդպէս պիտի ըսէք, յարեց, ձեր հաւանական մատի վրայ համրուող հայ յաճախորդներն ալ չկորանցնելու համար ...

Ու յաղթական՝ հեռացաւ:

Մտովի կ'անիծէր անշուշտ մեզ երկուքս, տարիներէ ի վեր իր մտքին մէջ շինած պատրանքը փարատել յանդգնած ըլլալնուս համար:

Փարատե՞լ: Բնաւ երբեք:

Ապահովաբար ան դարձեալ վերադարձաւ իր համոզումին, անմիջապէս որ ինքզինքը գտաւ բանգէտներու իր հարազատ մթնոլորտին մէջ:

Սկզբունքի տէր է բանգէտը: Չի փոխեր իր կարծիքը նո՛յնիսկ եթէ արեգակի պէս պայծառ իրականութիւնը՝ հակառակը ցոյց տայ:

***

Բնութիւնը բանգէտին կգակ միայն տուած է: Բայց ո՛չ ձեռք ո՛չ ալ ոտք:

Բանգէտը «տուտու»ին արականն է հայերէնի մէջ:

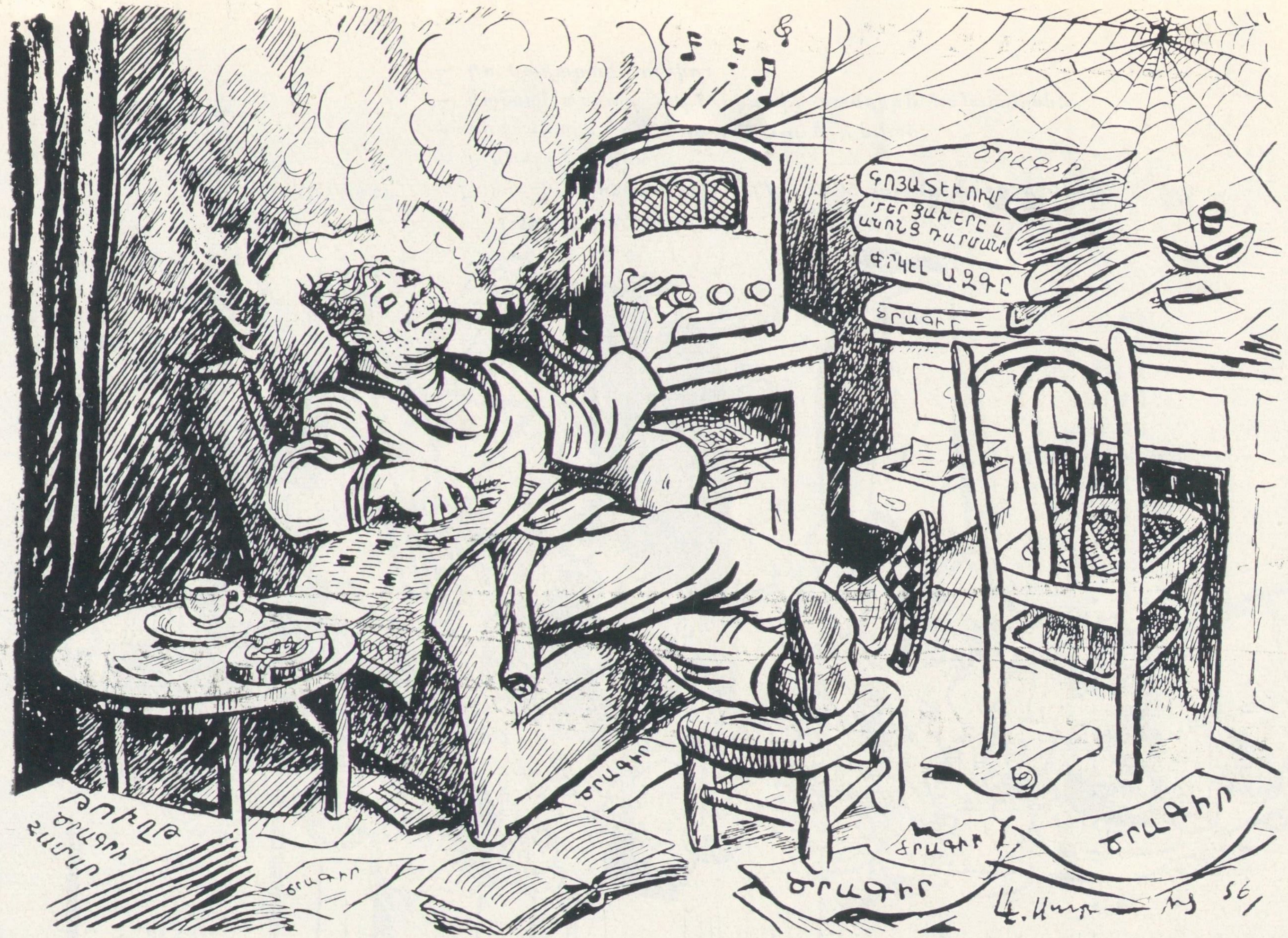

ԲԱՆԳԷՏԸ...

— Ի՞նչ են ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԱԾՆԵՐԸ, իմ ԵՐԱԶԱԾ ծրագիրներուս քով ...:

ԲԱՆԴԷՏ, ԲԱՑԻ ... ԱՆՊԷՏ

ԲԱՆԴԷՏԸ. — *Հանդէսի յայտագիրը լաւ էր, բայց* **աւելի լաւը կ'ըլլար:**

— *Ի՞նչպէս, օրինակ:*

— *Չեմ գիտեր, բայց* **աւելի լաւը կ'ըլլար:**

— *Յաջորդ անգամ եկէք միասին կազմենք յայտագիրը:*

— *Ես ժամանակ չունիմ:*

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԸ — Ձեզի պէսներուն օգնութեան շատ պէտք ունինք. աշխատեցէք մեզի հետ:

ՔԱՆԴԷՏԸ — Դուք ընելիքնիդ ըրէք, ետքէն ես ընելիքս կ'ըսեմ:

ԲԱՆԳԷՏՆԵՐԸ. — Մենք գիտէինք որ ձեռնարկը պիտի ձախողէր:
— Ինչո՞ւ առաջուընէ չըսիք:
— Ինչո՞ւ պիտի ըսէինք: Ուզեցինք տեսնել Թէ տակէն ի՞նչպէս պիտի ելլէիք:

ԲԱՆԳԷՏԸ. — Քօլերայէն 2912 հոգի մեռեր են, որոնց 12ը Հայ:
— Բնական է որ Հայեր ալ վարակուէին, ինչպէս միւսները:
— Միւսները մեզի ի՞նչ. մենք թուով քիչ ենք, պէտք չէ վարակուինք: Մեր իշխանութիւնները ազգով զբաղած ունի՞ն որ:

ԼՐԱԳՐՈՂԸ. — Մեռած հայ մտաւորականի մը կենսագրականը կը գրեմ կոր:
ԲԱՆԳԷՏԸ. — Աւելցո՛ւր անպայման թէ ան «լքուած մեռաւ, եւ գրպանէն գտնուեցան չորցած հացի պատառներ ...»
ԼՐԱԳՐՈՂԸ. — Բայց մարդը ո՛չ լքուած էր, ո՛չ ալ անօթի:
ԲԱՆԳԷՏԸ. — Հոգ չէ, դուն անանկ գրէ: Այդպէսով աւելի զօրացուցած կ՚ըլլանք բանգէտներու թէզը:

ՏԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱԾԿԵԱԼ ՄԵԾ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՏԱԿ ...

— Ես այս երգիծանկարին կը հաւնիմ կոր:
— Սխալ, վարդապետ: Ասկէ 500 տարիներ առաջ Լէօնարտօ տա Վինչին հատ մը գծած է. անկէ ի վեր ոչ ոք կրնայ յաւակնիլ երգիծանկար գծելու ...

ԳԻՇՈՒՄ ... ԱՆՊԻՏՈՒՆԸԸՐ

ԲԱՆԳԷՏԸ. — Ձանըմ ի՞նչ ըրած ունիք ձեր սրահներուն մէջ: Պար, կերուխում, քէյֆ ... Օր մը օրանց սանկ շնորհքով գործ մը չէք տեսներ:

Օտարները իրար կը խռնեն,
Մենք իրար կ'ուտենք ...
Օտարները ամէն բանին լաւը կ'ընեն
Մենք կը լրծանք...

Խեղճ ազգ

Ջինկէնկէն մեզ
աղէկ է

Հմմմ մեզի

Մեզմ ալ հազ
տէյի կ'ապրինք ...

Վայ մեզի

Կ. Աստրեան

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ ...

Բոլոր ազգերուն յատուկ հասարակաց թերութիւն մը՝ նկատել մի'միայն ՀԱՅԿԱԿԱՆ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

500000 ՁՈՒԺ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

148 ԿՈՒՍԱԿ ՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԿՈՍ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԻՇԻՍԹ ԵՒ ՀԱԿԱ-ՎԻՇԻՍԹ ՊԱՅՔԱՐ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

ԲՈՒՐՈՆ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՓԱՇԻՍԹ՝ ՀԱԿԱ ՓԱՇԻՍԹ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՍՊԱՐՏԱԿԻՍԹՆԵՐՐ ՆԱՅԻՆԵՐԸ, ՏԵՍՈՂՐԱԹՆԵՐԸ ԻՐԱՐ ԿԸ ՍՊԱՒԵՆ.

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ ՄԷՋ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԶՄԱԹԻՒ ՄԵԾ ԵԱԼԻԵՐ

ԳՈՐԾԱՐԱԿ ԽԱՐՏՈՒՄ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

-ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
-ԿՌԻԶԵՐ
- ՄԱՖԻԱԳՈՐԾՈՒՄ
- ՍԻՊԵՐԻԱ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ ԶՈՐՍ ՊԷՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ Չ ՏԱՐՈՒԱՅ ՀՆԱԹԱՓԻՆ

ՊԷԼՃԻՔԱՅԻ ՄԷՋ

ԹԱՓԱՌՐԱԿՆԵՐ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ՀԱԿԱՏԱՐԴԵՐՈՒ ՎՐԱՅ:

ՀԵՌԱՒՈՒ ԱՐԵՒԵԼՔ ԿԱՒՏԻ ՎՐԱՅ ՅԱՐՁԱ

ԱՒՏՈ

ՄԷՔԱԻ-ՔԱՅԻ ՄՂՊ

Վ. Ասրտեան 50

ՑԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿԵՐԳԸ

— Սա չափը գիտցի՛ր տղաս որ մինչ աշխարհի բոլոր ազգերը իրար կը բռնեն, խաղաղօրէն կ'աշխատին, իրարու հոգի կուտան՝ հայերն են որ կը մնան միշտ անմիաբան, կռուազան, իրարու հանդէպ նախանձոտ...

ԿՕՃԻԿՆԵՐԻՆ ՎԵՐ Կ'ԵԼՆԵՆ՝ ԱՋԳԸ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԵՆ։

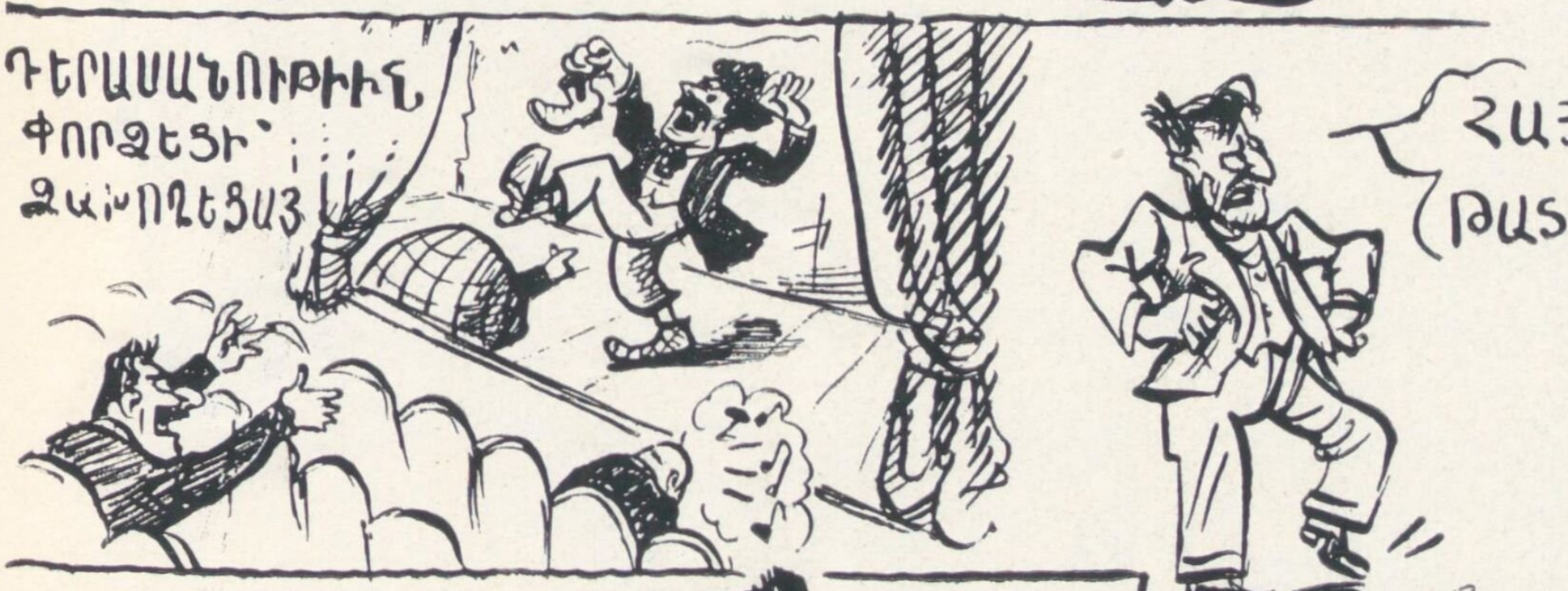

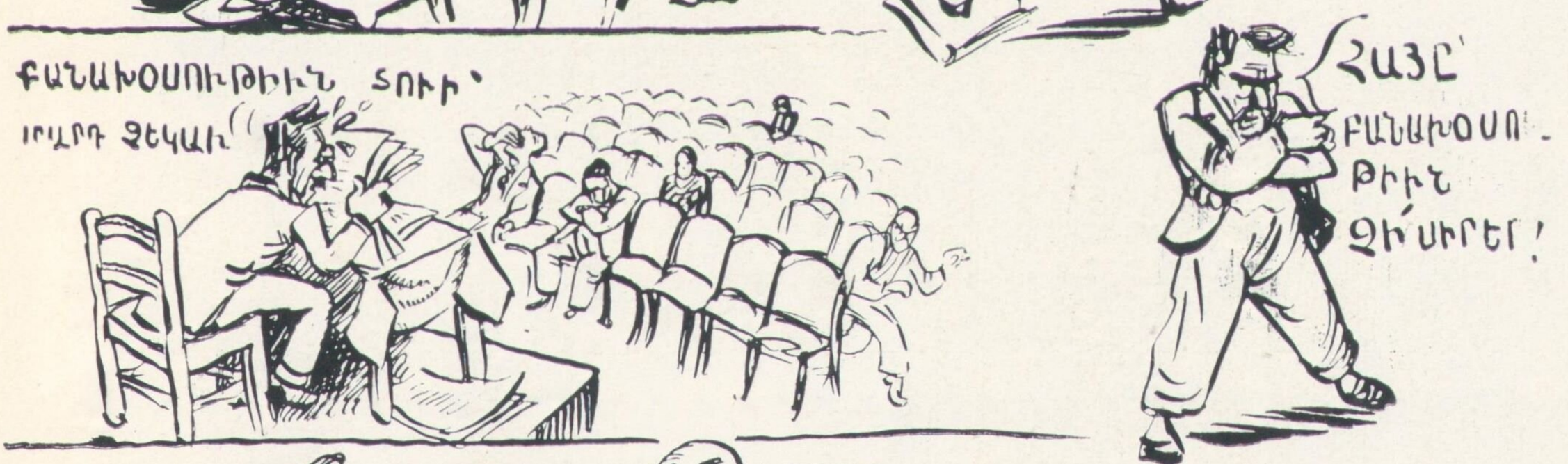

– Մտիկ ըրէ ԲԱՐԵԿԱՄ ԵՒ ՓԱՌՔ

Տուր որ ՀԱՅԸ ԲՈՒ ԹԱՏՐՈՆԻՒ
ՉԵԿԱՒ, ԲՈՒ ԳՐԱԾ ԳԻՐՔԴ ՉԳՆԵՑ,
ԲՈՒ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆԴ ՉԵԿԱԻ,
ԱՅԴ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ԹԷ ՀԱՅԸ ԲԱ-
ՐԿԱՆ ՁԱՇԱԿ ՈՒՆԻ ԱՐՅԷՔԱՒՈՐԸ
ԱՆԱՐԺԷՔԷՆ ՉԱՆԱՁԱՆԵԼՈՒ

7

ՕՏԱՐԸ, Ա՜Խ...

— Օտա՛ր մը։ Ձելլայ վրաս խնդայ...

ԺԻՒՐԻ
— Ժիւրին մերժեց մեր նկարները։
— Այո՛, բայց ՕՏԱՐ ժիւրի էր՝ ԱՆՈՆՔ ՀԱՍԿՆԱԼՈՎ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ։ Իսկ ՀԱՅ ժիւրին ՆԱԽԱՆՁԷՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ։

ՕՑԱՐ ՀԱՒԱՔՈՑԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Խմբովին մեկուսանալու սովորութիւն:

ՕՏԱՐ ՀԻՒՐԻ ԱՌՋԵՒ՝ ԱՆՃՐԿԻԼ

Սրահի վարիչներէն մին. — *Մարդը առանձին մնացեր է: Մէկերնիդ քովը նստեցէք:*

— *Դո՛ւն գնա, դուն աղէկ Ֆրանսերէն գիտես:*

— *Չէ՛, վարչութեան ատենապետը դուն ես, դո՛ւն պէտք է երթաս:*

— Լռութի՛ւն, մի՛ խնդաք, մի՛ խօսի՛ք, մի՛ փռնգտաք: Հօժան ՕՏԱՐ ՄԸ նստած է ...

ՕՏԱՐԻՆ ՆԵՐԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՄԱՆ ՀԱՐՑ

Ընդունելութիւնը կազմակերպողները՝ — *Ամա՛ն, այքերնիդ բացէ՛ք, օտար հիւ՛ր պիտի ունենանք։ Ամէն բանին աղէկը ընտրեցէք, պակաս բան չծգէք, քէփազէ չըլլա՛նք ...*

ՕՏԱՐԻ ՄԸ ՀՑՏ ՀԱՑԵՐԷՆ ԽՕՍԵԼՈՒ ՍԱՐՍԱՓ ...

— *Pardon Monsieur, M. Haïg Haïgazian, s'il vous plait ?*
— *C'est moi-même.*
— *Ա՛հ, դո՞ւք էք Պ. Հայկազեանը: Ուրեմն բարե՛ւ Ձեզ ...*

ՍԱՐՍԱՓ՝ *օտար թերթի մը մէջ Հայու մը հանդէպ աննպաստ որեւէ գրութեան հանդէպ՝ (սովորական ոճիր-արկածի դէպք մը եւն.):*

— Քա վախ վախ, մեռնողն ալ հայ է, օթօն քշողն ալ:
— Հայը Հայ կը մեռցնէ կոր, ինչ ամօ՜թ: Օտարը ի՞նչ պիտի մտածէ ...

ՕՏԱՐ ԱՁԼԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԻՍԿ ԱՐԴԱՐԱՁՆԵԼ

— Վրադ գլուխդ շտկէ, օձիքդ տեղը դիր: Սա եկող եւրոպացիները վրադ չխնդան:

ՉԱՑ ԵՒ ՕՁԱՐ ՊԱՇՏՕՆՆԱՒՃԻՆ ԴԻՄԱՑ

Քծնող եւ հաճակերպող օտարին առջեւ:

Գոռոզ եւ պահանջկոտ՝ հայ պաշտօնեային առջեւ:

ՀՐԱՇՔԸ

— Զարմանալի բա՛ն մը: Եօրդօն՝ պապային քսան տարուան յոյն գործաւորը, որ մեզի բոլորիս յունարէն սորվեցուց նէ՝ ...
— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղեր է:
— Երէկ «բարի իրիկուն» ըսաւ, ՀԱՑԵՐԷ՛Ն ...
— Հայերէ՞ն, օտա՛ր մը: Չէ ճանըմ: Է պրա՛վօ եօրդօ:

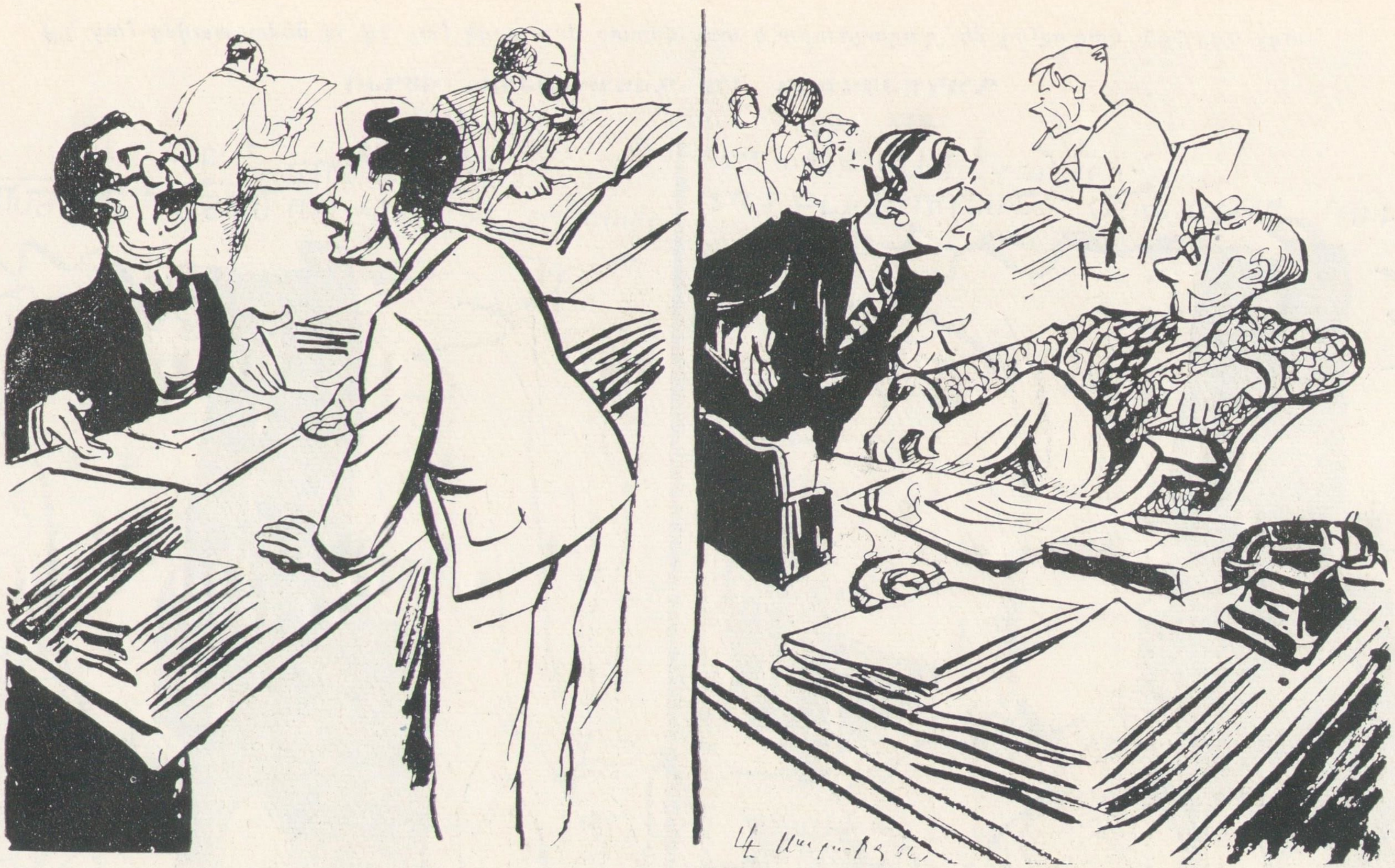

ՏԱՐԲԵՐՈՒԹՒՆԸ

Հայ Պատօնեան — *Պարոն ես ձեր մօտ 15 ոսկի կը ստանամ, մինչ նոյն գործին համար՝ Միսթըր Ճոնին 50 ոսկի կուտաք:*

Հայ Փաթրոնը — *Բայց ան... Անգլիացի է՛:*

Անգլիացի Պատօնեան — *Պարոն ես ձեր մօտ 15 ոսկի կը ստանամ մինչ Միսթըր Ճոնը՝ նոյն պաշտօնին համար՝ կը ստանայ 50 ոսկի:*

Անգլիացի Փաթրոնը — *Բայց ան... Անգլիացի՞ է:*

ՀԱՅ ԱՂՋԻԿԸ - ՕՏԱՐ ԱՄՈՒՍԻՆ ԱՌԻ, Ա՛Լ ԱՍԿԷ ՎԵՐՋ՝ ՀԱՅ ՉԵՄ...

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ.- ՕՏԱՐ ԱՂՋԻԿ ԱՌԻ Ա՛Լ ԱՍԿԷ ՎԵՐՋ՝ ՀԱՅ ՉԵՄ.

ԵՐԿՈՒ ՊԱՐԱԳԱՑԻՆ ԱԼ. ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ

Թէ հայ երիտասարդը եւ թէ հայ կինը՝ երբ օտարի հետ կ'ամուսնանան՝ կը նոյնանան ՕՏԱՐԻՆ հետ:

— Տիկին, միւսիւ Լըմէթրը ըսաւ որ ...

— Լըմէթր չէ, Լէօմէ՛թր, Լէօմէ՛թր: Ե՞րբ պիտի սորվիք ճիշդ հնչումով արտասանել Ֆրանսական անուննե՛րը: Կոշտ ենք, լմնցաւ...:

ՏԻԿ. ՖԻՆՃԱՆՃԵԱՆ — Խենթենա՛մ պիտի: Տեսնաս մէօսէօ Լէօմէթրը իմ անունս Ֆէնժանժա՛ն ըսաւ: Ախ, ի՛նչ անուշ կ'արտասանեն սա Ֆրանսացիները մեր կոշտ լեզուն:

ԽԻՍՏ ԿԱՐԵՒՈՐ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՆ
ԿԱՐՍՕՆԸ ՅՈՅՆ ԸԼ-
ԼԱԼՈՒՆ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ
ՅԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐԸ ՊԱՌ
ՏԻՆ ՅՈՒՆԱՐԷՆ
ԳԻՏՆԱԼ ԿԱՄ ՍՈՐՎԻԼ

ԳԱՐԵՋՐԱՏՈՒՆ "ՇԻՐԱԿ"
(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ)

ԱՄԵՍՕՆ

ԱՔՐԱՆՔ ԿԱՐՍՕՆ, ԹԷԶԼՈՒՄՔ ԹԻՒՐ

ՂԱԼԻՋՕՐԱ ԿԱՐՍՕ, ՓՈՒՇ ԻՆՔ

ԳԱՒԱԹ ՄԸ, ՅՈՒՐ ԿԱՐՍՕՆ

ԹՈՂ ԵՍ ՈՒՂԳԷՍ ՅՈՅՆՈՒՆ ՀԵՏ ՀԱՅԵ-ՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ, ՄԱՐԴԸ ԻՐԵՆ ՊԻՏԻ ԸՍԿ

ԷԽԷՔ ՄԱՏԹԻՔ, ՓԱԼՕ ԻՄԵՆ

ՓԵՐԻ ՓԱԼՕ, ՓԻՒՐԻՆ ՄԱՆՕԼԻ ՓՈՒՄԱ-ԹԱՓԻ ՄՋԵՂԷՏԷՆ

ՓԱԹԻ ՎԻՐԴ

Վ. Ապրիսեան 60

Կը բաւէ որ հայկական հաստատութեան մը հասարակ մէկ կարսօնը յոյն ըլլայ, որպէսզի Փաթրնէն սկսեալ մինչեւ ամենայետին հայ յաճախորդը ճղակտոր ըլլան հետը յունարէն խօսելու:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ամենօրեայ հաւասարակ բաներ են աւազակային դէպքերը և յանուն վէնտեթթա ի իրերասպանութիւնները:

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ ամէն առաւօտ փողոցներէն կը հաւաքուին տասնեակներով երիտասարդներ որոնք գինով վիճակի մէջ գետին փռուած մնացած են ամբողջ գիշեր

ՖՐԱՆՍԱՅԻ և ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ նորանոր ԼԱՆՏԻՒՐներ տասնեակներով կիներ փուռերու մէջ մոխրի կը վերածեն:

Նիւ-Եօրքի ՋԻՓԱԿՕՅԻ և այլ ամերիկեան քաղաքներու մէջ օր ցերեկով **ԿԱՆԿՍԹԵՐՆԵՐ** կը կողոպտեն դրամատուներ և տասնեակներով մարդիկ գետին կը փռեն..

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ սևամորթներու հանդէպ կիրարկուած վայրագութիւնները և պատահիններու կողմէ գործուած ոճիրները սովորական դէպքեր են:

ԻՍԿ ՄԵՐ ՄՕՏ

"Երկու հայ տղաք իրար ետեւեր են..." ԱՄՕ՞Թ մեզի, այս ինչ վայրենի ժողովուրդ ենք... ի՞նչ պիտի ըսեն ՕՏԱՐՆԵՐԸ.....

ԵԻ ՍԱԿԱՒՑՆ ... ՄԵՆՔ ԵՆՔ ՎԱՑՐԵՆԻՆ ...

8

ՎԿՈՒՄԲ, ՍՐՎԱՀ, ևԱՅ.

– Ատենապետ չվերընտրուեցայ, ինչպէս կ'ուզես որ իբրեւ պարզ անդամ սրտի գամ...

– Երկու խօսք ալ ինձմէ...

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՆԵՐԿԱՅ ԱՆԴԱՄԸՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԽՕՍՔ ԱՌՆՈՂՆԵՐ

Ա.

ՏԱՐԻՆ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄ՝ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԷ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ ԵԿՈՂ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

— ԵՍ 18 ԿԷՏ ՆՕԹ ԱՌԱՑ ԵՄ, ՈՐՊԵՑ ՀԱՄԱՐ, ՀԱՇԻՒ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՄ։

Բ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐՒՆ ՄԻ՛ ՄԻԱՅՆ ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ՄԱՍՈՎ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒՈՂՆԵՐ։

— ԵՍԻ ԲԱՅՆԻՒ ՄԷՋԻ 57 ՄԻԼԻՄԻՆ ՄԱՍԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒԶԵՄ...

ՄԱԶ ՓՆՏՈՒՈՂՆԵՐ

— ԱՆՑԵԱԼ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՕԳԻՆ ՏԱՓՈՒԹԵՆԷՆ ԳԱՆԳԱՏԱՑԱԾ ԷԻ։ ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՀՂԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ։ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷՄ...

Դ

ԿԱՆՈՆԱԳՐԻՆ ՏԱՊՒՆ ԿԱՊԻՈՂԸ

— ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱՄԻՏ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՎԷՄԻ Է։ ԲԱՅՑ ԿԱՆՈՆԱԳՐԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԱՐԳՈՒԱԾ ԷՆ.

ԵՐԲԷՔ ԽՕՍՔ ՉԱՌՆՈՂՆԵՐ

ՓՍՓՍԱՑՈՂՆԵՐ

ԲԱՐՁՐԱՁԱՅՆ ԽՕՍՈՂ ԽՆԴԱՑՈՂՆԵՐ

ԹԵՐԹ ԿԱՐԴԱՑՈՂՆԵՐ

ԲՕՔԻ ԱՌՆՈՂՆԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՄԷՅ ՄԸ ՈՏՔԻ ԵԼՈՂՆԵՐ

ԱՄԷՆ ԲԱՆԻՒՆ ԾԱՓԱԽԱՐՈՂՆԵՐ

ԱՄԷՆ ԲԱՆԷՆ ԴԺԳՈՒՀՈՂՆԵՐ

ՔՆԱՑՈՂ ԵՐԱՆԵԼԻՆԵՐ, և..

..ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱԿԱՆՆԵՐ.

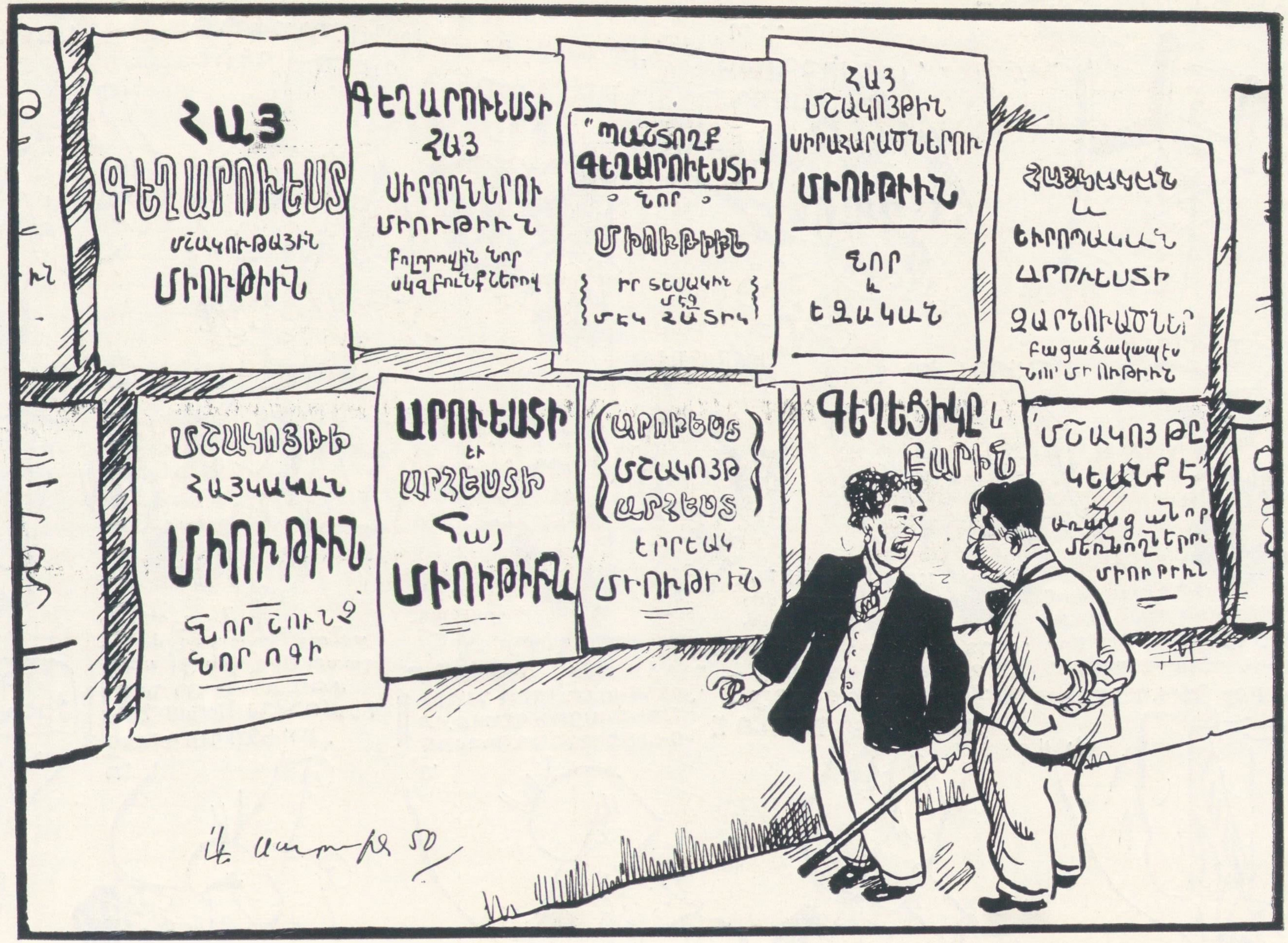

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ՄԱՐՄԱՋ

— Գիտե՞ս ինչ: Սփիւռքի մէջ աւելին զգալի է Մշակութային Նոր Միութիւն մը կազմելու անհրաժեշտութիւնը:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

— Բայց ես ո՛չ ժամանակ ունիմ, ո՛չ ժողով վարել գիտեմ, ո՛չ ալ հրապարակով երկու խօսք կրնամ խօսիլ:

— Հոգ չէ, դուք ընդունեցէք ատենապետութիւնը եւ երբ կրնաք՝ այն ատեն միայն եկէ՛ք ժողովի:

ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ ԵՏՔ

— Այս ի՞նչ տեսակ ատենապետ է. ո՛չ կանոնաւոր կերպով ժողովի կու գայ, ո՛չ ալ կը հետաքրքրուի Սրահին գործերով: Անցեալ օր քէյահեղանին քանի մը խօսք ըրաւ՝ քիթ բերանը դարժուց: Չեն կրնար նէ՝ ինչո՞ւ կ'ուզեն անպայման ատենապետ ընտրուիլ:

ՀԱՆԳԻՍԻ ՑԱՑՑԱԳՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՆ ՄՐԱՀԱՆԴԵՍԻ ՄԷՋ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԴՐԻՆ ՀԻՐԵՆՑ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԲԵՐԵԼՈՒ ՆԱԶ

ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԽՕՍՔ ՈՒԶԵԼՈՒ ՄԱՐՄԱՋ

ԺՈՂՈՎԱԿԱՆԻ՞ ԽՊՃՄՏՈՒԹՅՈՒՆ

— Ո՞ւրկէ ուր, պարոն կարապետ: Վնց ամիսէ ի՛վեր՝ առաջին անգամ է որ ժողովի կու գաք:

— Իմացայ որ վարչութիւնը խմբական լուսանկար պիտի քաշուի այսօր, թերթերու մէջ հրատարակուելու համար...

ՓՈՔՐԻԿ ՓԱՓԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Շատոնց է Սրահ հանդիպած չունիս, ի՞նչ պատահեցաւ. վշտացա՞ր, վշտացուցի՞ն...
— Ի՞նչ ընեմ գամ հոն, այլեւս վարչութեան անդամ չեմ ...

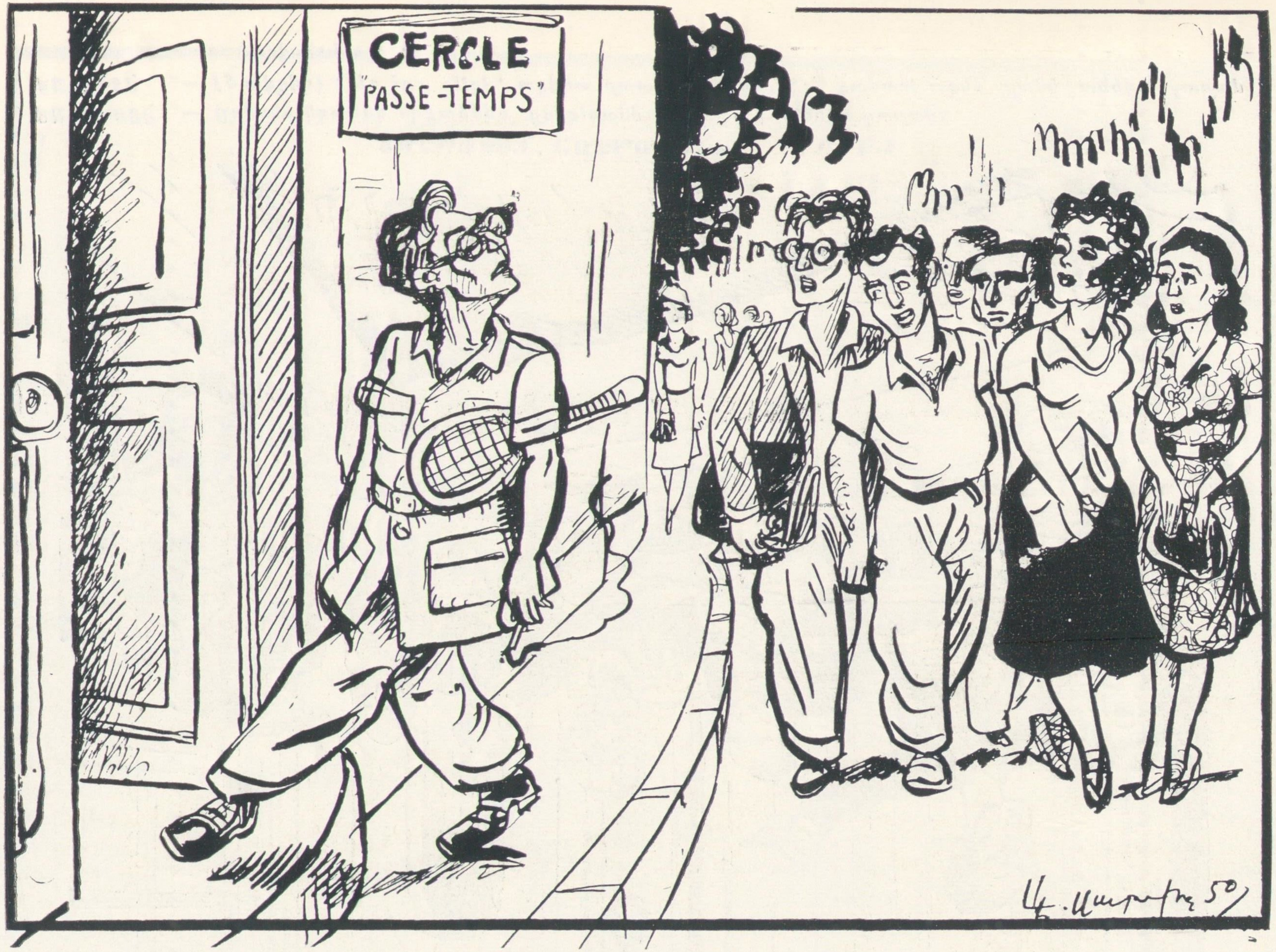

ԿԱՐԵԼԻ՞ ԲԱՆ Է

— Եկուր մեզի հետ մեր ակումբը երթանք:

— Թե՞նթ էք, ի՞նչ էք: Հիմայ ես օտար Ըսեի անդամ եմ: Ի՞նչ ըսելով հայկական ակումբ պիտի գամ այլեւս...

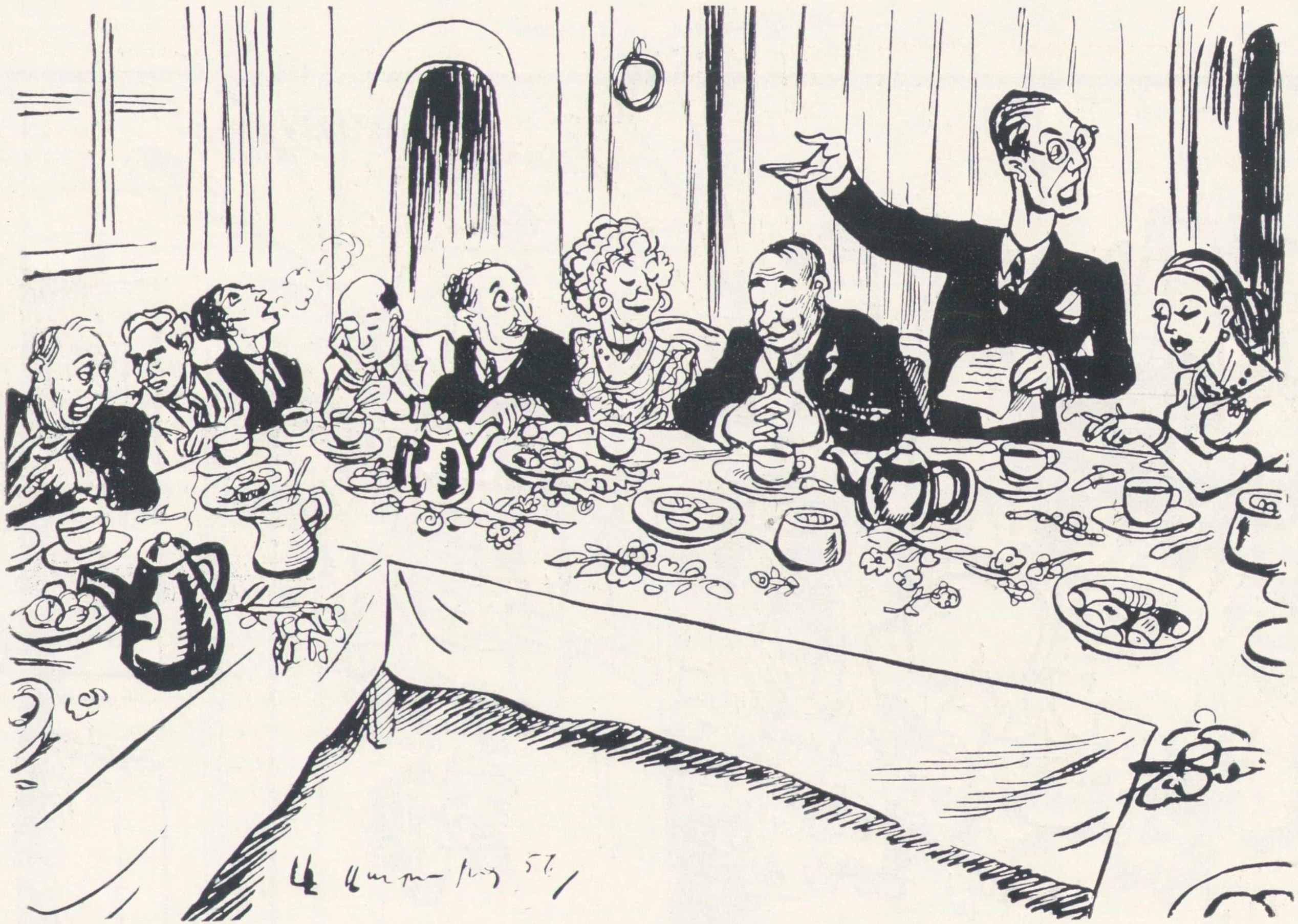

ՉԱՇԽԱՑՈՂ՝ ՉԱՇԽԱՑՈՂԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԲԱՆԱԽՕՍԸ — *Ամբողջ կեանքի ընթացքին՝ ցոքելեարը զոհուած է ազգին համար:*

ԲԱՆԳԷՏԸ — *(քովինին) Լօլօ չեմ կլլեր, անիկա մատը իւղոտած է: Գարապ տեղը մարդ ազգին համար չաբխատիր ...*

ԼԱՐՈՒԱԾ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ամենալուրջ բանախօսութեան մը ընթացքին՝ բաւ է որ ուշացած մէկու մը ոտնաձայնը լսուի ետեւէն...

ՀՐԵՇՏԱԿԱՑԻՆ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԵՐՈՎ, ՃԱՌ ՄՏԻԿ ԸՆԵԼՈՒ ...

ԵՐԿԱԲԱՇԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԽՏ

ՕՐՈՒԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ — ... եւ փակելու համար սոյն հաճելի երեկոյթը՝ թոյլ տուէ՛ք որ երկու խօսք ալ ես ընեմ :

ԱՆՏԱՐԲԵՐ՝ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻԷՊ

Հանդէսը սկսելէն կէս ժամ վերջ սրահէն ներս մուտք գործել:

9

ԲՆԱՆԱԳԱՏՈՒԹՅԻՒՆ, ԽՕՐԾԱՆՔ

ՔՆՆԱԴԱՏԸ

Տգէտի տեղ կ'անցնի մէկը, երբ քննադատութեան մասին խօսած ատեն, անպայման անկիւն մը չճարէ տեղաւորելու համար Ֆրանսական ծանօթ խօսքը «La critique est aisée et l'art est difficile»: «Դիւրին է քննադատութիւնը, դժուար՝ արուեստը:» Այսինքն, արուեստին չափ՝ քննադատելու արուեստը:

Քննադատութեան դիւրին երեւոյթը քանի՛ քանիներուն գործին եկած է: Բայց ո՞րքան սուղ արժած է այդ բանը մարդոց: Սուն-կի նման ամէն կողմ քննադատներ բուսած են: Բոլոր անոնք որ աժան կարապետ մասնագիտութեան մը տիրանալու փափագներ կը անուցանէին — ո՞վ չի անուցաներ — անմիջապէս ինկան քննադատութեան վրայ եւ իւրացուցին զայն իբրեւ արուեստ, ժամանց, զբաղում, մասնագիտութիւն, ինչ որ կ'ուզէք: Այնքան հապճեպով, որ չեն իսկ նկատած խօսքին վերջին պարբերութիւնը, ուր յստակօրէն կ'ըսուի թէ ըստ երեւոյթի "դիւրին» այդ ճիւղը էականին մէջ ամենուն մատչելի չէ:

Այսուհանդերձ այսօր աշխարհ լի է գործ տեսնողէ աւելի՝ զայն քննադատողներու բանակով: Մի՛ հարցնէք թէ ի՞նչ է մտքի իրենց պաշարը, պատրաստութիւնը, հիմը: Ի՞նչ փոյթ, քանի որ այնքան դիւրին բան է քննադատութիւնը եւ ա՛յնքան մեծ՝ իր պարգեւած վայելքը:

Մեր խօսքը կը վերաբերի ա՛յս կարգի ճճճադաւներուն:

***

Բանգէտին մէկ փոփոխակն է քաննադատը: Ըստ երեւոյթին բանգէտ եւ քննադատ կը թուին ըլլալ միեւնոյն բանը: Երկուքն ալ, արդարեւ, կը բնորոշուին գլխաւոր մէկ յատկանիշով. դժգոհիլ բոլոր եղածներէն եւ տեսական կերպով քննադատել: Խորքին մէջ, սակայն, էական մեծ տարբերութիւն մը կը զատորոշէ զիրենք:

Քննադատը, ընդհանրապէս, տեսած, ապրած մէկն է: Ան ճամբորդած է, մտած ելած է ընկերական կեանքի մէջ: Շփումներ ունեցած

է օտար շրջանակներու հետ : Բանգէտը ընդհակառակն ամփոփուած իր պատեանին մէջ՝ մեկուսացած կեանք մը ապրած է :

Որով՝ իրենց քննադատութեանց ընթացքին՝ քննադատը իր ազգին գործերը կը բաղդատէ իր աչքով տեսածներուն հետ, մինչ բանգէտը իր երազին մէջ տեսածներուն հետ :

Բանգէտը միմիայն հայոց պատմութիւնը կարդացած է: Ուստի ըստ իրեն անմիաբանութեան, դաւաճանութիւններու, ներքին պայքարներու դէպքերը միմիայն հայերուն յատուկ երեւոյթներ են: Քննադատը յաճախ հայերէնի անգիտակ՝ օտար լեզուներու տեղեակ ըլլալով՝ գիտէ թէ նոյն բանները օտարներու մէջ եւս գոյութիւն ունին: Բայց ցաւ կը զգայ թէ ինչո՞ւ իր ազգը զերծ չըլլայ անոնցմէ :

Քննադատին երազը — որովհետեւ ան ալ երազ մը ունի — իր ազգը բարձր, առ նուազն քաղաքակիրթ միւս ազգերուն հաւասար մակարդակի վրայ տեսնելն է: Մինչ բանգէտինը՝ ոչ մէկ բանի հաւնիլ եւ իր անձն ու խելքը իբրեւ մտատիպար ունենալով՝ ամէն ինչ աւնր հասցընելուն մէջ կը կայանայ:

Քննադատը, հետեւաբար խորքին մէջ անկեղծօրէն սրտցաւ է: Շատ բան տեսած է իր ճամբորդութիւններուն եւ ղրջագայութիւններուն ընթացքին : Հոյակապ շէնքեր, գեղարուեստի հրաշալիքներ, մատենադարաններ, յուշարձաններ, ակադեմիաներ : Հանդիպած է կատեւոր մարդոց, գիտուններու, գրագէտներու, որոնց գործերէն մաս մըն ալ կարդացած է երբեմն: Շփումներ ունեցած է հայկական դասակարգի անձերու հետ, որոնցմէ ոմանց հետ բարեկամութիւն իսկ հաստատած է : Ու սրտին խորը՝ ցաւ եւ ամօթ զգացած է, երբ զանոնք մտովի բաղդատած է իր ազգակիցներուն հետ : Ուստի պզտիկցած զգացած է ինքզինքը «նման խեղճ եւ յետամնաց» ազգի մը պատկանած ըլլալուն համար:

Ձինք դառնացնողը բարի նախանձի զգացում մըն է, աւելի քան սինիզմը, որ բանգէտին մտայնութեան հիմքը կը կազմէ :

«Ինչո՞ւ մենք ալ նոյն բարձրութեան վրայ չգտնուէինք, ինչո՞ւ չունենայինք այն բոլոր գեղեցիկ բանները՝ զորս տեսած եմ», կը կրկնէ շարունակ մտովի թէ հրապարակաւ : Կը տրտնջայ, կ'ողբայ, կը դառնանայ :

Ո՞ւր եւրոպացիները, ո՛ւր Հայերը . . . :

Եւ փրկութեան իբրեւ գերագոյն միջոց՝ կ'որոշէ անջատել ինքզինքը . . . Հայերէն եւ Հայութենէն . . . : Առնել օsարի հովեր: Այսինքն ըլլալ ո՛չ Հայ ո՛չ ալ օտար :

Խեղճը կը մոռնայ թէ, եթէ նոյնիսկ հիմնական եղած ըլլային իր մտահոգութիւնները, նախընտրելի է ըլլալ իսկական արծաթ քան կեղծ ոսկի . . . :

Բայց երբուընէ՞ իվեր բարի դիտաւորութիւնները իւ վիճակի եղած են գոհացում տալու մեր փափաքներուն, իրականացնելու մեր երազները: Եթէ այդպէս եղած ըլլար՝ մեզի կը մնար զինուիլ լաւագոյն տրամադրութիւններով եւ... սպասել որ մնացածը երկինքէն իյնայ հասած պտուղի նման:

Քննադատութիւնը՝ հեռու վնասակար ըլլալէ՝ շինիչ է եւ անհրաժեշտ: Ան կը հանդիսանայ մեծագոյն ազդակը յառաջդիմութեան: Այս իսկ պատճառաւ սակայն, անհրաժեշտ է որ անիկա լրացնէ պայման մը, որ հաւքիւնն իսկ է քննադատութեան: Այսինքն՝ բաղդատութեան բանաւոր եւ իրատես եզրի մը սահմանումը:

Բաղդատել տանձը տանձին եւ դդումը դդումին հետ, բայց երբեք՝ տանձը դդումին եւ դդումը տանձին հետ:

***

Ինքզինքը յարգող ամէն գաղութ, ուր քանի մը Հայեր քով քովի կ'ապրին՝ եկեղեցիին, դպրոցին եւ բարենպաստակ հաստատութեան կողքին անպայման ունի սրահներ, որոնց մէջ տեղի կ'ունենան առաւելապէս մշակութային եւ գեղարուեստական ձեռնարկներ: Առանց մեծ յաւակնութիւններու: Կարելիութիւններու սահմանին մէջ:

Քննադատը կ'որոշէ օր մը մուտք գործել անոնցմէ մէկուն մէջ: Հետաքրքրութենէ աւելի՝ ինքզինքը ցուցադրելու առիթ մըն է ասիկա: Չէ՞ որ նոր վերադարձած է դէպի արտասահման ըրած իր շրջապտոյտէն: Իր ուղեղը լի է տակաւին յիշատակներովը մեծ անձերուն՝ որոնց հետ տեսնուած է եւ սքանչելի վայրերուն գորս յաճախած է:

Ո՛րքան փոքր, ո՛րքան ճղճիմ կ'երեւայ հիմա ամէն ինչ իր շուրջը:

Սրահին մէջ, այդ օրը տեղի կ'ունենայ շաբաթական պարբերական ներքին ձեռնարկներէն մին, բանախօսութիւն մը: Ներկայ են ճօթանասուն-ութսուն հոգի, քանի որ բացառիկ հանգամանք չունի երեկոյթը:

Միտքը անմիջապէս կը փոխադրուի Հոռոմ: Հոն ներկայ եղած էր Ֆաշիսթ երիտասարդներու մէկ համախմբումին, ուր խօսք առած էր Տուչէն: Վայրկեանապէս բաղդատութիւն մը կ'ընէ մտովի:

— Այս ի՛նչ խայտառակութիւն է, քանի՞ հոգի ներկայ են հոս, մէյ մը Հռոմ երթաք եւ տեսնէ՛ք... մարդիկ իրար կ'ուտեն ճառ մտիկ ընելու համար...: Ա՛խ սա մեր Հայերը, ի՛նչ անտարբեր ազգ ենք...:

Միւնիխեան մը սիրողներու կազմակերպած թատերական մէկ երեկոյթին ներկայ կը գտնուի: Բարեկամի մը «խաթրը» չկոտրելուհամար: Կ'ապշի կը մնայ: «Ի՞նչպէս կարելի այս տեսակ "խեղճութիւն"ներ ներկայացնել...». «Պերլինի օփերային մէջ փիէսի մը ներկայ եղած է ո՛ր...»:

կը մտնէ հայ տուներէ ներս: Սկսելով՝ իրենինէն, ամէն հայու տան մէջ «կոշտ»ութիւններու ականատես կ'ըլլայ, որոնց նմանին «երբեք չէր հանդիպած Լոնտոնի մէջ, ուր յաճախ լորտերու ընտանիքներուն հիւր եղած էր...»: Մինչեւ ականջին ծայրերը կը կարմրի...:

Այցելելէ վերջ ակումբի մը մատենադարանը՝ գայթակղած կը պոռթկայ. «Չէ՛, Հայը կարդացող ազգ չէ: Հոս նայեցէք մէյ մը: Հազիւ երկու հոգի նստեր կը կարդան ...: Գացէք Եւրոպա, Փարիզ, տեսէք թէ քանի հարիւր հոգի լեցուած են Սորպոնի մատենադարանը...: Ամո՛թ մեզի...»:

Կը ծիծաղի՞ք: Բայց կայ դեռ աւելի ծիծաղելին:

Սեւանի լիճին մէջ նաւարկող շոգեմակոյկի մը պատկերը տեսնելով հայերէն թերթի մը մէջ, անոնցմէ մին դառնութեամբ եւ քմծիծաղով կը գոչէր. «Հայկական ճաւատո՛րմը» ... Ամո՛թ է այս խեղճ ու կրակ նաւակին պատկերը հրատարակելը: Ո՞ւր են մեր զրահաւորները, ընդծովեանները: Եթէ նաւատորմ չեն տեսած՝ թող երթան Անգլիա նաւատորմ տեսնեն...: Մարդիկը վրանիս պիտի խնդացնենք...»

— Քանի՞ էջով կը հրատարակուէին ձեր թերթերը հոս, կը հարցնէր ինծի Ամերիկայէն նոր ժամանած բարեկամ մը, կարեկից ակնարկ մը նետելով վրաս: Լացը միայն պակաս էր երբ իմացաւ թէ չորս էջի վրայ միայն կը հրատարակուին անոնք, հազիւ 1000-2000 տպաքանակով:

— «Նիւ Եորք Թայմզ»ը 156 էջով կը հրատարակուի կիրակի օրերը, գոչեց անիկա յաղթական, եւ 6 միլիոն օրինակ: Դուք կը քնանա՞ք...:

— «Կ'ամչնա՛մ Հայ ըլլալուս», կ'աւելցնէ իբրեւ եզրակացութիւն:

Իրաւ է, կայ այստեղ ամչնալիք բան մը, բայց ո՛չ հոն ուր կը փնտռէ զայն մեր քննադատը, այլ իր իսկ մօտ: Առանց քննադատութեան տարրական տուեալներուն ամենադոյզն չափով տեղեակ ըլլալու՝ քննադատի դերը տուած ըլլալուն համար ինքն իրեն:

* * *

Ի՞նչ կը ներկայացնեն գաղութներու մէջ ցրուած Հայերը, ի՞նչ են անոնց ապրելակերպին պայմանները, տնտեսական վիճակը, քաղաքացիական դիրքը: Ի՞նչ տեսակ տարրերէ բաղկացած են անոնք:

Ահա այն հարցումները զորս ինքզինքին պէտք է տայ իսկական քննադատը:

Չանազան վայրերէ իրարու մօտ եկած, տարբեր դաստիարակութիւն ստացած, այլազան բարքերու տէր անձեր: Իրենց գործաւորով, պաշտօնեաներով, մտաւորականով, առեւտրականով, աղքատով, հարուստով անոնք հազիւ թէ կազմեն թիւը Եւրոպայի մէկ համեստ գիւղաքաղաքի մը բնակչութեան: Ահա այս փոքրաթիւ մարդոց վրայ է որ կ'իյնայ բեռը՝ իրենց ներկայութեամբ խաչալերելու ամէն կարգի հան-

դէսներ, մշակութային, կրօնական, մարզական, դպրոցական, եւայլն:

Գնելու այս առթիւ հրապարակ հանուած տոմսակները.

Մասնակցելու ամէն կարգի հանգանակութիւններու.

Գնելու հրապարակ հանուած հրատարակութիւնները.

Պահելու բարեգործական հաստատութիւնները.

Պահելու եւ բարգաւաճ վիճակի հասցնելու մամուլ, ակումբներ, եկեղեցի, վարժարան, գերեզմանատուն եւ թո՛ղ զկանայս եւ զմանկըտիս ...

Կա՞յ եւրոպայի մէջ կամ այլուր, գիւղաքաղաք մը, որուն բնակիչներուն ուսերուն վրայ իյնայ բարոյական թէ նիւթական ա՛յսքան մեծ պատասխանատուութիւն մը:

Ողջ ըլլայ պետական գանձը:

Ուստի, թող ներուի համեստ թելադրութիւն մը քննադատներուն եւ քննադատութեան ... թեկնածուներուն:

Երբ իբրեւ քննադատութեան մեկնակէտ առնէք, օրինակ Ֆրանսայի մայրաքաղաքը, պէտք է զայն բաղդատութեան դնէք Հայաստանի մայրաքաղաք ին հետ (այս պարագային ալ նկատի առնելով բնակչութեան թիւը, քաղաքական անցեալ թէ ներկայ պայմանները, եւայլն), եւ ո՛չ երբեք Գահիրէի, Պէյրութի, Հալէպի եւ գաղթաշխարհի այլ քաղաքներու Հայութեան հետ: Իսկ երբ կարգը գայ քննադատելու սոյն քաղաքներու Հայութեան կենցաղը, գործունէութիւնը, եւ անոր յայտնաբերած հետաքրքրութիւնը հանդէպ մշակոյթի՝ զանոնք պէտք է բաղդատութեան դնել ճոյն էաղաքներուն մէջ հաստատուած օտար համայնքներու նոյնանման գործունէութեան հետ:

Տանձը տանձին հետ ...

Մեր քննադատներուն սիրտը հանգստացնելու համար՝ անմիջապէս ըսեմ այստեղ թէ նման բաղդատութեան մը պարագային՝ յամենայն դէպս Հայերս չէ որ պզտիկցած եւ ամօթով դուրս պիտի գայինք:

Եւ այս կ'ըսեմ ամենայն գիտակցութեամբ, խղճի կատարեալ հանգստութեամբ: Արդիւնք՝ տարիներու անձնական փորձառութեան:

Առիթներ շատ ունեցած եմ ներկայ ըլլալու — միշտ գաղթաշխարհի մէջ — Ֆրանսացիներու կողմէ կազմակերպուած բանախօսութեանց: Աւելցնեմ թէ այս կարգի հանդէսներուն ներկայ կ'ըլլան ոչ միայն իրենք Ֆրանսացիները, այլ Ֆրանսախօս շատ մը ազգերու ներկայացուցիչներ, որոնց կարգին նաեւ Հայեր: Արդ, հակառակ այս բացառիկ առաւելութեան, յաճախ ունկնդիրներու ողորմելի թիւի մը հանդիպած եմ հոն:

Քանի քանի Ֆրանսացի, պելճիքացի, յոյն եւ այլ օտար նկարիչներ Գահիրէի մէջ կազմակերպած իրենց ցուցահանդէսը փակած են ա-

ռանց որեւէ նկար մը ծախելու եւ մեկնած իրենց երկիրը այնպէս՝ ինչպէս եկած էին : Քաւ լիցի. բան մըն ալ պակաս: Գրպաններին քիչ մըն ալ աւելի թեթեւցած: Ո՞վ չի յիշեր այն շատ շնորհալի եւ տաղանդաւոր Ֆրանսացի ծանօթ ջութակահարուհին որ նախապէս իր վարձած Մեծ սրահէն ստիպուեցաւ փոխադրուիլ անոր յարակից Փոքր սրահը՝ համեմատաբար: լեցուն սրահի մը մէջ նուագած ըլլալու պատրանքը տալու համար ինքզինքին :

Այս տեսարանին առջեւ ծանօթ Ֆրանսացի լրագրող մը կ'ըսէր. «Հայ արուեստագէ՞տ ըլլալու է, որպէսզի սրահը լեցուի»: Եւ ըսել թէ Ֆրանսական գաղութը բաղկացած է առաւելաբար մտաւորական տարրերէ. ուսուցիչներ, մասնագէտներ, մեծ հաստատութիւններու տնօրէններ եւ պաշտօնեաներ, փաստաբաններ, բժիշկներ, եւայլն, բոլորն ալ լիառատ վարձատրուած եւ զերծ մեզի պէս տոմսակ գնելու, հանգանակութեանց մասնակցելու, եւ այլ նման հազարումէկ ծախքերէն, ինչպէս վերը յիշեցինք:

Ի՞նչ է վերջ ի վերջոյ արտասահմանի մէջ մեր տարած գործունէութեան նպատակներէն գլխաւորը : Եւ ինչո՞վ կ'արդարանան ստանձնուած այնքան զոհողութիւնները: Ազգապահպանում: Այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է կարելի եղածին չափ մեծ թիւով Հայեր քով քովի բերել, զանոնք ազգային մթնոլորտին մէջ ապրեցնել : Եւ բաղձացուած թիւը կազմելու համար՝ դասակարգի ամէն խտրութիւն պէտք է անգիտացուի : Ահա թէ ինչո՛ւ մեր հաւաքոյթներուն մէջ քով քովի կարելի է տեսնել — մինչեւ իսկ մտերմութեան մէջ — ամենահամեստ գործաւորը, մեծահարուստ վաճառականը կամ կալուածատէրը, մտաւորականը, պաշտօնեան, ուսանողը, իրենց ընտանիքներով, մեծով թէ պզտիկով : Եւ պէտք է խոստովանիլ, որ հակառակ ատոր եւ գուցէ ա՛յդ իսկ պատճառով, ընդհանուր մթնոլորտը եւ մակարդակը չափազանց գոհացուցիչ կարելի է համարել: Մինչդեռ Փարիզ եւ Լոնտոն, մեր քննադատը այցելած կ'ըլլայ այն տեսակ վայրեր միայն, ուր որոշ ընտրանիի մը միայն կը հանդիպի : Եւ կը խորհի թէ այդ է Ֆրանսացին կամ Անգլիացին, եւ չի ներեր իր ազգակիցներուն եթէ բազմազան մեր հանդիսատեսներէն ոեւէ մին զանցառութեան մէջ գտնուի :

Քննադատ, քննադատեա՛ զանձն քո :

***

Ոչ ոք կ'ուրանայ, ինչպէս վերը ըսի, քննադատութեան օգտաշատ

դերը: Առաջինը ես: Ուստի չկարծուի թէ ներկայ տողերովս կը քննադատեմ... քննադատութիւնը: Քննադատութիւնը օինքն է, անտարակոյս: Բայց մէկ եւ միակ բացարձակ պայմանով:

ՊԷՏՔ Է ԾԱՐԳԵԼ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌՈՂՋ ԵԶՐԵՐԸ:

Փարիզի Օփերան՝ Երեւանի Օփերային հետ, բայց ո՛չ երբեք Դահիրէի Գեղարուեստասիրացի Թատերախումբին հետ:

Լոնտոնի Մատենադարանը՝ Երեւանին եւ ո՛չ թէ Պէյրութի «Թէքէեան» Մշակութային Ակումբի Մատենադարանին հետ:

Նոյնպէս՝

Դահիրէի Գեղարուեստասիրացը՝ Դահիրէի Amitiés Françaises-ին հետ, Պէյրութի մէջ կազմակերպուած հայկական երգահանդէս մը նոյն քաղաքի մէջ Ֆրանսացիներու կողմէ կազմակերպուած երգահանդէսի մը հետ:

Եւ պէտք է ողբայինք եւ փետուէինք մեր մազերը, այն պարագային միայն՝ երբ մեր կրկնակ բաղդատութիւններուն արդիւնքը ըլլար մեզի համար աննպաստ եւ նուաստացուցիչ:

Բարեբախտաբար՝ պատկերը բոլորովին հակառակն է եւ մխիթարական բոլորիս համար:

Մինչեւ իսկ քննադատներուն համար:

«ԱՐԵՒ», Փետր. 1958

ԱԺԱՆ ԳՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

— Ուրիշ ազգեր ինչե՛ր կ'ընեն, ինչե՛ր կը շինեն, ի՛նչ զրահաւորնե՛ր ունին։
Մենք կը քնանանք։ Ո՞ւր են մեր Ազգ. իշխանութիւնները, ո՞ւր են մեր ջոջերը։

ԵԹԷ ԱՑՍ Է ԳՈՎԱԾՆԻՆ ...

— Իմացա՞ր, Հայաստանի մէջ պէտք է աշխատինք եղեր:

— Ո՞ւր է, հապա դրախտավայր ֆալան ըսելով երկինքները հանեցին: Դրախտի մէջ մարդս կ'աշխատցնե՞ն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՈՍՏԻԿԱՆԸ — *Փողոցին մէջ կռուած ըլլալուդ համար՝ եկուր Ոստիկանատուն:*

ՀԱՅ ՅԱՆՅԱԳՈՐԾԸ — *Թիւրքը ըսենք թիւրք էր, Հայ ոստիկա՞նն ալ պիտի ծերբակալէ եղեր մեզ: Ի՞նչ հասկցանք Հայաստան ունենալէն...*

— Ի՛նչ կոշտ մարդիկ են սա Հայերը: Սըւոնց ուտելուն ձեւը նայէ:
— Անգլիացի Լորտերուն ուտելը տեսնաս մէյ մը ...

—Կիրամո՞ւտք... Դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտի պահէք սա հայկական ծթռած սովորութիւնները: Ո՛չ Ամերիկայի ո՛չ ալ Եւրոպայի մէջ այդ տեսակ սովորութիւն կայ: Ամօթ է, օտարները վրանի՞ս պիտի խնդացնենք ...

ՔՆՆԱԴԱՏԵԼԻ ՔՆՆԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

— Մէ՞կ ընթերցող միայն... ի՛նչ ամօթ: Մէյ մը տեսնալու էք Բարիզ՝ Սորպոնի Մատենադարանը ...

10

ՀԱՅԿԱԿԱ՞Ն Է, ԹԱՇՏԱՐԵՐ

ԵՐԿԱՐԱՊԱՑՈՒՄ ՀԱՆԴԻՍՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

— Խե՛ր է. ո՞ւր այդպէս բեռնաւորուած. Աղեքսանդրիա՞ թէ Փոր-Սայիտ:

— Ո՛չ, դպրոցական հանդէսի:

ՍԱՆ – ՖԱՍՕՆ

— Ա՛լ հոգիս ելաւ: Հայկական հանդէս մը, ներկայացում մը չկա՞յ այսօր: Մա պզտիկները հաւաքէինք՝ հոն տանէինք:

— Ո՞վ է սա անուշիկ Տիկինը:
— Տիկին Գոհարեանը:
— Անկարելի է: Այսքան շնորհալի Տիկին մը... Անպայման եւրոպացի ըլլալու է:

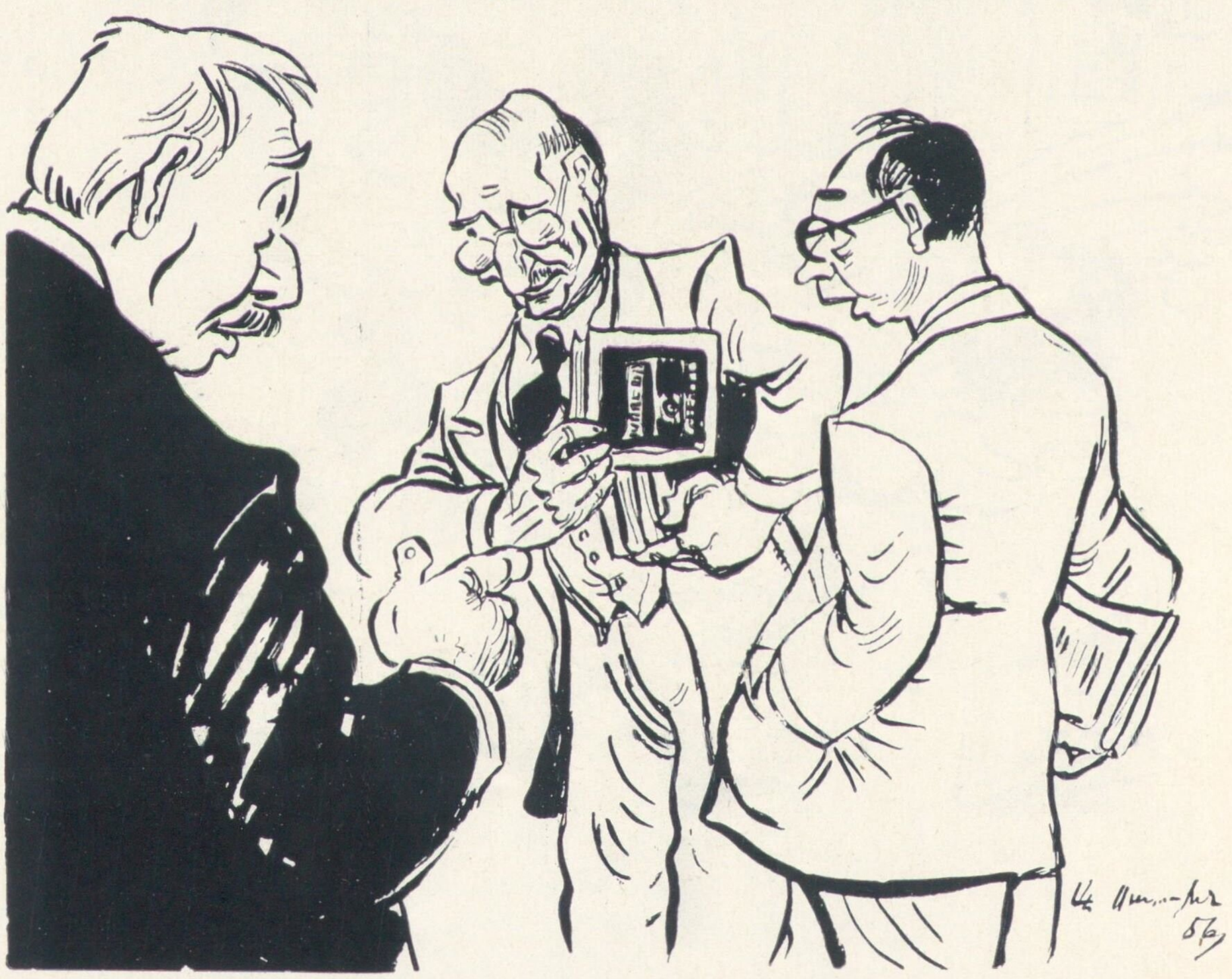

— Հայերէն գի՞րք: Ֆանի՞ փարա է:

ԱՄՍՆԱԳԻՏՆԵՐԸ

— Սա մեր մեծերուն խելքը ինչի՞ կը հասնի որ: Մէյ մը մեզի ձգէին՝ նայէ ինչպէս բոլոր խնդիրները կը կարգադրէինք:

ՈՒՐԻՇ ՀԱՑՈՒ ՄԸ ԳՈՐԾԻՆ ՀԱՆԴԻՊ ՎԻՐԱՊԱԾ

— Սա անգլիերէն գրողը դո՞ւն ես: Բերէ՛ք մատիտը՝ սխալները սրբագրեմ...

– Ես ՀԱՅԵՐԷՆ չե՛մ կարդար...

– Ես ՀԱՅԿԱԿԱՆ հանդեսի չե՛մ երթար..

– Ես ՀԱՅԿԱԿԱՆ հանգանակութեա՛ց չե՛մ մասնակցիր

– Ես ԱԶԳԱՅԻՆ գործերու՛ մէջ չե՛մ մտներ...

– Բայց ո՞ր մեագին հիւանդները.

– Ախ սա ՀԱՅԵՐԸ: Իրար բռնել չունինք: ՕՏԱՐ բժիշկներու՛ կ'երթան...

Կ'ԱՐՁԱՄԱՐՀԵՆ՝ ԲԱՑԵՑ ԿԸ ... ՍՊԱՍԵՆ

ԲԺԻՇԿԸ. – Ա՛խ, սա ապերախտ Հայերը ...

ՀԻՆ ԳԼՈՒԽԸ

«ՄՕՏԵՌՆ»ները. — Սա զավալլը մարդը նայեցէ՛ք ... Նստեր՝ դեռ Հայերէն կը կարդայ։

— Երեք ոսկի՞...: Այդքան դրամ տալու ըլլամ՝ Ես օտար բժիշկի կ'երթամ, Տոքթէօր:

CRITÉRIUM

— Քեզ լաւ նկարիչ կը կարծէի, բայց այսօր միտքս փոխեցի: Բարեկամս գործերուդ չհաւնեցաւ:
— Բարեկամդ նկարի՞չ է:
— Ո՛չ, որմնադիր է: Բայց Անգլիացի է վերջապէս: Դուն Անգլիացիէ մը աւելի աղէ՞կ կը հասկնաս...

— Ո՞վ շինած է սա դիմացի շէնքը:
— Շինարարեանը:
— Ծուռ է:
— Չէ՛, սխալեցայ, Մօրինարին շինած է:
— Հա սա՛նկ ըսէ, որովհետեւ շատ աղուոր է:

ՀԱՅԷՆ ԹԱ՛Ն Կ'ԵԼԼԱՑ ...

— *Ճանըմ, սա գիրքը գրողը Հայ մը չէ՞. մեզմէ ի՞նչ աւելի կրնայ գիտնալ, որ սորվեցնէ մեզի...*

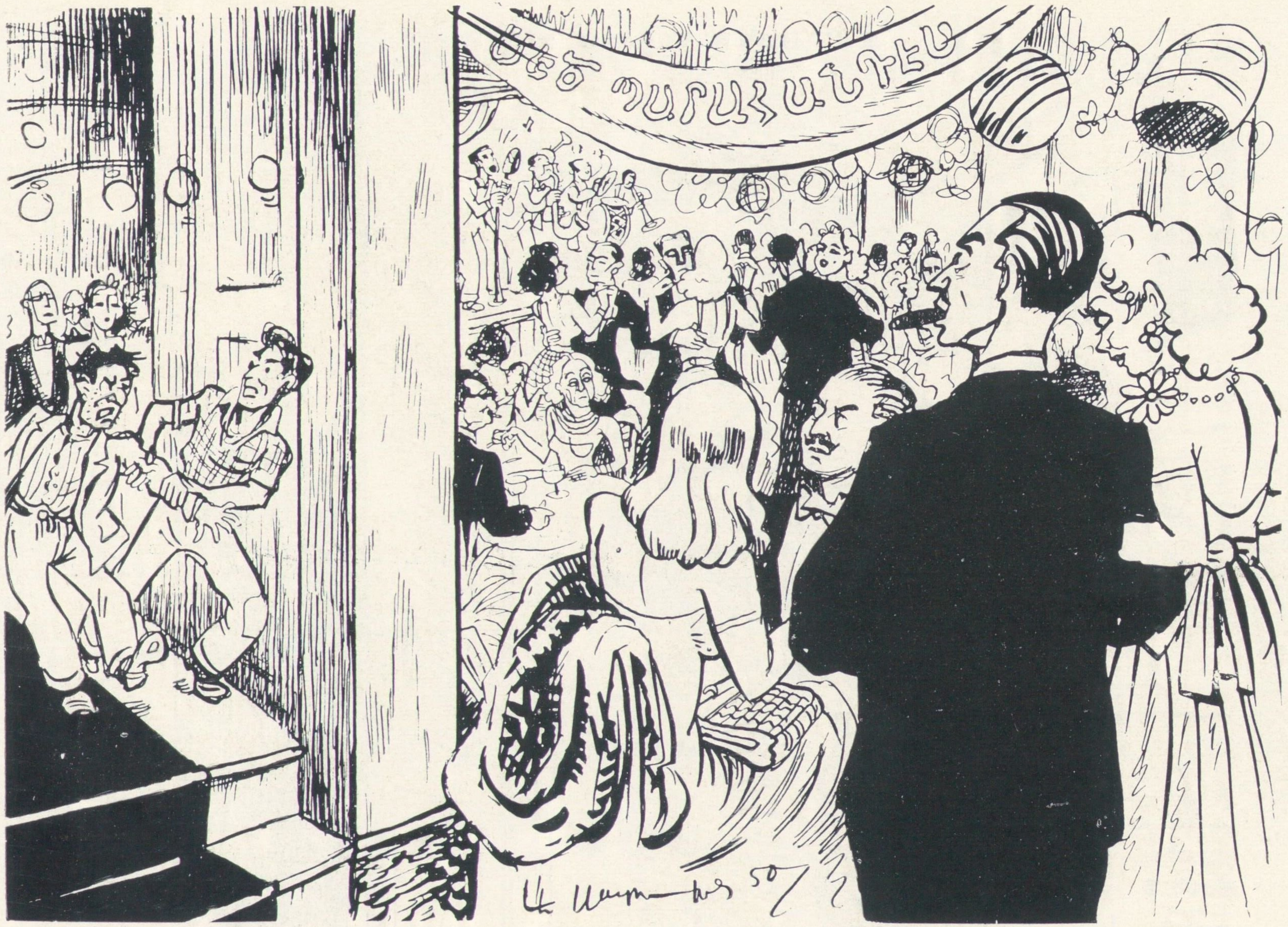

— Ո՛չ հագուած եմ ո՛չ ալ ածիլուած, չեմ կրնար պարահանդէս գալ:

— Ծօ մտի՛ր կ՚ըսեմ կոր քեզի: Բարակին մի՛ նայիր: Եղածը հայկակա՛ն պալօ է:

Ա. Ասատրյան

ՈՒԶԵԼ ՁՈՒՉԵԼՈՒ ՀԱՐՑ

— Կարղացի՞ր: Կիրակոսը ոսկի մետայլ առեր է:

— Խըյա՛խ բան: Ատ ալ խազէթան գրուելիք բան ըլլար: Սանքի ուզէինք նէ, մենք ալ չէինք կրնար առնել...

ԱՐՀԱՄԱՐՀԱՆՔ՝ ՄԵՐ ՊԵՏԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊ

— Տեսա՞ր, Առաջնորդին պատկերը դրած են Ֆրանսերէն թերթին մէջ։
— Ասանկ էրթալու ըլլայ նէ՝ նէնէիս պատկերն ալ դազէթան պիտի անցնի օր մը։

ՍՐՃԱՐԱՆԻ ՓՈԼԻԹԻԶՈՆԵՐ

— Առաջնորդին գո՞րծը ինչ է: Ձեռքերը ծալած նստելով գո՞րծ կը լմննայ: Թող օդանաւը առնէ շիտակ Ամերիկայի Նախագահին էրթայ՝ գործը լմնցնէ ...

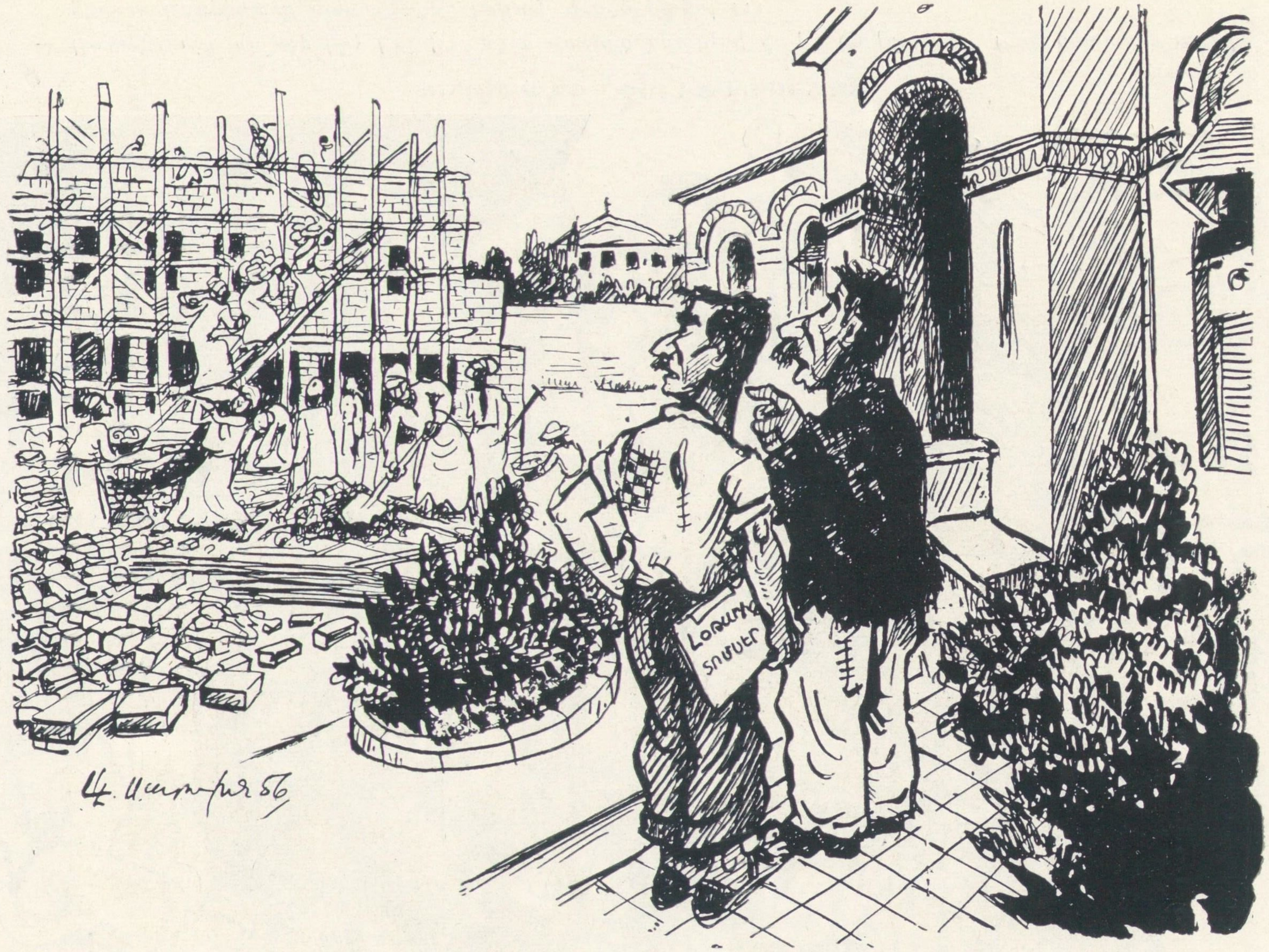

— Շինածնին ի՞նչ է:
— Ազգը դարմանատուն կը շինէ կոր:
— Քանի՞ կ'ելլայ կոր:
— Երեք հազար ոսկի:
— Շատ սուղ է: Կէսովը կ'ըլլար:

ՎԵՐ ԹՓՆԵՄ ՊԵԽՍ ...

— Ազգը հասութաբեր շէնք կը շինէ կոր:
— Ինչ պէտք փարաները մսխելու: Թող պահեն: Ի՛նչ կ'ըլլայ ինչ չըլլար:
— Աղբար, ազգին գործերուն խելքդ չի հասնիր: Փարային վրայ նստեր կեցեր են:
— Ո՞ր օրուան կը պահեն կոր: Թող շէնք շինեն, վարձք առնեն...

« Ազգ. Առաջնորդարանը արձան մը կանգնեց եկեղեցւոյ բակը »

ԱԶԳԱՅԻՆ ՋԵՌՆԱՐԿ Է, ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ՊԷՏՔ Է ԽԱՌՆՈՒԻ

11

ԿԵՆՑԱՂԱԳԻՏԱԿԱՆ

Հաստ ու բարակ մէկ գին է.

Գաղտնի խօսակցութիւն

ՀԱՆՐԱՑԻՆ ՎԱՃԵՐԻՒ ՄԷՋ՝

Զորս հոգիով աւելի աղմուկ հանել՝ քան ծնացեալ հարիւրաւորները ...։

ԲԱՐՁՐԱՁԱՅՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ՝

«Պրիճ»ի նման հանդարտ խաղի մը ընթացքին։

ՀԱՆՐԱՑԻՆ ՎԱՑԵՐԵՐՈՒՆ ՄԷՋ (Ա.)

Հեռուէ հեռու եւ բարձրաձայն խօսիլ, առանց նկատի առնելու շուրջինները (օքօպիւսի, Քրամվայի, մէքրօյի եւն. մէջ):

ՀԱՆՐԱԳԻՏ ՎԱԳՐԵՐՈՒՆ ՄԷՋ (Թ)

Մնաք բարովի աղմկալի, անվերջանալի արարողութիւններ (հանրակառքերու մէջ եւն):

ԿԵՆՑԱՂԱԴԻՑԱԿԱՆ ՋԵՒԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԷՊ՝ ԱՆՑԱՐՔՍԵՐՈՒԹԻՒՆ

— Ո՛վ պիտի պատասխանէ այս նամակներուն ...:

ԱՆՑՄԸՐԵՐ՝ ԺԱՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

ա) *ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐԸ*

— *Ժամը վեցը կ'անցնի կոր: Ճամբայ ելլե՞նք:*

— *Դեռ շատ կանուխ է: Եօթէն առաջ չի սկսիր:*

բ) *ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԸ*

— *Ժամը վեցը տասը կ'անցնի կոր: Վարագոյրը բանա՞նք:*

— *Դեռ շատ կանուխ է: Եօթէն առաջ մարդ չի գար:*

ԱՆՑԱՐՔԵՐ՝ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵԼՈՒ ՏՐՈՒԱԾ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ

ՏԻԿԻՆԸ՝

— Թէլէֆօն ընե՞նք:

— Ի՞նչ պէտք կայ: Մենք երթանք տէ՝ քող անոնք ալ տեղ չտան մեզի:

— Մեզի լաւ տեղ մը, ամենէն առջեւները:

— Տեղերնիդ կանխաւ ապահովա՞ծ էք:

— Այո՛ կամ ոչ: Եկեր ենք՝ լաւ տեղ մը ճարեցէք մեզի: Այս ի՛նչ անկանոն կազմակերպութիւն է: Հայկակա՛ն գործ:

ՈՒՇ ՄՆԱՑԱԾ ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՆԵՐԸ՝

— Այս ի՞նչ խայտառակութիւն է: Ե՞րբ եւ ո՞ւր տեսնուեր է որ հանդէս մըժամը ժամին սկսի ...

12

ՄԵԾԱՄՈԼԱԽՏ

— Ճաշած ատեն՝ Նախարարին
երրորդ քարտուղարին ըսի որ Հայկական Հարցը
պէտք է լուծել․ "Փէ ք աղէկ կ'ըլլայ" ըսաւ․
Ա՛լ կասկած չկայ թէ այսօր չէ նէ վաղը
մեր հողերը մեզի կը վերադարձուին...

ՄԵՐԺԵԼՈՒ ՎԱՅԵԼՔԸ

— Քանի որ թեթրի դրամ տալիք չունիս, ինչո՞ւ կը ցանգատիս թէ քեզի փոսթով թերթ չեն ղրկեր:
— Հոգ չէ էֆէնտիմ, թո՛ղ անոնք ղրկեն՝ ես ալ մերժեմ:

ԿՕՇԻԿԸՆ ՎԵՐ ...

— *Բայց պապա, պարոն Տնօրէնը կ'ըսէ կոր որ ...*

— *Ծօ, քեզի ինչ կ'ըսեմ կոր նէ ան ըրէ: Այդ քու Տնօրէն ըսածդ դպրոցին գործէն ինձմէ աւելի աղէ՞կ կը հասկնայ:*

ԻՆՔՆ ԻՐՄԱՎ ԼԵՑՈՒԱԾ

—Մի՛ պնդէք տիկիններ, ես չե՛մ ամուսնանար, Չեմ կրնար ամուսնանալ: Ասկէ քառասուն տարի առաջ Գոլսոյ «Բիւզանդիոն»ի մէջ ամուսնութեան հակառակ յօդուած մը գրած եմ: Կ՚ուզէք որ ամէն ոք վրա՞ս խնդացնեմ:

ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

— *Քանի տարեկանիս նորավէպ մը գրած եմ դպրոցական տարեգիրքի մը մէջ: Եօթը ոտանաւոր ալ ղրկած եմ Հնդկաստանի մէջ խմորատիպ հայերէն թերթի մը: Սա «Հայ Գրականութեան Պատմութեան» մէջ Բաֆֆիին, Սիամանթոյին, Վարուժանին, Երուխանին եւ ուրիշ աժեմ չաժեմին անունը դրեր են՝ իմ անունս յիշած անգամ չեն ...*
— *Ախ, նախանձո՜տ, շա՜տ նախանձոտ են սա մեր Հայերը:*

— «Պաշտօնս խոմբալ է» *փիէսին մէջ՝ վաճառականին դերը խաղացի: Աւէն մարդ հաւնեցաւ: Գալ անգամ «Համլէթ»ով քեմ պիտի ելլեմ:*

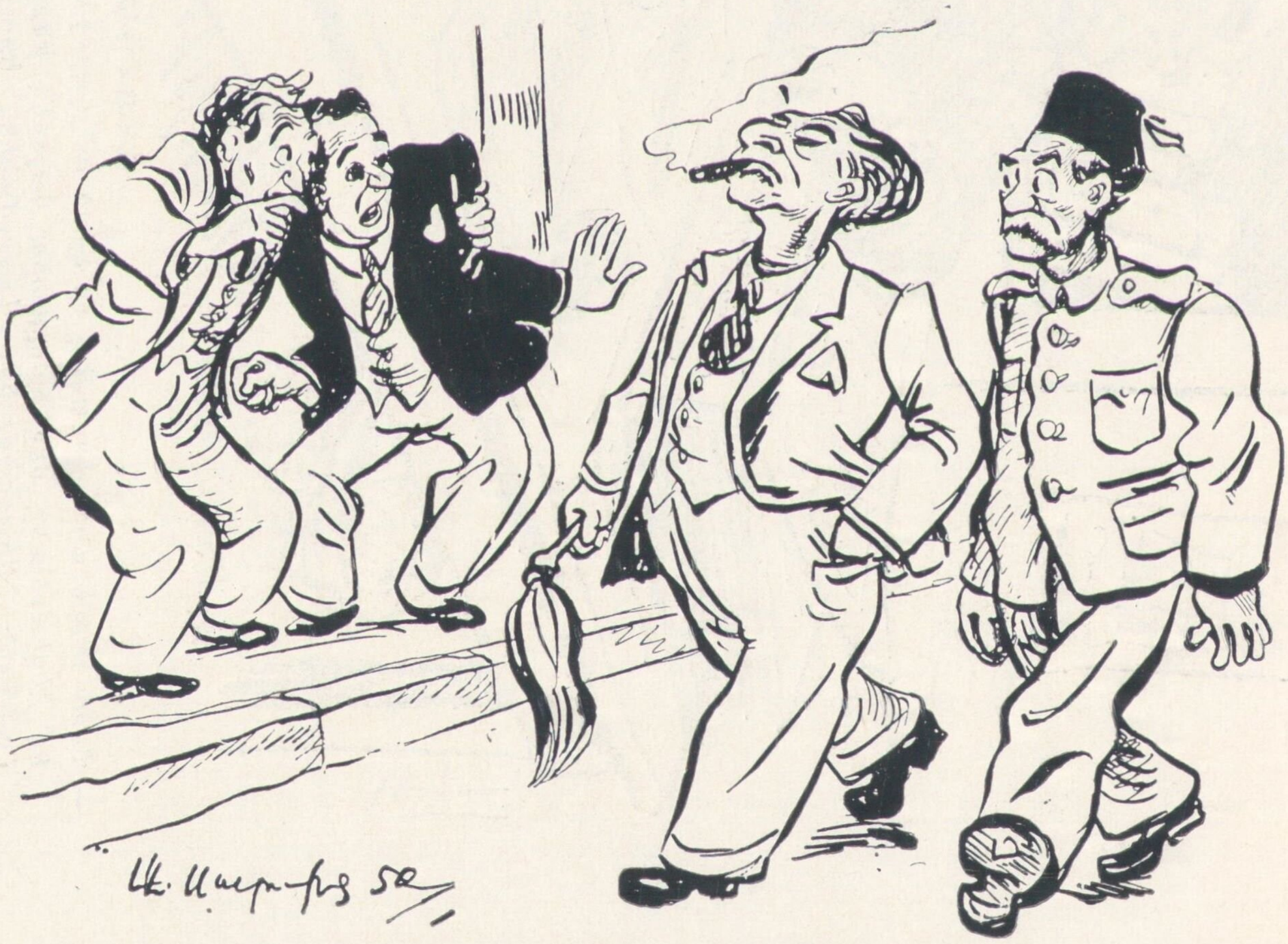

ՃԱՆԱԼ «ՕՏԱՐ»ՆԵՐՔԻՆ ՌԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵՆԷՆ

— *Շշշ ... կիրակոն է անցնողը: Ան հիմա մեծ մա՛րդ եղած է: Ներքին գործոց Նախարարութեան մէջ աշխատող ծառաներէն մէկուն աղջիկը իր տան մէջ սպասուհութիւն կ'ընէ կոր ...*

13

ՉԷԶՈ՛ՔԸ՝ սա ԵՐԱՆԵԼԻՆ

ՉԷԶՈՔԸ. Դուն ալ աղէկ մարդ ես՝ ան ալ աղէկ մարդ է։
ՄԻԱՑԷ՛Ք եղբայր..

ՉԷ ՋՈՔԸ

«Չէ զոք»։ «Ոք» չէ։ Ոչ ոք է։ Եւ սակայն... ո՞ paradoxe, անիկա ամէն բան է։

Ջմայլելի բան է չէզոքութիւնը։ Առածգական։ Անկաշկանդ։

Ազատութիւն՝ գործելու կամ չգործելու։

Անսահման կարելիութիւն՝ առաւօրէն խօսելու եւ քննադատելու։

Հլլալ թէ՛ այս եւ թէ այն տեսակէտին հետ։

Հլլալ ո՛չ այս եւ ո՛չ այն տեսակէտին հետ։

Հլլալ ա՛յս կամ այն տեսակէտին հետ, եւ մանաւանդ՝

Ջերծ ըլլալ մի՛օտ որեւէ պատասխանատուութենէ։

Խենթութիւն չէ՞ երբ այսքան առաւելութիւններ միացնող կարելիութիւն մը ձգելով շատեր կ՛երթան կուսակցական կ՛ըլլան։

Չէզոքը կը նմանի այն ամուրի մարդուն որ մտահոգուած է ազգին գոյատեւման եւ աճման խնդրով։ Կր գանգատի եւ կը քննադատէ ամուսնացածները, թէ պէտք եղած թուով զաւակ չեն ունենար, թէ պէտք եղած ձեւով չեն դաստիարակեր զանոնք։ Բայց ինք... չամուսնանար։

Ինք զերծ է ամէն պատասխանատուութենէ։ Կին, զաւակներ, ընտանիք պահելու հոգը չունի իր ուսերուն վրայ։

Ոչ մէկ բան կը սահմանափակէ իր ազատութիւնը, մանաւանդ այս ու այն կողմ առաւօրէն խրատներ շռայլելու իր ազատութիւնը։

Ահա թէ ինչու աշխարհ — եւ մեր ալ աշխարհը — լի է չէզոքներու այնքան հոծ բազմութեամբ մը։

Պէտք չէ սակայն կարծել թէ չէզոքը անպայման անտարբեր է ազգային հասարակական կեանքի իրադարձութիւններուն հանդէպ։ Ընդհակառակը։ Ինչպէս ըսինք, անիկա ունի իր մտահոգութիւնները այդ մասին։ Հետեւաբար ունի նաեւ իր տեսակէտները։ Եւ յաճախ պաշտօնական մը մոլեռանդութեամբ կը պաշտպանէ զանոնք։ Պայքարի ատեն բան գործ ձգած՝ անիկա կուսակցականէ մը աւելի բորբոքած՝ կը պատգամէ, կը վիճի, կ՛աղմկէ։ Դառնօրէն կը քննադատէ մինչեւ անգամ այն կուսակցութիւնը, որ իր իսկ տեսակէտը կը պաշտպանէ։ Թոյլ կը գտնէ անոր պայքարելուն եղանակը, անճարակ կը գտնէ անոր ռազմավարութիւնը, անջիղ կը գտնէ անոր մամուլին գրութիւնները, մեղկ՝ անոր բանախօսներուն արտայայտութիւնները։

— Աւելի՛ խիստ, աւելի՛ կրակոտ, կը պատգամէ, եթէ «դիմացին»ները եղած ըլլային ձեր տեղը՝ ինչե՛ր չէին ըներ, կ'ըսէ հրահրելու համար այս կողմիններուն եռանդը:

Եւ որովհետեւ մղուած պայքարի մը ելքը ընդհանրապէս անորոշ է՝ չէզոքին կեցուածքն ալ տարօրինակ այլափոխութեան կ'ենթարկուի ըստ արդիւնքի:

Եթէ պայքարը ձախողի եւ ունենայ անախորժ հետեւանքներ ազգին համար, այն ժամանակ անիկա յանկարծ կը կծկուի իր պատեանին մէջ, կը քաշուի հրապարակէն, կը լուայ իր ձեռքերը Պիղատոսի նման:

— Տեսէք թէ ինչ վիճակի բերին մեզ սա կուսակցութիւնները, կ'ողբայ եւ կ'աւելցնէ.

— Ես չէզոք մարդ եմ, ե՛ղբայր: Գործ ունիմ, տուն ունիմ, ընտանիք ունիմ: Կուսակցականները ուզածնուն չափ իրարու գլուխ թող պատռեն, եղածը «աթոռի փիս կռիւ» է: Իմ ինչո՞ւս պէտք ...

Ինք միշտ կրնայ ջուրին երեսը ելլել: Ինք ի՞նչ է ըրեր ո՛ր Ադին անդին «չիֆթ մը լախըրտը՞...»: Մինչ հոն է կուսակցութեան գործունէութիւնը, մամուլի էջերուն վրայ փռուած: Կրնա՞ն ուրանալ իրենց ըրածները, գրածները, խօսածները:

Իսկ ի՞նչ մնացած է իր խօսքերէն, ըրածներէն, պոռացածներէն: Ո՛չ մէկ հետք, շոգիի նման օդին մէջ ցրուած են անոնք ...

Իր ո՛ր օձիքէն բռնես:

Ան կա՛մ բնաւ մամուլ չունի եւ կամ ունի շաբաթը մէյ մը հրատարակուող երեք-չորս էջնոց թերթ մը: Ի՞նչ կը ներկայացնեն այս քանի մը էջերը բաղդատմամբ միւսներուն շատ մը օրաթերթերուն բազմաթիւ էջերուն ...

Բայց տեսնելու է գինքը, եթէ յաջողութեամբ վերջանայ պայքարը: Կրնա՞ք խօսիլ իրեն հետ:

«Յաղթանակը իրենք տարին»: Ի՞նչ յոգնեցաւ ինք, քի՞չ խօսեցաւ, քի՞չ լուսաբանեց. հոգին բերանը եկաւ մինչեւ որ համոզեց, կազմակերպեց եւ վերջապէս «պէտք եղած դասը» տուաւ:

Կուսակցութիւնը ի՞նչ ըրաւ որ, կուսակցութեան մնա՞ր նէ՛ ... ողջ ըլլայ իրենց շաբաթաթերթը: Անոր մէջ երեւցած երկու սիւնակ յօդուածը չկա՞յ մի: Ամէն բան անիկա ըրաւ ... Կուսակցութեան բոլոր գրուածներուն վրայ լեմոն քամեց:

Հապա այն քանի մը խօսքը զոր ինք ըրաւ սրճարանին մէկ անկիւնը ...

* * *

Չէզոքը պայքարէ պայքար մէջտեղ կ'ելլէ եւ բուռն կերպով կը պայքարի կուսակցութիւններու կողքին: Իսկ պայքարներու միջեւ

ինկած ժամանակամիջոցին՝ կը սմքի եւ կը գոհանայ խօսելով պայքարին ու մանաւանդ պայքարողներուն դէմ:

Հետաքրքրութեան համար կ'արժէ կարդալ «չէզոք» թերթի մը հետեւեալ գրութիւնը, ընտրական բուռն պայքարէ մը վերջ գրուած.

« ... Արդարեւ, ընտրութիւններու աւարտումէն անմիջապէս յետոյ, մեր մէջ վերջ կը գտնէ նաեւ ամէն հետաքրքրութիւն դէպի ազգային գործերը ու ԿԸ ՄՏՆԵՆՔ ԽՈՐՈՒՆԿ ԹՄԲԻՐԻ ՄԸ ՄԷՋ՝ ՄԻՆչեւ յաջորդ ընտրութիւնները, միեւնոյն այդ ամբողջ ժամանակաշրջանի ընթացքին, ընդդիմադիրները զեռուն աշխատանք կը տանին մեկ կողմէ իրենց շարքերը խտացնելու եւ համակիրները բազմացնելու, իսկ միւս կողմէ կարելի բոլոր միջոցներով թեմին վարիչները վհատեցնելու եւ անոնց համակիրներուն մէջ ալ կասկած ու անվստահութիւն յառաջացնելու համար:

Ըստ մեզի, ժամ մը անպատեհութիւններու եւ *անտեղի պայքարներու առաջքը կարելի կ'ըլլայ առնել,* եթէ երբեմ ընտրութեանց օրերուն ոտքի կանգնող ազգայիններ *ՄՇՏԱՊԷՍ ՀԱՐՈՒԱԾ* պահեն իրենց հետաքրքրութիւնը ազգային գործերուն հանդէպ, իրենց ընտրած թեկնածուներուն զօրավիգ կանգնելով, յարատեւօրէն հետեւելով անոնց գործերուն, որպէսզի ի հարկին նախ խթանեն զանոնք եւ յետոյ անգիտակ չմնան ազգային անցուդարձերուն ու կարենան օր օրին հակազդել ընդդիմադիրներու կողմէ տարուող բրօբականներին:

Ուրեմն մենք իրաւունք ունինք պահանջելու հայրենասէր ու եկեղեցասէր ամէն ազգայինէ որ *շարունակէ ՊԱՏՆԷՇԻ ՎՐԱԾ մնալ՝ իբրեւ պահակ մշտարթուն:* Մենք կը պահանջենք իրենցմէ որ ասկէ ետ աւելի՛ բծախնդրութեամբ կատարեն իրենց ազգային պարտականութիւնները, եւն...»

Ո՛րքան ուրախալի է որ չէզոքը կ'անդրադառնայ թէ անհրաժեշտ է «մշտարթուն պահակ ըլլալ եւ աշխատիլ, երբ հակառակորդը զեռուն գործունէութիւնը կը շարունակէ»: Կ'անդրադառնա՛յ սակայն թէ այդ աշխատանքը կը նշանակէ պայքար, քանի որ անհրաժեշտ է հակառակորդին ծրագիրները չէզոքացնել:

Բարեբախտաբար երբ ինք եւ իւրայինք «խոր թմբիր կը մտնեն» կան մարդիկ որոնք «մշտարթուն պատնէշի վրայ կը շարունակեն մնալ եւ կ'ուզեն չեզոքացնել չարիքը»: Անոնք միւս ու գիշեր, խօսքով, գրչով թէ գործով կը շարունակեն այն պայքարը զոր, դո՛ւք, չէզոքներ, այնքան դիւրութեամբ ձգեցիք ու մոռցաք, հակառակ որ կը ջատագովէք եւ անհրաժեշտ կը նկատէք զայն:

Բայց ո՛վ զարմանք: Դուք առաջին դատափետողն ու դատապարտողն էք այդ «ապերախտ աշխատանքին» լծուած կազմակերպուած «մշտարթուն» մարդիկը՝ այսինքն կուսակցութիւնը:

Կուսաէր, ազգին վնասակար, փառամոլ եւ ... աթոռամոլ կը հռչակէք այն մարդիկը, որ ձեր լքած պայքարը կը շարունակեն ... հոգ չէ թէ անոնք ո՛չ միայն աթոռի աչք ունեցած չըլլան, այլ նոյնիսկ աթոռները ամբողջութեամբ չէզոքներուն ձգած ըլլան:

* * *

Ո՞վ չի յիշեր ներգաղթի օրերը:

Հայրենասիրութեան չափանիշը՝ կոկորդի լարերուն տոկունութեան աստիճանն էր: Ով ամենէն բարձր կը պոռար՝ ան ամենէն հայրենասէրն էր: Ոչ ոքի կը զիջէր իր տեղը: Այդ տեսակէտով չէզոքները ամէն րբոր կը կոտրէին այդ օրերուն: Ի՞նչ խօսք որ, եթէ ներգաղթը ունենար փափաքուած արդիւնքը, որուն կը ձգտէին բոլոր Հայերը առանց կուսակցական կամ դաւանանքի խտրութեան՝ յաջողութեան դափնեպսակը չէզոքը առօք փառօք պիտի զետեղէր ինքը իր գլխուն վրայ, առանց այլեւայլի:

— Եղբայր, պատմական օրե՛ր կ'ապրինք: Վեց հարիւր տարիէ ի վեր չտեսնուած դէպք մը տեղի կ'ունենայ այսօր: Դարերու երազը կ'իրականանա՛յ: Ներգա՛ղթ դէպի Հայրենիք: Ա՞յս է ձեր փրոփականտը: Այսքա՞ն է ձեր խանդավառութիւնը: Քնանալու առեն չէ՛: Աւելի՛ ուժեղ, աւելի՛ կորովի, աւելի՛ համախումբ: Աշխատիլ չէք գիտեր:

Կը խօսէր, ու կը խօսէր: Ո՞ր ուժը կրնար թումբ կանգնիլ անոր հայրենասիրութեան համայնակուլ յորձանքին առջեւ:

Բայց պատահեցաւ այն՝ ինչ որ պատահեցաւ:

Իր շատ մը անախորժ հետեւանքներով:

Ո՞ւր է երէկուան գեղգեղացող սոխակը: Անհետացա՞ւ: Ո՛չ: Ան ներկայ է միշտ, միայն թէ... իր տեղը փոխած է: Ամբաստանիչ դատաւոր մը եղած է: Խիստ ու դաժան:

— Տեսա՞ք եղածը: Կատարեալ խաղքութիւն: Նախատեսել չկայ: Խելքը գլուխը մարդ չկա՞ր մէջը սա կուսակցականներուն: Սրտեղ հանգիստ նստեր էինք: Հաւար մըն է փրցուցին: Ի՞նչ պէտք կար այդքան աղմուկի, վխվխուկի: Սուսիկ փուսիկ գործերնիդ տեսէք: Ամէն մարդ ի՞նչպէս կը ճամբորդէ:

Ատենին՝ ամէն բան ինք ըրած էր: Հիմա՞յ: Բանիկ մըն ալ չէ ըրած: Նախապէս քիչ գտածը՝ հիմա շատ կը գտնէ: Անոր ալ չի հաւնիր:

* * *

Չէզոքը առանձնաշնորհեալ է: Անիկա ունի գաղտնիքը ծուկի մը

ճկունութեամբ ճոպռպրելու ամենէն մանուածապատ եւ բարդ թնճուկներու մէջէն: Ի՞նչ բան է ասիկա: Երկար տարիներու փորձառութիւնը, որ աւանդութիւն մը դարձած է այլեւս անոր համար՝ իրեն հայթայթած է կարգ մը ֆորմիւլներ, զորս միշտ պատրաստ կը կրէ իր գրպանին մէջ՝ անոնցմէ ամենէն յարմարը մէջտեղ հանելու համար ըստ պարագաներու: Մեծ չէ անոնց թիւը: Հազիւ հինգ կամ վեց, բայց անիկա ճարպիկօրէն կը քաղէ անոնցմէ «առաւելագոյն կարելին»:

Այսպէս, երբ պայքարող կողմերէն մին հայհոյէ, զրպարտէ, յերիւրէ՝ չէզոքը անմիջապէս չի շարժիր: Կը սպասէ դիմացինին հակազդեցութեան: Եթէ աճ լուէ՝ մէջտեղ կը հանէ ֆորմիւլ թիւ մէկը:

— Ինչո՞ւ չէք պատասխաներ: Կը վախնա՞ք: Որքան լուէք՝ այնքան աւելի կը չփանան:

Եթէ փոխադարձէ՝ ահա՛ ֆորմիւլ թիւ երկուքը.

— Ողբայր, իրարու մէս կ'ուտէք կոր: Թող անոնք ուզածնուն չափ պոռան: Դուք ձեր բարձրութեան վրայ մնացէ՛ք:

Երբ պայքարող կողմերէն մին՝ միւսը իրրեւ վճռասակար տարրներ. կայացնէ կառավարութեան առջեւ՝ չէզոքը չի գայթակղիր, չի միջամտեր, չի խառնուիր: Դարձեալ կը սպասէ դիմացինին բռնելիք դիրքին, ըստ այնմ մէջտեղ հանելու համար իր պատրաստ ֆորմիւլներէն յարմարագոյնը:

Եթէ զոհուած կողմը՝ խղճահարութենէ մղուած՝ լռութեամբ հանդուրժէ եղածին, սպասելով որ վերջ ի վերջոյ կառավարութիւնը ինքն իսկ անդրադարնայ թէ եղածները պարզ զրպարտութիւններ են՝ չէզոքը անողոք է, ըստ իր թիւ երեք ֆորմիւլին:

— Ի՞նչ կեցեր էք: Դո՛ւք ալ գացէք, դո՛ւք ալ մէջտեղ հանեցէք անոնց խաղքութիւնները:

Իսկ վա՛յ ձեզի, եթէ տարիներ համբերելէ վերջ՝ երբ տեսնէք թէ եղած յերիւրանքներու բերումով ձեր դիրքը այլեւս եղած է անտանելի, եւ վերահաստատելու համար ճշմարտութիւնը, ճարահատ՝ լուսաբանելու ստիպուիք ճշդումով մը՝ դուք ինքզինքիդ կը գտնէք չէզոքին թիւ չորս ֆորմիւլին դիմաց.

— Է՛ ինչ հասկցանք: Անոնցմէ կը գանգատէինք, հիմա դուք ալ նոյն բանը կ'ընէք:

Կայ տակաւին ողբերգականը:

Մէկ կողմը, օր ցերեկով թէ գիշերը, սօփայով, դանակով կամ ատրճանակով կը սպաննէ դիմացինը: Մէկ. երկու, չորս, տասը:

Միւս կողմը կը վրդովի, կը բողոքէ, բայց չի փոխադարձեր: Այդ գեանին վրայ չի կրնար չափուիլ հակառակորդին հետ: Հայու իր խիղճը թոյլ չտար իրեն նոյն զէնքով փոխադարձել դիմացինին: Հոն է չէզոքը իր թիւ հինգով.

— Վախկոտնե՛ր... չկա՞յ մէջերնիդ մէկը որ քաջութիւնը ունենայ մարդասպաններուն դասը տալու: Մինչեւ ե՞րբ պիտի թողուք որ ոչխարի նման մորթեն ձեզ:

Եթէ սակայն օր մը տեղի ունենայ ա՛յն, որով կը մեղադրէ չէզոքը զիրենք, եւ զոհերէն մէկը կամ իր ազգականը լուծէ իր վրէժը դիմացինէն նոյն զէնքերով, չէզոքը, ամբաստանիչ այդ ահարկու աժդահարը՝ ձեր աչքը կը խոթէ իր թիւ վեց փորմիւլը .

— Ամօ՜թ, հազա՜ր ամօթ, Հայը Հա՜յ կը սպաննէ: Ո՞ւր պիտի երթայ ասոր վերջը: Բնաւ բերաննիդ մի՛ բանաք: Իրար կ'արժէք ...:

Եկուր մէջէն ելիր: Չէ՛, աղուո՛ր բան է չէզոք ըլլալը:

***

Խենթի պէս կը սիրէ Հայրենիքը, Ազգը, Եկեղեցին:

Ազգին շահերուն պաշտպանութեան հոգի կուտայ: Կը զայրանայ ամէն անոնց դէմ, որոնք այս սրբութիւնները ոտնակոխ կ'ընեն: Բայց երբ վտանգուած նոյն այդ նուիրականութիւնները պաշտպանելու համար կուսակցութիւն մը կը ստիպուի պայքարի անցնիլ՝ ան կը վրդովի:

— Եղբայր, վերջ տուէք սա աղտոտ պայքարին, կը պոռայ:

Եթէ առարկուի իրեն, թէ կողմերէն մին ճիշդ իր տեսակէտներու պաշտպանութեան համար է որ կ'ընէ այն, ինչ որ ինք անընդհատ կը խօսի՝ այն ատեն կ'ըսէ.

— Պարապ խօսք: Կուսակցական շահու պայքար է: Ա՛ռ մէկը զարկ միւսին: Երկուքն ալ տեղերնին թող նստին:

Ասիկա արգելք չէ սակայն, որ յաջորդ օրը դարձեալ ամենայն կատաղութեամբ չվիճաբանի ի պաշտպանութիւն Հայրենիքին, Ազգին, Եկեղեցիին եւ ... երեկոյեան չայցելէ, թերթերէն մէկուն խմբագրատունը խրատելու.

— Միացէ՛ք եղբայր: Անմիաբա՜ն ազգ ենք: Ե՞րբ պիտի դադրիք իրարու գլուխ պատռելէ:

Չփորձուիք հարցնել իրեն, թէ ի՞նչ հիման վրայ կարելի է ձեռք բերել այդ միութիւնը: Այդ իր գիտնալիք բանը չէ: Ինք այնքանը գիտէ — եւ մի՛այն ինք գիտէ — թէ «Միութիւնը սքանչելի բան է, անհրաժեշտ է, իտէալ է»: Դիւրացնելու համար իր գործը, հարցուցէք իրեն.

— Կը սիրե՞ս Հայրենիքդ: Կը սիրե՞ս Եկեղեցիդ: Կը փափաքի՞ս Սփիւռքի Հայերու ապահովութիւնը:

Բոլորին պիտի պատասխանէ անվարան.

— Ամբո՛ղջ սրտով:

— Լա՛ւ ուրեմն: Ի՞նչ կ'ընես երբ մէկը Հայրենիքիդ դէմ կը գործէ, կը քարոզէ, կը պայքարի:

— Ձեռքե՛րը կը կոտրեմ:

— Ի՞նչ կ'ընես անոր, որ կը փորձէ եկեղեցիին դարաւոր կառուցուածքը քայքայել:

— Կը խեղդե՞մ:

— Ի՞նչ կ'ընես անոր որ Սփիւռքի Հայութեան գոյութիւնը կը վտանգէ:

— Կը բզքտե՛մ...

Դիւրին դիւրին կը կոտրէ՞, կը խեղդէ՞, կը բզքտէ: Խօսքով: Շատ լաւ գիտէ թէ ո՛չ մին կ'ընէ ո՛չ ալ միւսը: Աւելի ճիշդը՝ ո՛չ մին կրնայ ընել, ո՛չ միւսը: Համոզուած է խորքին մէջ թէ ըսելուն եւ գործադրելուն միջեւ բաւական ճամբայ կայ: Մանաւանդ երբ դիմացինը կուսակցութիւն մըն է որ հազար ու մէկ միջոց ունի ինքզինքը պաշտպանելու համար եւ խտիր չի դներ անոնց միջեւ:

— Մինա՞կդ պիտի ընես այդ ըսածներդ, կը հարցնէք իրեն: Կը սառսռայ. հեռապատկերը կ'ահաբեկէ զինք:

— Մինակ ըլլալիք բա՞ն է: Այս տեսակ գործի մը համար՝ թիւ պէտք է, կազմակերպութիւն պէտք է, երկար խորհրդածութիւններ պէտք են, պայքարիլ պէտք է:

Համախմբուի՞լ, կազմակերպուի՞լ:

Բայց գո՛յշ, պարոն Չէզոք, սկսաք վտանգաւոր խօսքեր ընել: Գիտէ՞ք թէ ուր կրնան ձեզ այդ խօսքերը: Առանց անդրադառնալու լաւագոյն ջատագովականը կ'ընէք կուսակցութեան մը կազմութեան անհրաժեշտութեանը: Կուսակցութիւնը կ'ընէ այն բոլորը զոր Չէզոքը մտադրած է, կ'երազէ, եւ ճիշդ ա՛յն ձեւով զոր ինքն իսկ կը թելադրէ: Համախմբուիլ, կազմակերպուիլ, ի հարկին պայքարիլ ... :

Պայքարի՞լ: Ինչ ըսի՞ք ...

Չէ՞, այդ չեղաւ: Սկսաւ կուսակցութիւն հոտիլ:

Կը սոսկայ այդ հեռանկարէն:

Կուսակցութի՞ւն: Այդ մէկը երբէ՛ք: Անոնք «իրարու մի՛ա կ'ուտեն», «աթոռի աղտոտ կռի՛ւ կը մղեն», «ի՞րար կը սպաննեն»: Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ: Այդ անկարելի՛ է: Ինք չէզո՛ք է: «Միութիւնը կը սիրէ՛», «համերաշխութիւնը կը պաշտէ», «պայքարի դէ՛մ է ..»

Հապա ո՞ւր մնացին խեղդելը, փշրելը, կոտրելը, թափելը:

* * *

Պայքար՝ կ'ենթադրէ կազմակերպութիւն: Այսինքն նոյնանման խորհուններուն համախմբումով՝ միացած ոյժերով գլուխ հանել ազգօգուտ գործ մը:

Վայրկեան մը համաձայն գտնուեցէք չէզոքին հետ: Խնդրեցէք իրմէն,

որ ցոյց տայ թէ ինչ կերպ կարելի է ձեռք բերել փափաքուած այդ միութիւնը: Իր սիրած հայրենիքին հե՞տ թէ դէմ, իր գուրգուրացած նուիրականութեանց հե՞տ թէ դէմ: Եւ այս բոլորը գաւազանի հարուածո՞վ թէ համոզիչ փաստերով:

Ինք չի գիտեր, չի կրնար ըսել, իր գիտնալիք բանը չէ: Ինք չէզոք է: Մէկ բան գիտէ.

— Պէտք է միանալ: «Մենք թիւով փոքր ազգ ենք, եթէ մէկ քանի մասի բաժնուինք՝ վերջերնիս ո՛ւր կ'երթայ»:

Արդ, կուսակցութիւնները, կերպով մը, այն են ազգային հասարակական կեանքի մէջ՝ ինչ որ են կղերականները կրօնքին համար: Շատ լաւ քրիստոնեայ էք, ջերմեռանդ հաւատացեալ, պնդօրէն կառչած ձեր հաւատալիքներուն: Երբ որեւէ յարձակում գործուի ձեր այդ նուիրական զգացումներուն դէմ՝ անմիջապէս կ'ընդվզիք, կը գայթակղիք եւ ի գին ամէն բանի կը պահանջէք պաշտպանութիւնը անոնց: Բայց մինչ դուք խօսքով եւ աղմուկով կ'արտայայտէք ձեր զգացումները՝ անդին արդէն իսկ կազմակերպուած մարմին մը՝ այսինքն կղերը կազմ ու պատրաստ գործի լծուած՝ կը մղէ հարկ եղած պայքարը: Ինչ որ ալ ըլլայ պայքարին ձեւը եւ անոր արդիւնքը, երբեք պիտի չըսէք.

— Եղբայր, իմ ի՞նչ գործս է, կրօնականները իրարու միս թող ուտեն ուզածնուն չափ:

Եւ ձեռքերնիդ լուաք:

Ազգային հասարակական կեանքի հարցերու մէջ սակայն, չէզոքին դիրքը ոչ մէկ կերպով կը տարբերի վերոյիշեալ կեցուածքէն:

***

Որքան որ իր ընդհանուր գիծերուն մէջ չէզոքները առաւել կամ նուազ չափով նոյն մտայնութեան տէր եղած ըլլան՝ այսուհանդերձ այդ դասակարգն ալ ունի իր ստորաբաժանումները:

Կան՝ Անտարբերները:

Կան՝ Ազգասէրները:

Կան՝ «Կուսակցական» չէզոքները:

Անտարբեր չէզոքը ցաւալի իրականութիւն մըն է: Իրեն համար ազգ, հայրենիք, լեզու, մշակոյթ որեւէ իմաստ չունին: Ի՞նչ պէտք կայ անոնց:

— Հացին փարան հանենք եղբայր, այս ամէնը «պօշ» բաներ են: Սրտեղ «լոխմա» մը հաց կ'ուտենք կոր, թող ձգեն հանգիստ գլուխով ուտենք...:

Աշխարհի մէջ կայ չկայ՝ իր անձը կայ — հոգ չէ թէ այդ անձը

ինք ալ զոհ երթայ քանի մը տաք գլուխներու անխոհեմութիւններուն: Ի՞նք հոն է, ուր չահ կայ, ուր ժամանց կայ:

Ազգասէր չէզոքը, ընդհակառակն, սրտանց կը հետաքրքրուի ազգային բոլոր իրադարձութիւններով: Սիրով կուտայ նաեւ իր լուման բարեսիրական ձեռնարկներու: Կարգ մը հարցերու մէջ ունի իր տեսակէտը, սակայն զայն ոտնակոխ ընող կողմին ալ խաթրը «խոշ» կ'ընէ նոյնքան՝ որքան զայն պաշտպանողինը: Երկու կողմին ալ իրաւունք կուտայ, երկու կողմն ալ կ'այպանէ: Մէկ կողմին հետ խօսած ատենը անոր հետ է, միւս կողմին հետ խօսած ատենը անոր հետ: Իր սկզբունքն է.

«Երբ կ'այպանեմ մէկ կողմը՝ պէտք է միեւնոյն ժամանակ այպանեմ նաեւ միւս կողմը:» Ապա թէ ոչ ո՛ւր կը մնայ «չէզոք»ութիւնը:

— Գիտե՛մ, իրաւունք ունիք, կ'ըսէ: Դիմացիններուն ըրածը իսկապէս տգեղ եւ վնասակար բան է: Բայց չեմ կրնար ձեզ գովել՝ երբ միւս կողմը կը դատապարտեմ:

Խոհը չի դներ զոհին եւ ոճրագործին միջեւ: Ո՛չ ջուրին, ո՛չ օճառին:

— Առ մէկը՝ զա՛րկ միւսին:

Իր այդ կեցուածքը նիւթապէս շատ սուղի կը նստի իրեն: Ամէն կողմէ հրաւիրագիրներ, տոմսակներ, հրատարակութիւններ կը տեղան: Բոլորին ալ կը ստիպուի հետեւանք տալ: Neutralité oblige!.

***

Բայց կայ այս երկու տարբերակներէն աւելի յատկանշական մէկ տեսակը չէզոքին: Ամենէն վտանգաւորը, քանի որ քօղածածուկ է:

Կուսակցական չէզոքը: Paradoxe թող չթուի ասիկա: Գոյութիւն ունի ան, եւ կարծուածէն շատ աւելի մեծ թիւով:

Կուսակցականէն աւելի մոլեգնօրէն իւրացուցած է անոր բոլոր տեսակէտները եւ բան մըն ալ աւելի: Ջանք ոգի ի բուին կը պաշտպանէ եւ կը գործադրէ: Կը կարդայ մի'միայն անոնց օրկանը, ամենայն կանոնաւորութեամբ կը յաճախէ միմիայն անոնց սրահները:

Բայց կը խօսի իբրեւ չէզոք:

Իր գէ՞նքը: Արձանագրուած չըլլալը:

Այս իսկ պատճառով իր ազդեցութիւնը մեծ է չէզոքներու վրայ: Զէ՞ որ «իրենցմէ» է ան: «Ազատ մտաւոր» ունի անոնց մտքին ու սրտին մէջ: Շնորհիւ կուսակցական շէֆերու մօտ վայելած իր գուրգուրանքին՝ անոնց հետ կը տեսնուի Գաց սորված է անոնց ձեւրմիւլները: Լափած է թերթին չորս էջերուն ամենայետին բառը: Ջանք կը կրկնէ ամենայն հարազատութեամբ:

Երբ պատահի որ, բազմութեան մը մէջ, գտնուի իր նախասիրած

կուսակցական չէֆի մը ներկայութեան, այս վերջինին իսկ բարեհաճ հաւանութեամբը՝ քանի մը փոքրիկ քննադատական խօսքեր կ'ընէ կուսակցական կարգ մը գործերու մասին: Պէտք է չէզոքներուն ցոյց տալ, թէ ինք «թութակ»ի պէս չի իւրացներ անոնց բոլոր ըսածները:

— Ես այս խօսքերը իրենց երեսին ալ կ'ըսեմ, մէյ մը գիս լսելու էք երբ անոնց ակումբին մէջ գտնուիմ... Այնպէս չէ՞, կ'ըսէ դառնալով չէֆին, որ ներկայ է:

— Ի հարկէ՛, ի հարկէ՛ էդպէ՞ս է, շատ ճի՛շդ է խօսում մեր բարեկամը, նա շատ խելօք մա՛րդ է ...

Չէ՞ք ուռիր ու փքուիր իր տեղը:

Տարբեր հարց թէ երբ յաջորդ օրը գլուխ գլխի գտնուի նոյն չէֆին հետ՝ այս վերջինը տայ անոր հարկ եղած ... լուացողականը:

Չէզոքներէն շատեր կը սքանչանան այսքան անկողմնակալութեան վրայ: Անոնցմէ ոմանք՝ անզգայաբար կը դառնան իրենց կարգին՝ մէյ մէկ «կուսակցական չէզոք»ներ:

Արդիւնք մը, զոր «իսկական» եւ «արծանագրուած» կուսակցական մը այնքան դիւրութեամբ ծեռք պիտի չկարենար բերել:

Ահա երեք փոփոխականները չէզոքներուն: Չէզոքութեան թեկնածուներուն կը մնայ անոնց մէջէն ընտրել յարմարագոյնը ըստ իրենց խառնուածքին:

* * *

Բնական էր ակնկալել որ չէզոքները իրաւարարի դերը կատարէին իրերամարտ կուսակցութիւններու միջեւ: Այդ կերպով արդարացուցած պիտի ըլլային իրենց դիրքը եւ բերած՝ իրենց նպաստը «աղտոտ պայքարը դադրեցնելու» գործին: Բայց եկէք տեսէք որ ամէն անգամ որ կոմմերէն մին ազգավնաս գործ մը կը կատարէ, չէզոքներն ալ, հետեւելով ըստ իրենց խառնուածքին՝ այս կամ այն կուսակցական չէզոքին, իրենց կարգին կը բաժնուին բազմաթիւ մասերու:

Չէզոք մը տարհամոզել երբեմն աւելի դժուար է քան նոյնինքն կուսակցական մը: Ջացախէն դարձած գինիի նման՝ աւելի քինախնդիր ու թթու կ'ըլլան յաճախ անոնք:

Ահա թէ ինչո՞ւ չէզոքը պատմութիւն չունի: Պատմութիւնը կ'ընդունի այնպէս, ինչպէս կը գրեն կուսակցականները: Իր նախասիրածները, բնականաբար:

Միշտ արհամարհոտ եւ ծաղրական կերպով կ'արտասանէ «կուսակցական» բառը, եթէ չափսոսայ անոր վրան:

Կուսակցութիւնը արհամարհելու իր ձե՞ը: Անոր կցուած «սա» բառն է: «Սա» կուսակցականները ... «Սա» կուսակցութիւն ըսուածը ...

Հակառակ այս բոլորին երբեմն կը յիշէ, սակայն, անոնց գոյութիւնը: Երբ նեղը մնայ:

Պատահեցա՞ւ դէպք մը, արտասահմանի որեւէ մէկ երկրին մէջ, ուր այս կամ այն կերպ դժուարին կացութիւն մը ստեղծուի Հայերու հանդէպ: Օտար թերթի մը մէջ, կամ անպատասխանատու մէկու մը կողմէ աննպաստ արտայայտութիւն մը: Իրար կ'անցնին, կը սոսկան, եւ շուրջերնին կը փնտռեն զանոնք:

— Ո՞ւր են սա կուսակցութիւնները: Գործերնին ի՞նչ է: Բան մը պիտի ընեն նէ՝ հիմա է ատենը:

Եթէ պատահի որ վիճաբանի կուսակցականի մը հետ՝ տարամերժօրէն կը յամառի: Բայց նոյն յամառութիւնը չի ներթր կուսակցականին:

— Դուք կուսակցականներդ յամառ մարդիկ էք, կ'ըսէ: Ձեզի հետ չի խօսուիր:

Կուսակցութիւն մը զրկուած է ամէն իրաւունքէ, նոյն իսկ ըսելու չէզոքին.

— Բայց դո՛ւք ըրէք, ինչո՞ւ կեցեր էք:

Այն ատեն կը ստանայ իր բերնին «փայը»:

— Ատիկա ձեր գործն է: Մենք ի՞նչ կրնանք ընել:

Իսկ ամենէն համովը՝.

— Կուսակցութիւնները կը ձգե՞ն որ գործ տեսնենք:

Չէզոքը մէկ ջուրով կը լուայ չարագործը եւ ստիկանը:

* * *

Փափագնիդ չի՞ գար Չէզոք ըլլալու ...

Ի՛մա՝ քնաւ:

«ԱՐԵՒ» 1957 (փոփոխութիւններով)

ԱՆՇԵՂ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

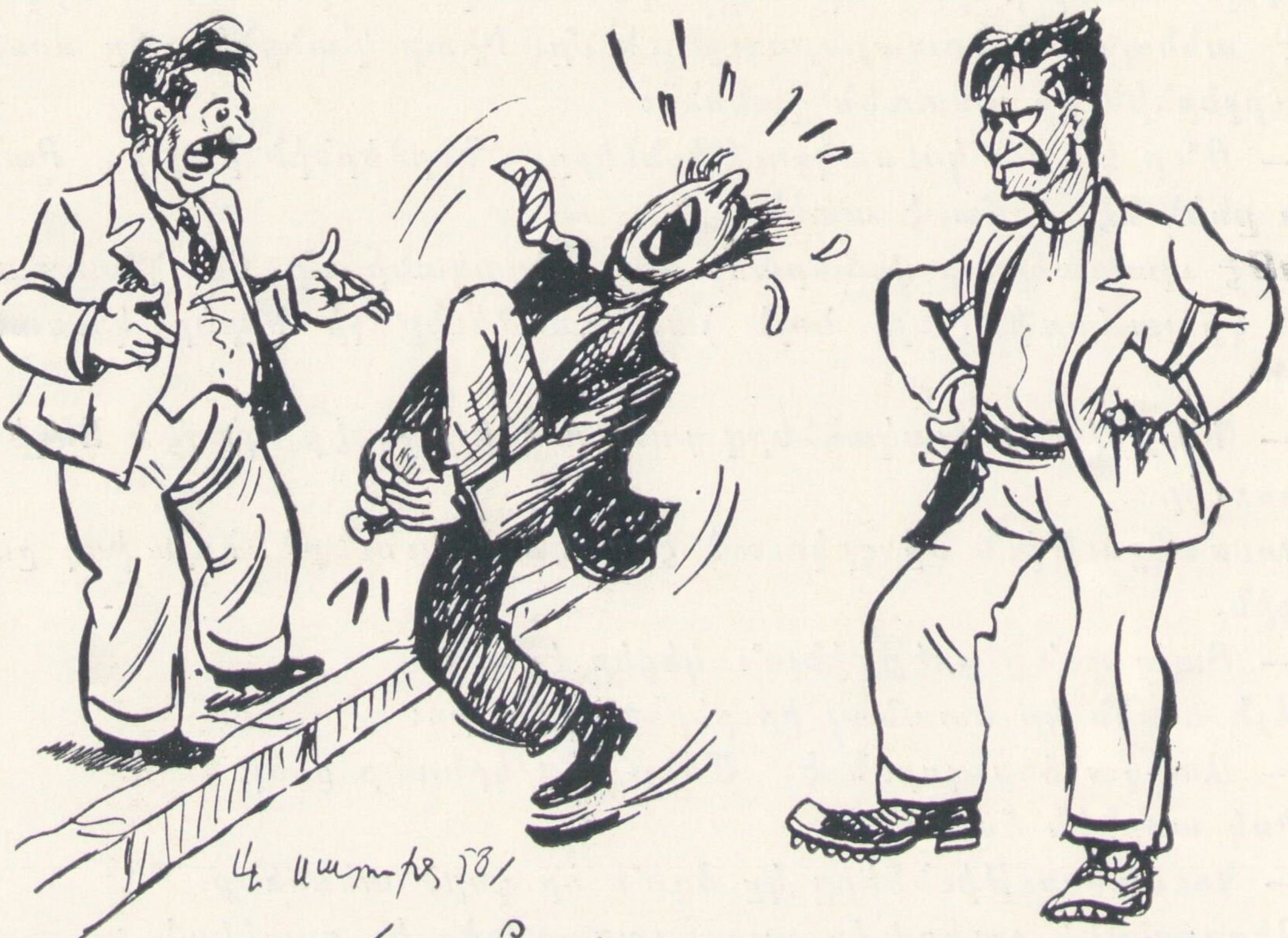

Չէզոքը.— Է, ճանըմ, ինչ կ'ըլլայ եղեր: Անիկա ոտքդ կոխեց ըսելով՝ դուն ալ «այ, այ» պոռալով եւ երկուքնիդ ալ տեղերնիդ նստեցէք...

ԶԷԶՈՓԸ. *Ձանրմ բան մըն էր էղաւ անցաւ: Ձիշդ է անիկա քեզ անգամ մը տփեց եւ վիրաւորեց: Բայց, անկէ ասդին անիկա ամէն բան մոռցած՝ իր գործին է: Ձանիկը հանած չունի: Դուն ըսես՝ խելքդ միտքդ միշտ դէպքին վրան է: Կը գանգատիս, կը հայհոյես, «էօ՛ֆ փիւֆ» կ՛ընես: Մոռնալու է էֆէնտիմ, էղածը մոռնալու է ...*

Ա Ն Կ Ո Ղ Մ Ն Ա Կ Ա Լ Ը

ՁԷՁՈՔԸ — Ա՛ռ մէկը, զարկ միւսին:

— Ի՞նչպէս: Ձե՞ս տեսներ թէ մէկը պարզ զոհ մըն է:

— Գիտեմ: Բայց ես չէզոք մարդ եմ: Երբ ոճրագործը դատապարտեմ՝ զոհն ալ պէտք է դատապարտեմ: Կողմ բռնել չեմ սիրեր:

ՈՒՐ ՈՍՏԻԿԱՆ ԵՒ ՉԱՐԱԳՈՐԾ՝ ԻՐԱՐՈՒ ՀԵՏ ԿԸ ՆՈՅՆԱՑՈՒԻՆ...

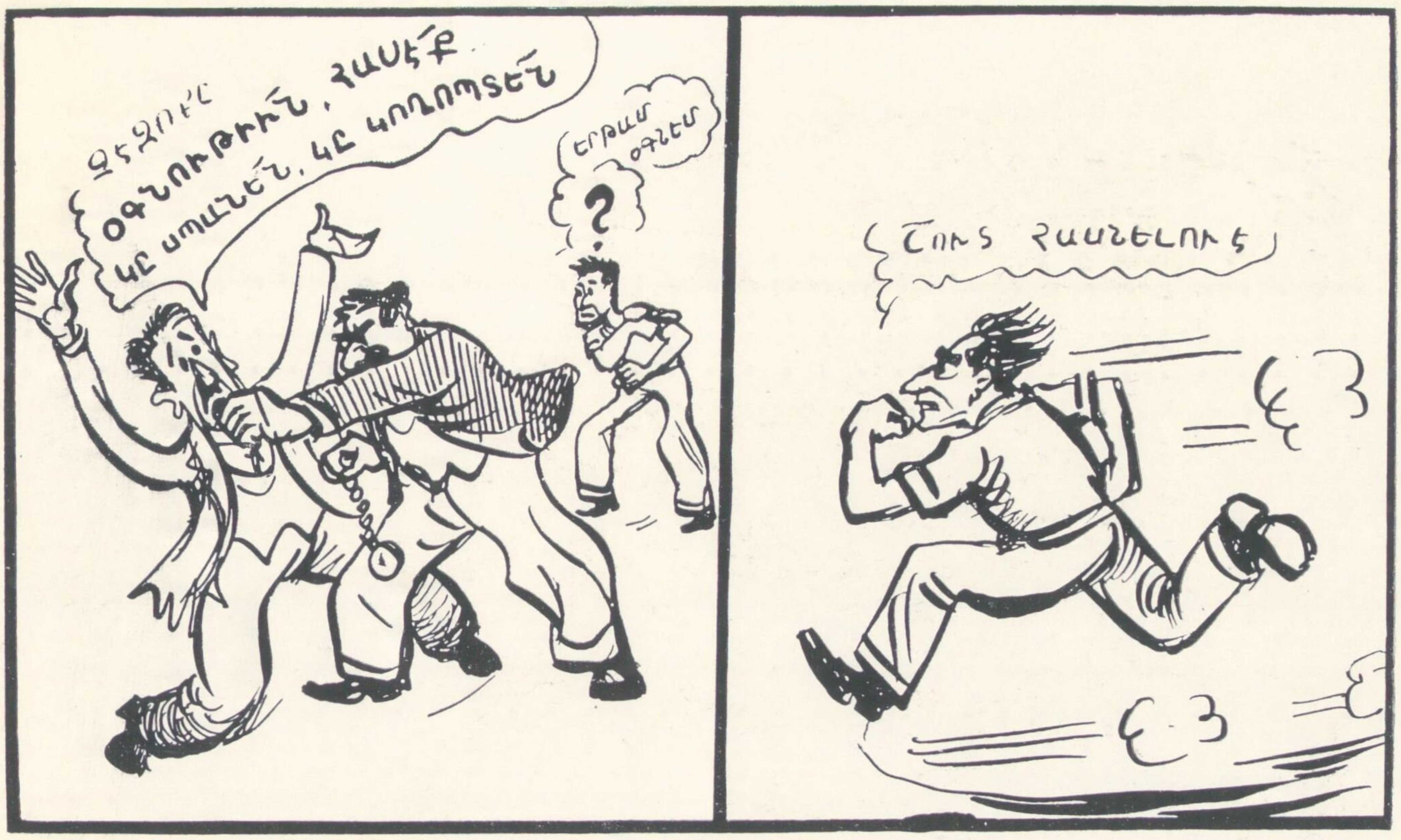

Յարձակումի կ'ենթարկուի չարագործի կողմէ:

Բարեմիտ մը՝ ինքզինք վտանգելու գնով՝ օգնութեան կը հասնի իրեն:

Եւ կը կռուի չարագործին հետ՝ զայն կարգի բերելու համար

Ձանց Անոնց նայեցէ՛ք ի՛նչպէս իրարու միս կ'ուտեն..

14

ՆՊԱՍՏ, ՆՊԱՍՏԸՆԿԱԼ

— Ա՛ռ կարդա՛: Ամերիկան՝ գործ
չունեցողներուն էրսուէն ոսկի.
կու տան կոր ամսական:
— Մերինները կ'ուտեն կոր,
հախերնիս ձայիր ճայիր կ'ուտեն·կոր

ՄԻՇՏ ՊԱՏԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

— Սա Հանգստանալիք Տուն է, անկեւանոց է, ծերանոց է, ինչ խարախաթա է նէ՝ օր առաջ լմնցնեն տէ երթայինք քիչ մը հանգիստ ընէինք...

ՆՎԱՍՏԸՆԿԱԼՆԵՐԸ. — Չկա՛յ, չկա՛յ... փարա չկայ... Նայէ՛ խազէթան ինչ գրած է միւսի՛ւ: Անցած տարի սաչափ հազար օսկի փարա գանձեր էք: Ո՞ւր գացին նայինք ադ փարաները...

ՆՈՒԱՍՏԸՆԿԱԼԸ.— *Հրամմեր ես խանըմս, կը ծխեմ կոր: Քանի մը ղրուշ փարա կու տաս կոր տէյի՝ ծխելո՞ւս ալ պիտի խառնուիս...*

— Դուն էրկու օսկիով ամիս մը կրնա՞ս ապրուիլ, հանըմս: Փարա չի կայ նէ՝ պիւէզիկներդ ծախէ տէ տուր, ի՞նչդ կը պակսի:

ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑ

— Եկայ մէկ ոսկի նպաստս առնելու:

— Քեզի աղուոր յուր մը: Շնորհքով հայ ընտանիքի մը մօտ գործ մը գտանք քեզի յարմար: Ուտել, խմել, պառկիլ եւ ամսական ալ հինգ ոսկի:

— Սպասուհիութի՞ւն ընել պիտի տաք ինծի: Գիտէ՞ք ես որո՞ւ աղչիկ եմ: Մեր քաղաքը ձեր ամենուն պէս տասը սպասուհի կը բանեցնէինք մեր տունը...:

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆԸ...

— Ալ հիմա, փառք Աստուծոյ, կ'աշխատիս կոր: Ալ ինչո՞ւ կը շարունակես նպաստ ստանալ «ԱՑԾԵՄՆԻԿ«էն:

— Էրկու ոսկի ամսականը գրպա՞նս կը ծակէ:

15

ԴՒՐԱԲՈՐԲՈՔ

ԸՆԴՀԱՆՐԱՑՆԵԼ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԴԷՊՔ ՄԸ (Ա.)

ՅԱՃԱԽՈՐԴՈՒՀԻՆ — Շատ շնորհքով հայ աղջիկ մը կայ: Գործ մը չունի՞ս իրեն համար:

ՀԱՅ ԿԱՐՈՒՀԻՆ — Հայ աղջի՞կ: Ո՛չ, ա՛լ հայ աղջիկ չեմ առներ կոր: ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՂ ԵՆ: Հատ մը ունէի՝ երկու ոսկիս գողցաւ գնաց:

ԸՆԴՀԱՆՐԱՑՆԵԼ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԴԷՊՔ ՄԸ (Ա.)

— Ալ մի՛ խօսիր մեզի հետ: Մենք Հայ չենք այլեւս: Փառանգական դատին մէջ Առաջնորդարանը մեզի դէմ վճիռ արձակեց: Սիրե՛մ օտարները, ինչպէ՛ս իրար կը բռնեն...:

ԳԻՒՐԻՆ ԳԻՒՐԻՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— *Որքան որ մեր տեսակէտներուն համապատասխան չէին՝ սակայն մարդը առողջ գաղափարներ յայտնեց:*
— *Սրիկան, լիրբը, դաւաճանը:*

ՔԱՆԻ ՈՐ ՉԵԱՀԵՑԱՒ...

— *Ընտրութիւնները վերջացան:*
— *Արդի՞նք:*
— *Հակառակորդները չահեցան:*
— *Ապօրինի է, խարդախութիւն կայ, պէտք է բողոքել:*

ԿՏՐՈՒԿ

— *Լմնցաւ: Քանի որ իրաւունքս կ'ուտես կոր, գործէն ալ կը քաշուիմ, կուսակցութենէն ալ, ակումբէն ալ՝ Հայութենէն ալ ...*

ԱՄԷՆԸ ՄԷԿ ՋՈՒՐՈՎ ԼՈՒԱԼ

— *Տիկնանց «ԲԱՐԻՔ» Միութեան ընկալագիրներն են:*
— *Քանի սա կարագեանը ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ մէջն է, միլլիմ չեմ ի տար:*
— *Բայց մենք Աղքատախնամի հետ կապ չունինք:*
— *Չեմ գիտեր: կարագեանը տէֆ պէտք է ըլլայ...*

ԿՈՒԻԿ ԳՈՒՐՍԸ ՉՍԿՍԱԾ ԿՈՒԻ՝ ԻՐԱՐՈՒ ՀԵՏ

— Երբ պատերազմ ծագի Ամերիկան կը յաղթէ:
— Ոչ, Ռուսը:
— Ոչ, Անգլիացին:
— Ոչ, Արեւելեան պլոքը:
— Անխելք:
— Ապուշ:

ԿԱՄ ԻՐ ԸՍԱԾԸ՝ ԿԱՄ ԲՆԱՒ

ԺՈՂՈՎԱԿԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆ —Քանի որ առաջարկս չընդունուեցաւ, կը հրաժարիմ...

16

ՄԵՆԾ ԱՂԱՅԱԿԱՆ

Մենծ աղան. Ու՞ր է, հապա գրեր էիր թէ խըլյալը բանաստեղծ մը եկեր է։ Տահա մէջ տեղ չելաւ. Նէ օտքն էկաւ նա ալ գիրք փալան շոկեց

ՄԵԾ ԱՂԱ ԵՒ ՄԵՆԾ ԱՂԱ

Մի այպանէք զինքը: Աորքին մէջ բարի է անիկա եւ իր նպատակն է օգտակար ըլլալ բոլորին: Ազգին, ընտանիքին եւ ինչո՞ւ չէ, իր անձին: Անիկա իսկական Մեծ Աղան է:

Բայց կայ նաեւ Մենծ Աղան: Գիր մը միայն — «ն» — կ'աւելնայ անունին մէջ, բայց ի՛նչ լայն խրամատ մը իր եւ իր նախորդին միջեւ:

Մեծ Աղան Մենծ Աղայի վերածողը, իրմէ աւելի՝ իր շուրջինները են: Ջանազան ակնկալութիւններով — ամէն մէկը ըստ իր ճաշակին եւ պահանջին — կը շրջապատեն զինք, կը շողոմեն, կը շողոքորթեն, կը քծնին անոր առջեւ, կը խնկարկեն իրեն: Իրեւ մարդկային արարած՝ անկարելի է որ ան ի վերջոյ չտկարանայ, չգինովնայ եւ չսկսի նկատել ինքզինք ուրիշներէն տարբեր՝ գերմարդ մը: Ձդաւնայ Մենծ Աղայ:

Հաճելի կամ ո՛չ, Մենծ Աղայութիւնը հիներէն մեզի պարգեւ՝ ժառանգութիւն մըն է, որ ունեցած է իր փառքի օրերը: Այսօր սակայն՝ անոր քօթան իյնալու վրայ է մեր ազգային հրապարակին վրայ: Չկարծէ՛ք սակայն թէ ատոր պատճառը Մենծ Աղայութեան ախորժակ ունեցողներուն թիւին նուազումն է: Բնաւ: Քանի փառասիրութիւն ըսուած բանը կայ՝ աշխարհի մէջէն այդ կարգի ախորժակներ միշտ անպակաս պիտի մնան: Այլ անոր համար, որ Մենծ Աղայութեան ապրումին, զարգացումին եւ ուռճացումին նպաստող մտայնութիւնն ու գոտինը հետզհետէ կը չքանան: Ինչպէս ճահիճներուն չորացումը արմատախիլ կ'ընէ մալարիան:

Մենծ Աղայութեան ահազանգը հնչեց այն օրը, երբ մարդիկ, փարատելով իրենց մտքին ճախճախուտը, սկսան դատել իրենց դիմացիններն՝ ոչ թէ անոնց քսակին՝ այլ անոնց գանկին ու սրտին պարունակութեան չափանիշով: Եւ ահա, ինչ աւե՛ր՝ Մենծ Աղաներուն շարքերուն մէջ: Քանինե՛ր անոնցմէ տոկացին այս «test»ին: Աշնան տերեւներուն նման՝ սկսան անոնք թափիլ մէկիկ մէկիկ: Բայց ծառին բունը կը յամառի կանգուն մնալ: Անոր արմատները բաւական խոր թաղուած են առաջին իսկ հողմէն տապալելու համար:

Մենծ Աղայութիւնն ալ դեռ բաւական ատեն պիտի քաշկռտէ իր գոյութիւնը: Եթէ չգտնէ իսկ՝ պիտի ջանայ ստեղծել պատշաճ մթնոլորտը՝ ուր կարենայ դեռ ապրիլ: Եւ որովհետեւ զինք ապրեցնողները իր շուրջը դարձող, քծնող երկրպագուներն են, ամենէն առաջ պիտի ուզէ գտնել, ի հարկին ստեղծել զանոնք, ու շրջապատուիլ անոնցմէ:

Հարցը կը դրուի այսպէս։

Ի՞նչ բան էական է երկրպագու ունենալու համար։ Երախտաւորեալներ։ Ի՞նչպէս կարելի է ձեռք բերել զանոնք։ Բարիք ընելով։ Ահա գաղտնիքը։ Ուստի Մեծն Աղային խելքն ու միտքը բարիք ընել է։ Ինչ որ ալ ընէ՝ պէտք է ընէ յանուն Բարիքի։ Գործնականապէս կը կիրարկէ, «մէկ քարով երկու թռչուն զարնելու» սկզբունքը։

Մի՛ փորձուիք առաջարկել իրեն գնել գիրք մը՝ կարդալու համար։ Չ՚առներ։ Ըսէք իրեն. «Խեղճ գրագէտի մը օգնելու համար է»։ Անմիջապէս կը գնէ։

Ըլլայ որ իրեն առաջարկէք թատրոնի տոմսակ մը՝ գեղարուեստական վայելքի մը հմայիչ հեռանկարը պարզելով անոր աչքերուն։ Զուր աշխատանք։ Կը բաւէ ըսել՝ «Զաւալլը դերասան մը անօթութենէ փրկած պիտի ըլլաք»։ Երկու հատ կ՚առնէ։

Որբ, այրի, աղքատ, գաղթական, թշուառ։ Մոգական բառեր, որոնց հոգի կու տայ։ Բարիք ընելու լաւագոյն առիթը հայթայթող սքանչելի նախանիւթեր են ասոնք իրեն համար։

Մշակոյթին՝ խելքը շատ չի պառկիր։ Մշակոյթը ո՞րբ է, որ տայ։ Այսուհանդերձ կու տայ նոյնիսկ մշակոյթի համար, երբ ըսուի իրեն՝ «Տուէք Մշակոյթին, անիկա մեր այսօրուան մեծագոյն Որբն է, թշուառ Այրին է»։

Ուրեմն բարիք ընել, բարեգործութիւն, կէտ նպատակն է Մեծն Աղային։ Այս մասին համաձայն են բոլոր Մեծն Աղաները։

Ինչ որ իրարմէ կը զանազանէ զիրենք՝ բարիք ընելու ձեւին եւ եղանակին ըմբռնումն է։

Հոս է որ անոնք կը տարբերին իրարմէ, յատկանշական մէկէ աւելի կէտերով։

Կայ ԻՍԿԱԿԱՆ Մեծ Աղան, առանց «ն»ի։ Ան սրտաբուխ կերպով կու տայ, առանց հաշուի, առանց նկատումի։ «Աղայութիւնը տալով կ՚ըլլայ», կ՚ըսէր իսկապէս սրտով հարուստ մը։

Ուրիշներ ունենալով մէկտեղ սոյն փառասիրութիւնը՝ չունին տալու նոյն փութկոտութիւնը։ Ուստի կը ջանան գոհացնել այդ զգացումը, կարելի եղածին չափ աժան ազատելու միջոցներ որոնելով։

Այդ ձեւերը բազմատեսակ են, սակայն երեք գլխաւոր մասերու կարելի է բաժնել զանոնք.—

ա) «ԽՐԱՏ ՏԱԼՈՎ» ԲԱՐԻՔ ԸՆՈՂՆԵՐ

«Խրատ կայ հազար գանձ կ՚արժէ»։ Այս սկզբունքով սիրալիր կերպով կ՚ընդունի Մեծն Աղան իրեն դիմողները։ Իր մտահոգութիւնն է ազգին ցաւերը արմատէն բուժել։ «Ոսկի մը հոս, ոսկի մը հոն տալով հարցը չի լուծուիր»։

— Դուք ձեւը չէք գիտեր, էֆէնտիմ, պարապ տեղը հոգի կը մաշեցնէք կոր: Այս բոլոր ցաւերը կը վերնային՝ եթէ...

Եւ կը սկսի դասաւանդութիւնը: Անընդհատ շարքը խրատներուն, միջոցներուն, գաղտնիքներուն... «Դուք ինձի մտիկ ըրէք, մենք աս դիրքին հասեր ենք նէ՝ հարկաւ ձեռնէ քիչիկ մը աւելի բան գիտենք ...»: Ամէն զոհողութիւն քիչ է, երբ ծայրը կլորիկ գումար մը կայ, ուստի դիմողները ժպտախառն համակերպութեամբ մտիկ կ'ընեն անոր մանութեան, դպրոցական օրերուն, գործի ասպարէզ նետուելուն, «գիշերը ցերեկին խառնելով կէս-կուշտ կէս-անօթի» չարաչար աշխատելով այսօրուան վիճակին հասնելուն երկար բարակ պատմութիւնը...

«Ականջնուդ օղ ըրէք ըսածներս, փարայի պէտք չի մնար», կ'եզրակացնէ ան: Ու այս խօսքերով ոտքի կ'ելլէ եւ դիմողները մինչեւ դուռ կ'առաջնորդէ խիստ անուշութեամբ: Հոս կ'աւարտի իր դերը:

Բ) «ԽՈՍՏՈՒՄ ՇՌԱՑԼԵԼՈՎ» ԲԱՐԻՔ ԸՆՈՂՆԵՐ

Ամենէն յարգուած եւ խելացի տեսակն է ասիկա: Ցոյս սփռելով իր շուրջը՝ մինչեւ իր կեանքին վերջին վայրկեանը՝ եւ նոյնիսկ յետմահու որոշ ատեն մը՝ կ'ապահովէ հազարաւորներու մեծարանքը: Քանակը քանալու երբեք պէտք չունի անիկա:

«Փարաս որի՞ն պիտի ձգեմ: Ունեցած չունեցածս Ազգինն է»: Մոգական այս խօսքերով ազգը ամբողջութեամբ իրեն երախտաւորեալներու զանգուածի կը վերածէ:

«Հիւանդանոց պիտի շինեմ, դպրոց պիտի շինեմ»: — «Ճէնքը դուն պիտի շինես» կ'ըսէ հանդիպած ամէն մէկ ճարտարապետին:

— «Հիւանդանոցին բժշկապետը դուն պիտի ըլլաս, դուն ալ բժիշկ», կ'ըսէ հանդիպած ամէն մէկ բժիշկին, բժշկական ուսանողին: Ամէն դեղագործ «ինք պիտի հայթայթէ հիւանդանոցին դեղերը»:

Ամենուն կը յանձնարարէ «ուրիշին չըսել», «մինակ ինքը գիտնալու է»: Գաղտնիքի խորհրդաւոր քօղով մըն ալ՝ ամէն մէկուն մէջ այդ յոյսը կ'ապրեցնէ եւ զանոնք տեւական կերպով իր շուրջը դեգերիլ կու տայ:

«Դպրոցին — իր շինելիք դպրոցին, բնականաբար — տնօրէն, ուսուցիչ, վերակացու» կը կարգէ հանդիպած մտաւորականները, գրագէտները, եւայլն:

Ուր որ մտնէ, ամէն մարդ երկիւղածութեամբ ոտքի կ'ելլէ: «Հիւանդանոց պիտի շինէ, դպրոց պիտի շինէ» կը փսփսան իրարու: Ամէն մէկը իւրովի անոր ապագայ տնօրէնը, բժշկապետը կը տեսնէ իր անձին մէջ:

Այս յոյսերով կ'օրօրէ ան հարիւրաւորներ, հազարաւորներ: Կ'անցնին տարիներ: — «Պիտի շինեմ, հարկաւ պիտի շինեմ... Դուք պատրաստ եղէք ...» կ'ըսէ: Ու օր մըն ալ կը պատահի այն՝ ինչ որ կը պատահի բոլոր մահկանացուներուն, մինչեւ իսկ ... Մենծ Ազային:

Կը մեռնի:

Առանց իր ծրագիրներէն որեւէ մէկը գործադրած ըլլալու: Այսուհանդերձ այս Մենծ Ազան մահուընէ վերջն ալ տակաւին ատեն մը կը փառաւորուի: Մեծաշուխդ թաղում մը կ'ըլլայ իրեն, սքանչելի քարոզով մը համեմուած: Երախտաւորելիները բոլորն ալ ներկայ կ'ըլլան: «Դեռ կտակը չէ բացուած: Գիտնաք ինչե՞ր կան մէջը ... Ինչ ծրագիրնե՛ր ունէր ...»:

Ո՛չ մէկ բան ձգած է ազգին:

Լոկ յոյս սփռելով իր շուրջը՝ առանց դահեկան մը ծախսելու, անիկա ցկեանս գոհացուցած կ'ըլլայ իր փառասիրութիւնը եւ աջժանացած հազարաւորներու մեծարանքին ու ակնածանքին:

գ) ԱՌԱՏԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՇՈՒՈՅՆ

Մենծ Ազայի այս տիպարը, բոլորին մէջ ամենէն գործնական միտքն ունի: Անիկա ձեռնպահ չի մնար: Իր ազգասիրութիւնը զուր խօսք չէ միայն: Ձեռք կը բերէ որոշ արդիւնքներ ի նպաստ ազգին, որուն երախտագիտութեան կ'արժանանայ, եւ այս բոլորը ... ուրիշին հաշուոյն:

Ջունի ուրիշ երազ՝ եթէ ոչ բարօրութիւնը ազգային ամէն կարգի հաստատութիւններուն. եկեղեցի, վարժարան, մանկապարտէզ, եւն.: Իր առօրեայ գուրգուրոտ հոգածութեան առարկայ են որքան այդ յարկերը նոյնքան եւ մանաւանդ անոնց ծառայողները: Կը մտահոգուի միոյն պայծառացումով, միւսին բարգաւաճումով: «Եկեղեցին պէտք է միշտ շէն ու պայծառ մնայ». «Վարժարանը, կրթական այդ օրհնեալ օճախը՝ պէտք է անմար մնայ ...»: Երբ պայծառ ու շէն է եկեղեցին եւ կանգուն՝ վարժարանը, անոնք կ'ապրեցնեն իրենց պաշտօնեաները. քահանայ հայրեր, դպրաց դաս եւ ուսուցիչներ:

Դժբախտաբար, որքան մտահոգ է Մենծ Ազան այս կենսական հարցերով, նոյնքան եւ աւելի մտահոգուած է, որ անոնց ծայրը չհասնի ... իր գրպանին:

Եթէ բերանը միշտ բաց է այս հարցերուն մասին խօսելու, նոյնքան փութկոտ չէ իր գրպանը բանալուն մէջ:

Կը կարծէ՞ք թէ կ'տնճրկի:

Ըսա երեւոյթին բարդ այս խնդիրը՝ լուծած է շատ դրական ձեւով մը:

Պաշտօնեաներուն կ'օգնէ՝ անոնց իսկ միջոցով: Առանց ազգին անուուկին վրայ բեռ ըլլալու:

Տնտեսական ինչ հրաշալի գիւտ:

Ահա գաղտնիքը:

— «Ինչի՞ պէտք ունի ուսուցիչ մը, ապրելու համար:»

— «Վարժարանի»:

Ուրեմն ո՛րեւէ մէկէն առաջ՝ ուսուցիչին իր սեփական շահը կը պահանջէ որ կանգուն մնայ վարժարանը: Հետեւաբար պէտք է որ նախ ինքը օրինակը տայ եւ ընէ իր բոլոր կարելին այդ նպատակին համար, գործնականապէս բերելով իր նպաստը «նուիրական այդ սուրբ գործին» ...

... Բեռ չբլլալով անոր վրայ:

— Այնպէս չէ՞ պարոն վարժապետ, դուն որ մտաւորական ես, գործնական միտք ունիս եւ «ուրիճներու պէս չես խորհիր:»

Ի հարկ է թէ համաձայն է, արդար չէ՞ որ ինքն ալ իր կարգին բերէ զոհողութեան իր բաժինը: Աչինչ բան մը: Չորս կամ հինգ ոսկիի զեղչ մը իր ամսականին վրայ:

— Նկատի առէք նպատակին վեհութիւնը եւ պահանջուածը: Դուք որ գիտակից մարդիկ էք ...:

— Ինչ նշանակութիւն ունի վերջ ի վերջոյ ճղճիմ նիւթականը, անոնց համար որոնք բարձր իտէալներու կը ծառայեն, կ'աւելցնէ Մենծ Աղան գոհունակ ժպիտով մը, Հավանայի սիկառը վառելով ... :

Եւ ահա՛ մէկ հարուածով՝ կը փրկուի վարժարանը, հետեւաբար եւ ի՛նքը՝ ուսուցիչը: Կը փրկուի ազգին անուկը եւ վերջապէս, last but not least, Մենծ Աղային գրպանը ...

Գոլոմպոսի հաւկի՞թը: Այո՛: Բայց հարկ էր որ մէկը խորհէր այդ մասին: Եւ Մենծ Աղային այս երրորդ տիպարն է, որ օգնութեան կը հասնի:

* * *

Առաւել կամ նուազ տարբերակներով՝ Մենծ Աղաները կը ներկայանան մեզի վերոյիշեալ երեք գլխաւոր տիպարներու կերպարանքով:

Ժամանակին Մենծ Աղան մեր ազգային բոլոր գործերուն Ալֆան եւ Օմեղան էր: Մեր մշակութային կեանքը եւ մանաւանդ անոր մշակներուն ճակատագիրը՝ կախուած էին անոր մէկ քմահաճոյքէն:

Բայց բարեբախտաբար այսօրուան ունեւորները՝ շատ աւելի առարկայօրէն եւ գործնական մտքով կը մօտենան ազգային բոլոր հարցերուն եւ ինչ որ ամենէն աւելի գեղեցիկ է՝ այն գիտակցութիւնն է թէ այլեւս ունեւորին առընթեր ամէն մէկ հայ անհատ ինք եւս իր բաժինը պէտք է բերէ — ոչքան որ համեստ ըլլայ անիկա — չինաըար որեւէ գործի մը իրականացումին:

«ԱՐԵՒ», 1958 (փոփոխութիւններով)

ՄՇԱԿՈՑԹԸ՝ ՆԵՐԿԱՑԻ ՄԵՐ ՄԵԾԱԳՈՑՆ ՈՐՔՆ ՈՒ ԱՑՐԻՆ

կամ Մեծերուն քսակը բանալու միակ միջոցը։

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր մէջ ընդհանրապէս անպատասխանի չեն ձգեր իրենց ուղղուած բոլոր կոչերը, եւ յաճախ իրենց կարողութենէն աւելին իսկ տալով։

ԻՍԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ԱՂԱՆ — Ճանըմ, ի՞նչ հազար կտոր կ'ըլլաք կոր, Տիկիններ: Հէմ այսքան յոգնիք, հէմ ալ աղաչէ՞ք պիտի: Հասկցանք, շատ կարօտեալներ ունիք, դրամնիդ չի բաւեր կոր: Առէք սա յիսուն ոսկին, լմնցաւ:

ԳՈՐԾԻ ԽԿՈՂ «ՍԿԶԲՈՒՆՔ»ՆԵՐ

Ա. — Ես սկզբունքով բարեգործութեան հակառակ եմ: Ատիկա ծուլութիւնը քաջալերելու կը նպաստէ ...

Բ. — Չէք գիտեր ո՛րքան կը փափաքիմ ազգիս օգնել: Բայց ի՞նչ ըրած որ մեծ հայրս մեռած ատեն ըսաւ: «Տղաքս հեռու կեցէ՛ք Ազգին գործերէն»: Անոր կամքը յարգելը՝ մեզի համար նուիրական բան է ...

ՄԵՆՔ ԱՂԱՆ — *Ես ձեզի մէկ երկու խրատ տամ՝ ձեր բոլոր հաւաքելիք փարաներէն աւելի կ'արժէ: Եւ այս խրատիս համար փարա չեմ ուզեր:*

— *Ախպար, Ազգը ի՞նչ է տուեր ինծի, որ ես իրեն տամ:*

ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԸ

— Ա՛լ, Մարկոս Աղբար, օդէն ժառանգութիւն մը ինկաւ: Սըտեղ նոր դերասան մը եկեր է եղեր: Դուն խապար կ՛ընես որ «լօճա» մը դրկէ: Ես ալ **ետ** կը ճամբեմ: Մենծ աղայութեան սկսելու է վերջապէս ...

ԽԵԼՔ ՉՀԱՄԵԼԻՔ ԲԱՆ ...

ՄԵԾԾ ԱՂԱՆ — Ան չէ ամա կիրակո՛ս, գիտնալս սա գացող մարդը էփէյի կը բռնէ։ Անանկ է նէ ինչո՞ւ համար բերած գիրքին համար փարա ուզեց ...

ԻՐԱԿԱՆ ՄԵԾ ԱՂՔԱՆ

— Բան մը գնելու է, օտարներուն առջեւ ամօթով չմնանք...:

— Մըտոր սէրմայէն ի՞նչ է որ սաչափ օսկի գին դրեր են...

— Մեծ թէյասեղան մը կազմակերպած էք, պաշտօնական մարդիկ ներկայ եղած են, եւ զիս չէք հրաւիրած:
— Բայց դուք սովորաբար կը մերժէք մեր բոլոր հրաւէրները:
— Այս տեսակ հանդէսներուն՝ ամենէն առաջ ինծիպէսներուն հրաւէր ուղղելու էք: Գիտէ՞ք ես ով եմ: Օտար պանքա կ՝աշխատիմ, օտա՛ր...: Խելքերնիդ գլուխնիդ ժողվեցէք:

ՍՐԱՀԻ ՎԱՐԻԶՆԵՐԻՆ — Բայց անոնք կանուխէն եկած տեղ զրաւած են:
ԱՂԱՑԱՄԻՏԸ — Մա անկիւնի միւսիւն ինձմէ աւելի՞ հարուստ է որ հոն, ամենէն առջեւը նստեցուցեր էք ...

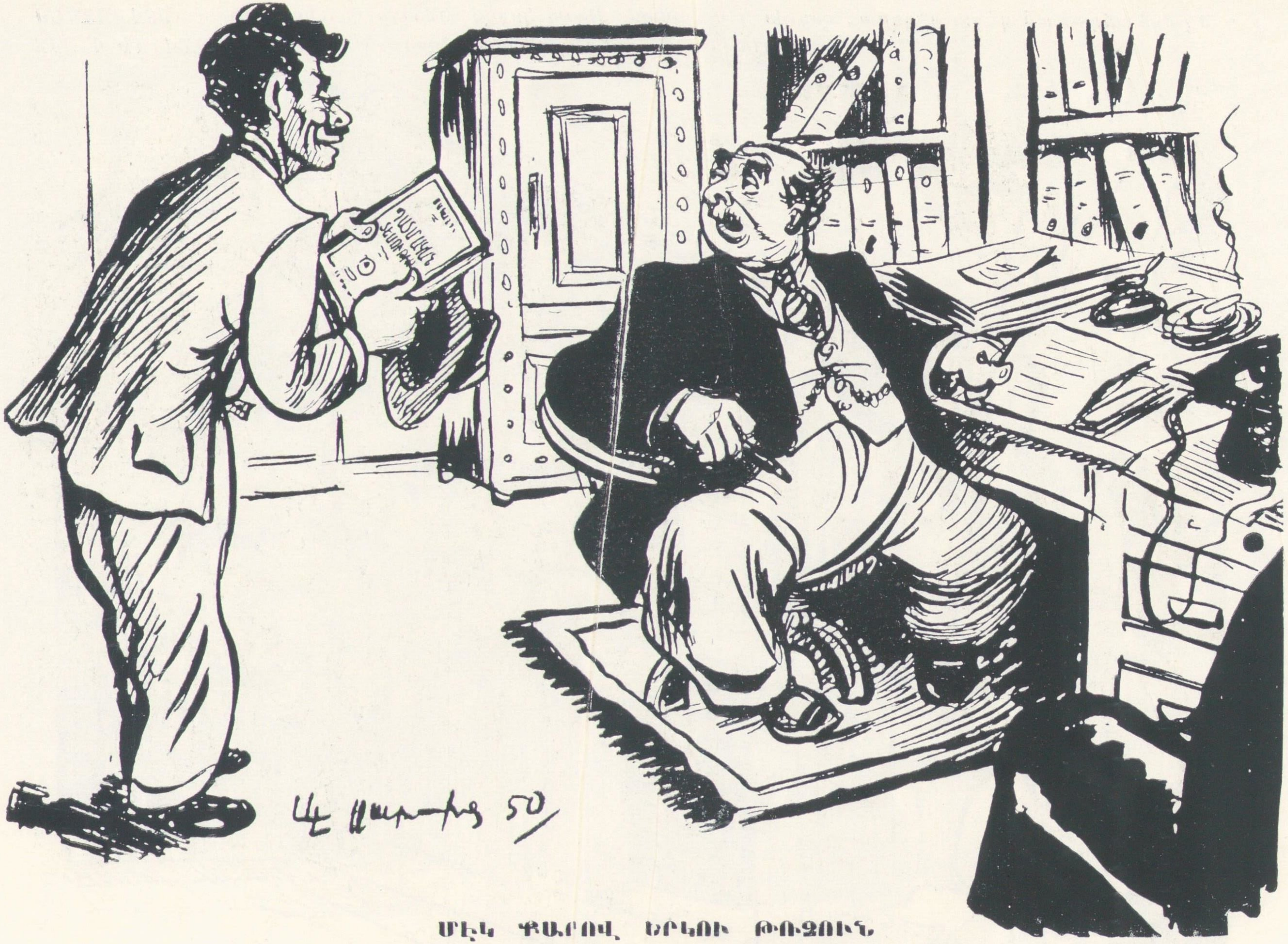

ՄԷԿ ՔԱՐՈՎ ԵՐԿՈՒ ԹՌՉՈՒՆ

ՄԵԾ ԱՂԱՆ — Առնելը՝ առնեմ, տղաս: Բայց ինծի չըսիր թէ գրած գիրքիդ հասոյթը բարեգործական ո՞ր Միութեան ի նպաստ է ...

Ի՛ՆՉ ՀԱՄԱՐՋԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒ ՄԸ — Ծօ վարժապե՛տ, դո՞ւն ալ ինծի պէս երկրորդ կարգով կը ճամբորդես կոր...

ՋՈՀՈՂՈՒԹԵԱՆ ԱԳԻ

ՄԵՆՔ ԱՂԱՆԵՐ — Դպրոցը բաց ունի: Իր կրթական մշակ՝ զոհողութիւն պէտր է ընէք մշակոյթի օճախը կանգուն պահելու համար: Մենք, մեր կողմէ որոշեցինք տարեկան հինգական ոսկի տալ դպրոցին: Ձերին ալ ամսականներէն հինգական ոսկի պիտի կտրենք, եղա՞ւ:

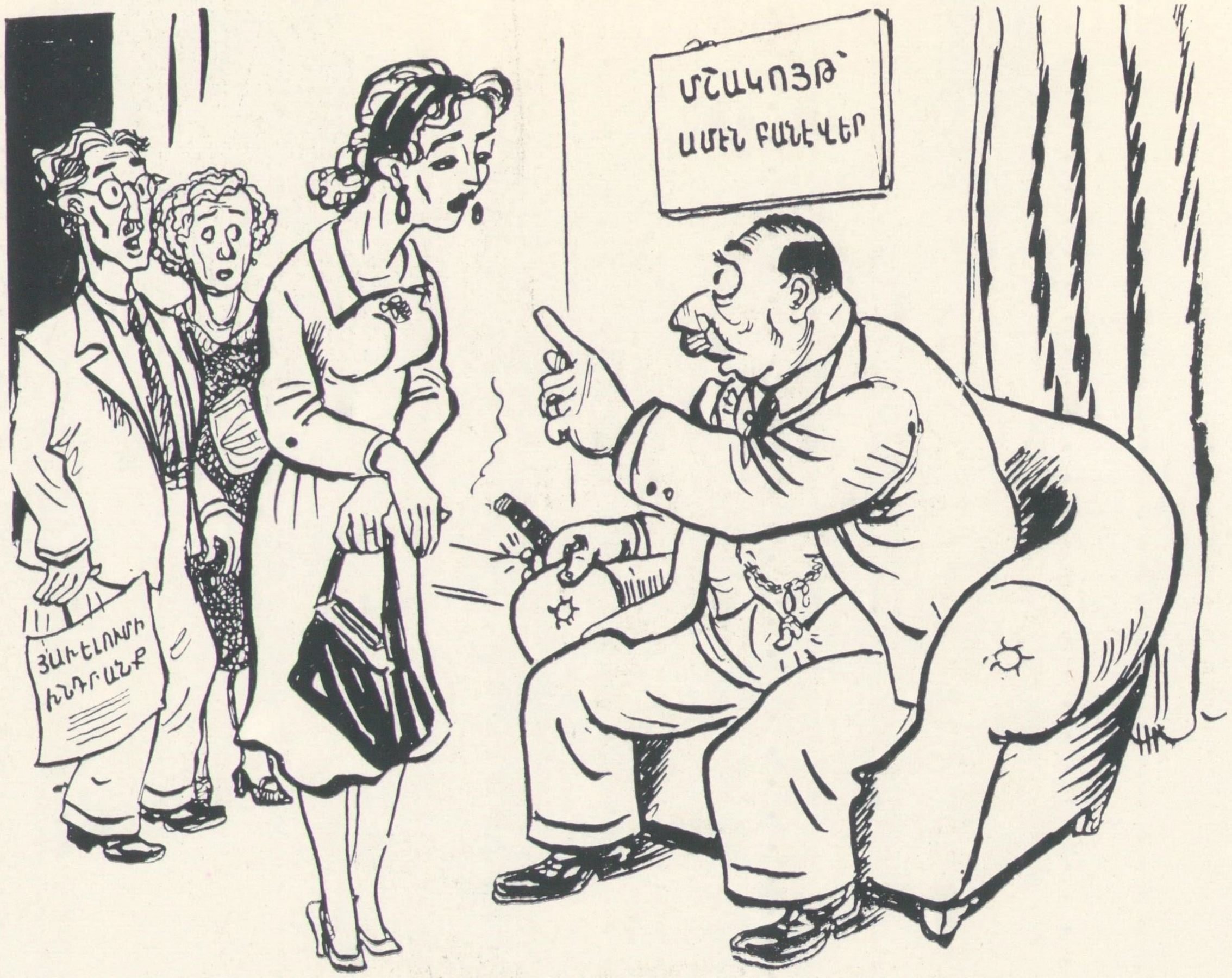

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍ

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ — *Ամէն բան սոսկալի սղած է, եկած ենք յաւելում խնդրելու։*

ՀՈԴԱԲԱՐՁՈՒ ՄԸ — *Վարժապետ ըսածդ հաւեստ ըլլալու է։ Ասանկ օղ-մօղ գնելու ըլլաք նէ՝ հարկաւ ամսականիդ չի բաւեր։*

17

ԴՊՐՈՑ, ՈՒՍՈՒՑԻՉ, ԾՆՈՂՔ

— Չի բաւեր չօճուխնիս հայկական վարժարան կը դնենք կոր, մէ՜, մըն ալ վրայ փարա կ'ուզեն։

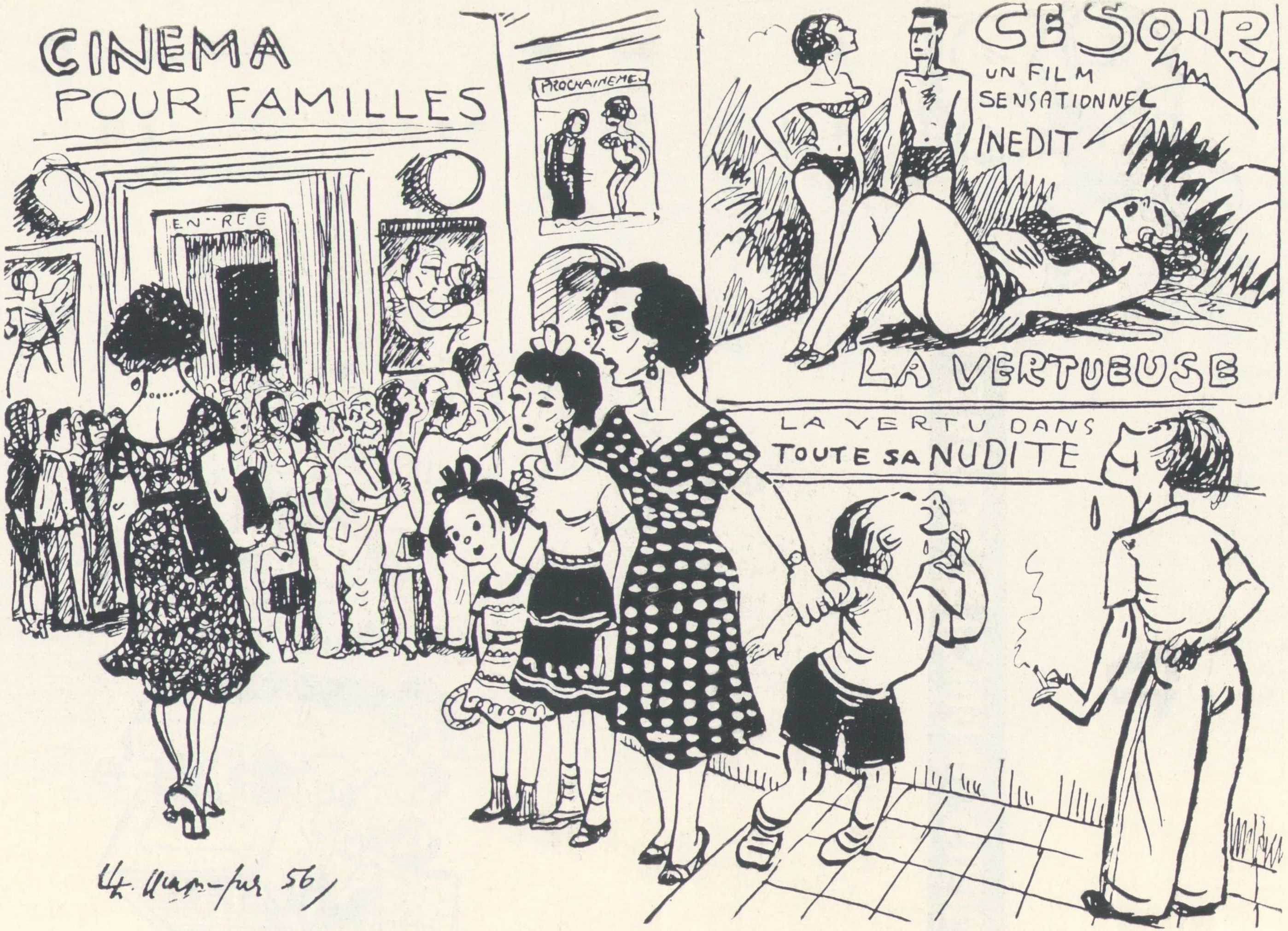

ԾՆՈՂՔ ՄԸ — Սա եկողը դպրոցին օրիորդը չէ՞: Վա՛խ, վա՛խ, կը վայելէ՞ իրեն ասանկ ֆիլմերուն գալ ...

ԱՆԽԻՂՃՆԵՐԸ ...

— Քա նայէ ո՞վ է։ Դպրոցին վարժապետը սինէմա կ՚երթայ կոր։
— Ազգին փարայովը քէֆ կ՚ընեն կոր մարդիկը։

ՌՐՃԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐ — Բայց ի՞նչ ունի սա վարժապետը: Քսան տարի անընդհատ խղճմտօրէն եւ ճեռնհասութեամբ աշխատած է:

ՀԻՆ ԳԼՈՒԽ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆ — Ճանըմ բան մըն ալ չունի: Բայց ինչի՞ս հոգաբարձուն եմ՝ եթէ վարժապետ մը անգամ չպիտի կրնամ ճամբու դնել:

ԲԱՆԳԼԻՑԱՄԻՑ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ...

ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՍՐԱՀԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ — Իբրեւ Մշակոյթի ծառայողներ, պիտի չուզէ՞ք ձեր ալ գործօն մասնակցութիւնը բերել նորահոս սերունդի ազգապահպանման գործին:

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ — Մեր ստացած թոշակին համեմատ՝ ըրածնիս շատ է անգամ:

ՑՁԱՐԵՍԿԻԶԲԻ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

Ծնողներու եւ Պ. Տնօրէնին միջեւ պարզ տեսակցութիւն մը՝ աշակերտական թոշակ որոշելու համար...

ԱՆԳԹՈՒԹԻՒՆ

— Ախ, ինչ դժուար բան է: Երէկ մինչեւ լոյս պարահանդէսը անցուր, երկու շիշ ուիսքի պարպէ, հիմակ ալ յոգնած դադրած՝ եկուր Տնօրէնին հետ պօղազ պօղազի կռիւ ըրէ, որ չօճուխներդ ծրի դպրոց ընդունիլ տայ: Պարէ խօսք հասկնայի՛ն ...

ՀԱՑ ԽՆՈՂՔ՝ ՀԱՑ ԵՒ ՕՑԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

Ա. ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՑ ՏՆՕՐԷՆԸ — Երեք աշակերտի համար՝ պիտի վճարէք ամսական 150 դրչ., ինքնաշարժն ալ ձէջը:

ՀԱՑԸՐԸ — Է՛ մուխերնիս կը մարես կոր վարժապե՛տ: Օսկիէն աւելի մի՛ գրեր, զրոնրէ մը աւելի չե՛մ կրնար տալ, չե՛մ ի տար:

ՄԱՑԸՐԸ — Զօճուխները կ'առնեմ կ'երթամ իրաւ որ: Աս ամսական չէ, կրա՛կ է: Զկակուղնա՛ս, էրիկ:

ՀԱՅ ԾՆՈՂՔ՝ ՀԱՅ ԵՒ ՕՏԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

Բ. ՕՏԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻՆ — Երեք աշակերտի համար պիտի վճարէք ամսական 12 ոսկի, 3 ոսկի օթոյի եւ 2 ոսկի՝ յաւելեալ ծախքերուն համար:

ՀԱՅՐԸ — Մինակ ա՞յդքան: Անմիջապէս վճարեմ:

ՄԱՅՐԸ — Ինսաֆը բան: Գրավօ՜ մարդիկ, շիտակը:

ՀԱՑ ԾՆՈՂՔ ՀԱՑ ԵՒ ՕՑԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

Ա. ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

— Շարաթ կէսօրէ վերջ դպրոցը գո՞ց է մի։ Վա՛յ թէմպէլ ուղուրսուզներ վա՛յ։ Սա մեր վարժապետներն ալ փարանիս առնել եւ քէֆերնին նայիլ գիտեն մինակ։

ՀԱՑ ԾՆՈՂՔ՝ ՀԱՑ ԵՒ ՕՑԱՐ ՎԱՐՔԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

Ե. ՕՏԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԱՑՐԸ — Հա՛ շէօյլէ, սա օտարներն ալ ուրի՛շ են եղբայր, չօճուխներուն հանգիստն ալ կը մտածեն կոր մարդիկը: Ամէն օր մինչեւ կէսօր դաս, շաբաթ ամբողջ օրը ազատ: Չէ քի մերիններուն պէս շաբթուան եօթը օրերը խաշեն մեր զաւակը մախսըմները... Դպրոց ըսածդ՝ ասանկ կ'ըլլայ...

ՄԱՑՐԸ — Էկո՛ւր մերիններուն հասկցո՛ւր:

— Դուն արժանապատուութիւն ըսուած բանը չունի՞ս: Ելեր լման թոշակ կը վճարես, երբ քեզմէ շատ աւելի ունեւորներ՝ կէսը կամ քառորդը կը վճարեն: Ձեզի պէսները մերին ալ գործը կ'աւրեն:

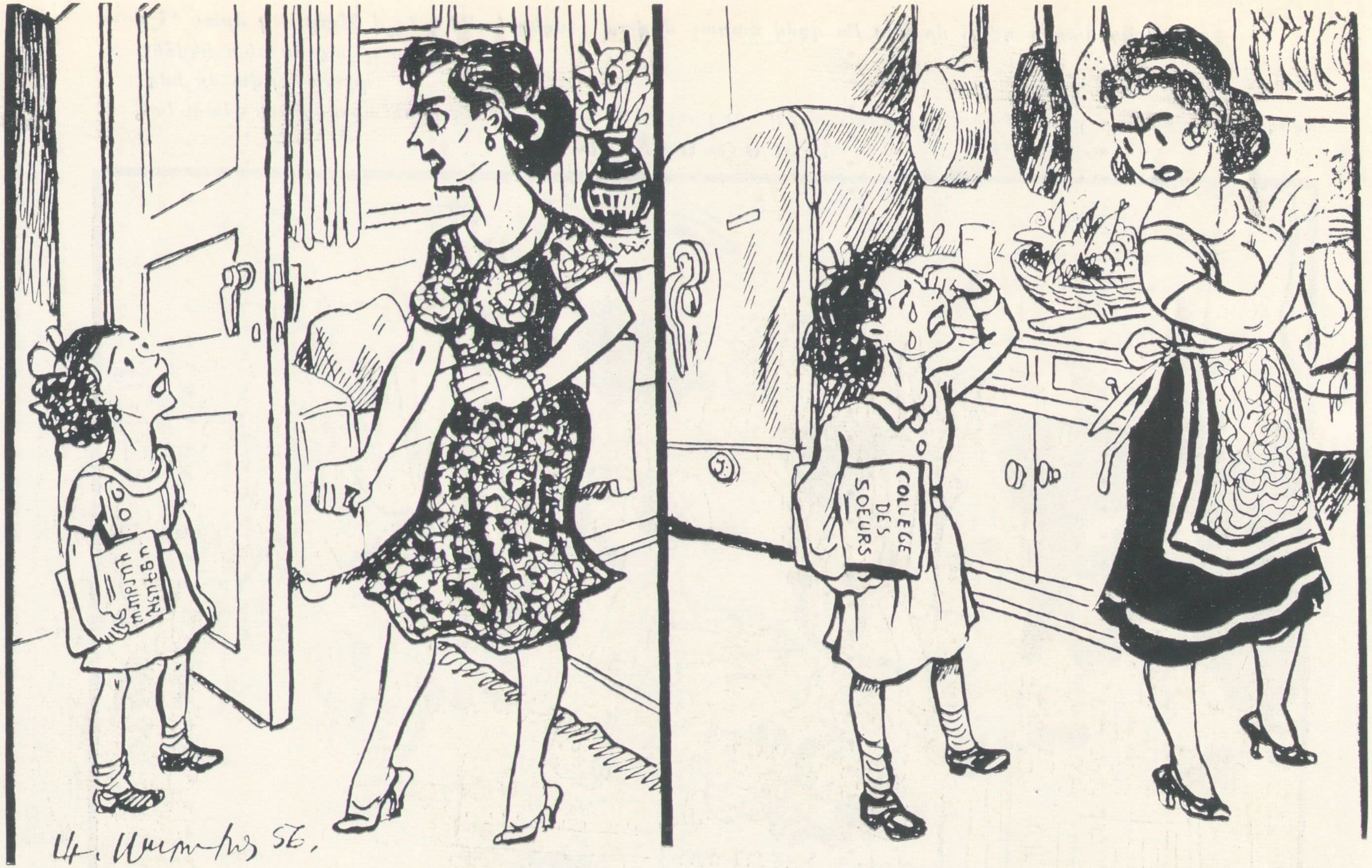

ՕՏԱՐԻՆ ՊԱՀԻԱՋԱՆՆ ԻՍԿ ԱՆՈՒՇ ԿՈՒԳԱՑ

ՊՂՏԻԿԸ (Ազգային վարժարանէ դարձին)

— Մամա, օրիորդը այսօր ինձի ԶԱԽԵՑ։

— Զախե՞ց մի, կեցիր ես անոր դասը կու տամ։

ՆՈՑՆ ՊՂՏԻԿԸ (Յաջորդ տարի՝ Սէօրեոու վարժարանէն դարձին)

— Մամա, սէօրը այսօր ինձի ԾԵԾԵՑ։

— Սո՛ւս եղիր, հարկաւ դուն ալ բան մը ըրիր։ Օտարները պարապ տեղ մէկը չեն պատժեր...

ՎԻՊՈՎՈՒՄ

— Գալ տարի աղջիկս հայկական դպրոցէն պիտի հանեմ: Աժեմ-չաժեմին տղաքը բեմ հանեցին, իմինիս երգ մը պիլէ չտուին:

— Աղջիկդ ադուր ձա՞յն ունի:

— Ո՛չ, համր է: Բայց ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր: Խաթեր համար իրեն ալ երգ մը չէ՞ին կրնար տալ ...:

— Ուշ չմնացած՝ վազեմ դպրոց, պզտիկներս ծրի ճաշի արծանագրել տամ։
— Քա, փառք Աստուծոյ, հալերնիդ վախքերնիդ տեղն է։
— Ազգին փարան աս ան ուտելուն՝ թող չօճուխներս ուտեն։

– ಬಾ ಗಿರಿಜಕ್ಕ ದೊಡ್ಡಪ್ಪನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ. ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜನ ಸೇರಿರ್ತಾರೆ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡ್ತಾರೆ ಕಣಕ್ಕ...

"ಇವತ್ತಿನ ಪತ್ರಿಕೆ ಓದಿದ್ಯಾ? ಬೆಲೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿವೆಯಂತೆ. ಸಾಮಾನುಗಳ ಕೊಳ್ಳುವವರೇ ಇಲ್ಲವಂತೆ!"

ಪ್ರಜಾವಾಣಿ

18

«ՔԻՊԻՐ» ՕՒԹԻՒՆ

— Սիրտերնիս կը ճաքի կոր: Հայերէն ներկայացում մը կայ եղեր այս գիշեր, ելլենք երթանք:

— Մեղա՛յ, մեզի տոմսակ ղրկած չե՞ն նէ...: Տեսնողը ի՞նչ կ'ըսէ...

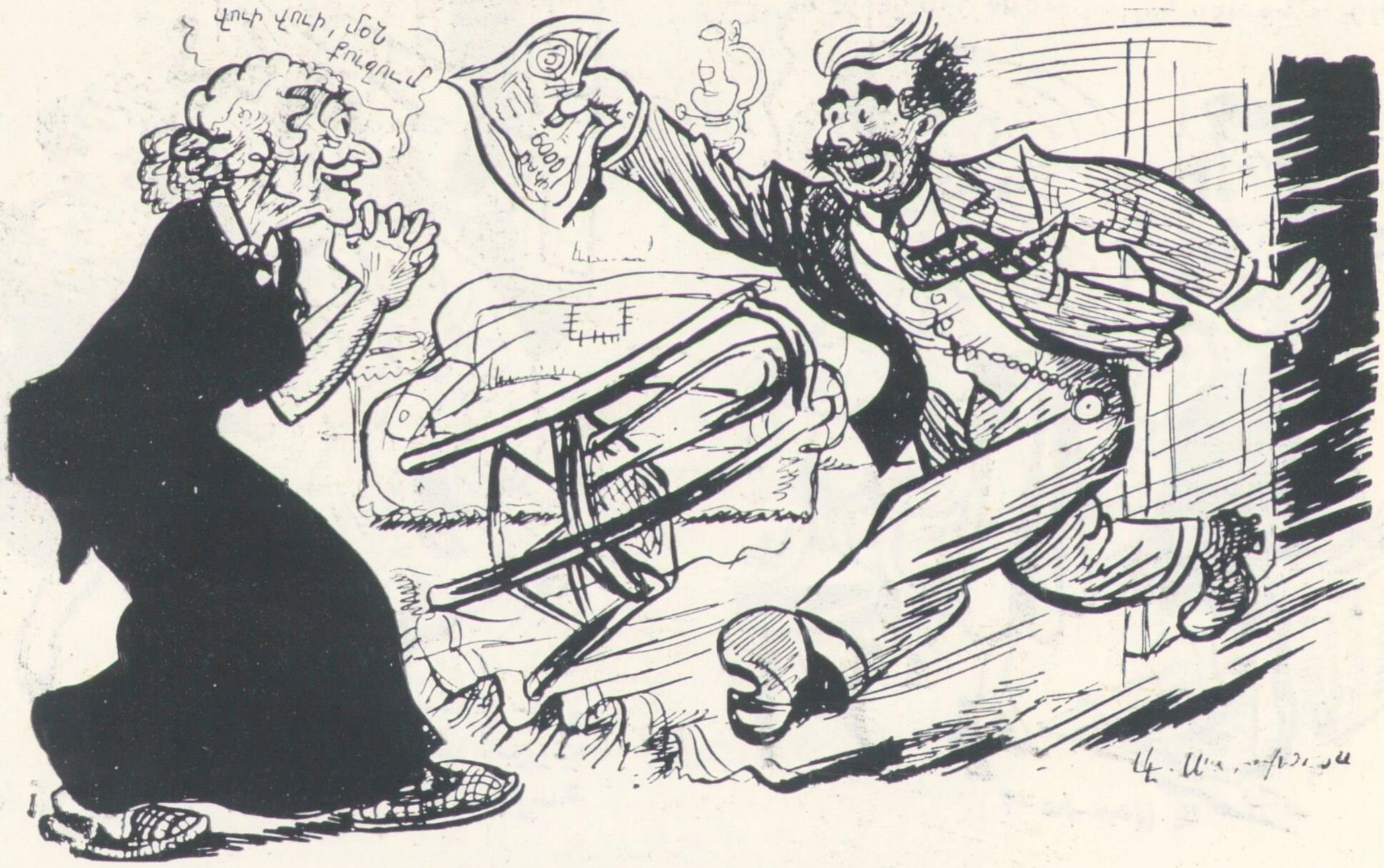

ՍՆՕՊԱՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

— Գնի՛կ, ասկէ ետք մեր տունին մէջ ֆրանսերէն կը խօսինք կոր: Լօթարիա՛ն զարկաւ...

— Քօմ հիր մայ պօյ: Զիս մաև իզ ֆրէնս օֆ յիւր ֆազէր:
— ....
— Կը զարմանա՞ք։ Մենք տունը տղոց հետ հայերէն չենք խօսիր, որպէսզի կատարեալ անգլիական հնչում ունենան։ Հայերէնը կ'աւրէ անգլիական հնչումը։

— Ըսելիքս շատ գաղտնի է, կրնա՞ք տղաքը հեռացնել:
— Խօսեցէ՛ք, մի վախնաք: Մեր տղաքը հայերէն չեն գիտեր: Սանկ նանկ տան մէջ չէք գտնուիր, վերջապէս:

— Ա՛խ Նուարդս, շատ կը սիրեմ քեզ՝ բայց պէտք է նշանը ետ ընենք: Ես բախտ չունիմ: Ֆրէտի Ֆօնսիէն զարկաւ: Դուն ըսէ, կրնա՞մ այլեւս հայ աղջիկ առնել...

— Ուտուելիք պէպէք է: Ի՞նչ դրիք անունը. Արաքսի՞, Շաքէ՞, Նուա՞րդ, Շուշա՞ն:
— Լի՛նտա, Լի՛նտա: Դաղթակա՞ն գիտցաք մեզի:

ՕՏԱՐՆ ԱՍԱՑ ...

— *Սա նկարը գլուխ գործոց բան է. շատ կը հաւնիմ կոր:*

— *Երեւի նկարչութենէ կը հասկնաք:*

— *Բնա՛ւ: Բայց քիչ առաջ երկու օտարներ ասոր դիմաց կեցած՝ կը հիանային կոր:*

ՀԱՐՑՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՑՈՑԸ

— *Մամա, մենք աղքա՞տ ենք:*

— *Ի՞նչդ է պակաս, աղջիկս:*

— *Եթէ աղքատ չենք, ինչո՞ւ համար դեռ հայկական սրահները կը յաճախենք...:*

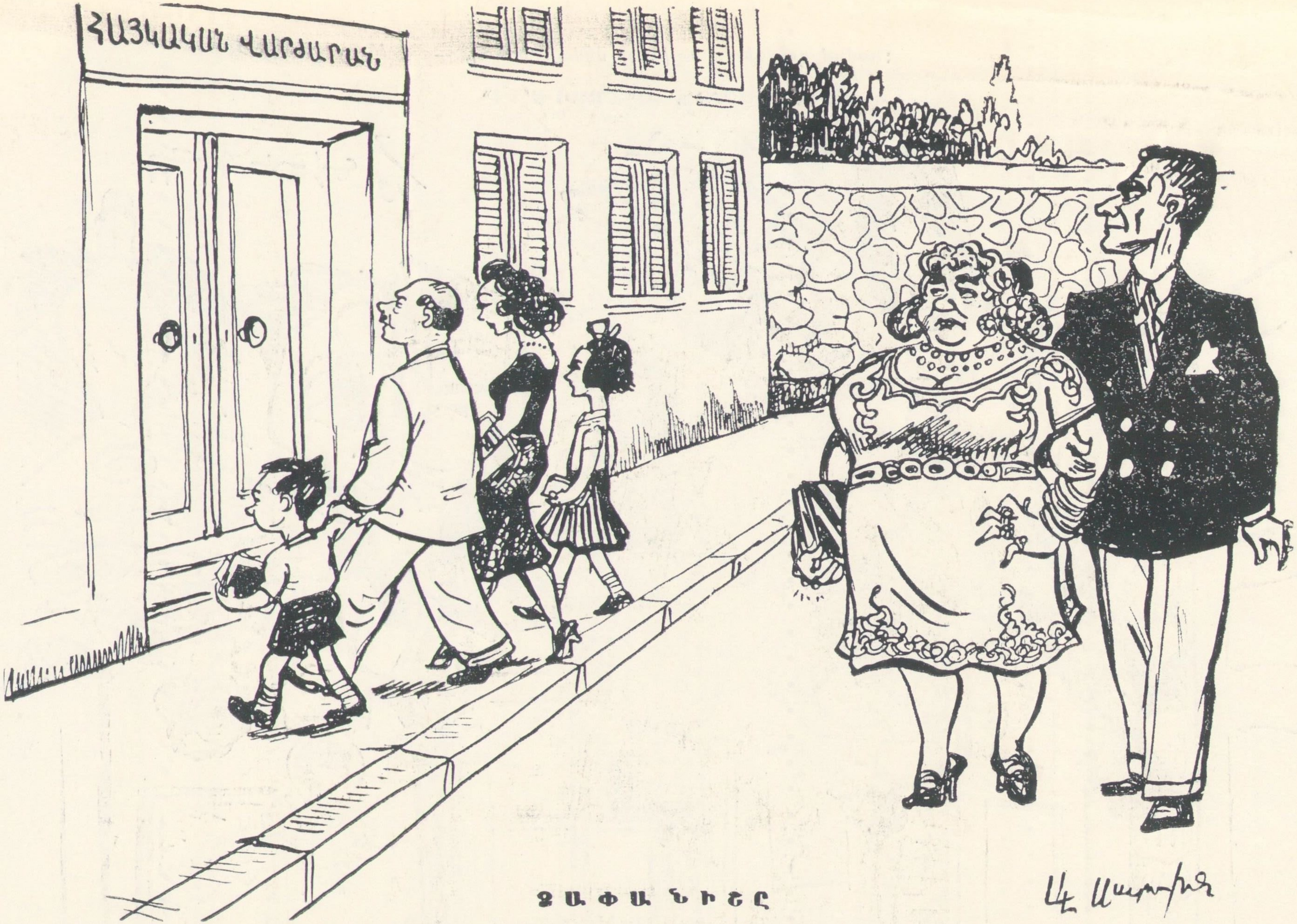

ՋԱՓԱՆԻՇԸ

— Սա Տենիզեաններուն անունը հարուստ եղած է, պարապ խօսք է եղեր։
— Ինչէ՞ն հասկցար։
— Չե՞ս տեսներ։ Դեռ այս տարի ալ իրենց զաւակները չկրցա՛ն հայկական վարժարանէն հանել, զաւալլըները։

«ԷԽԹԻՕԱՐ»Ի ՊԱՆԵՐ (Ա.)

— Պապա, մարդը «ձերին» խազեթյան բերաւ:

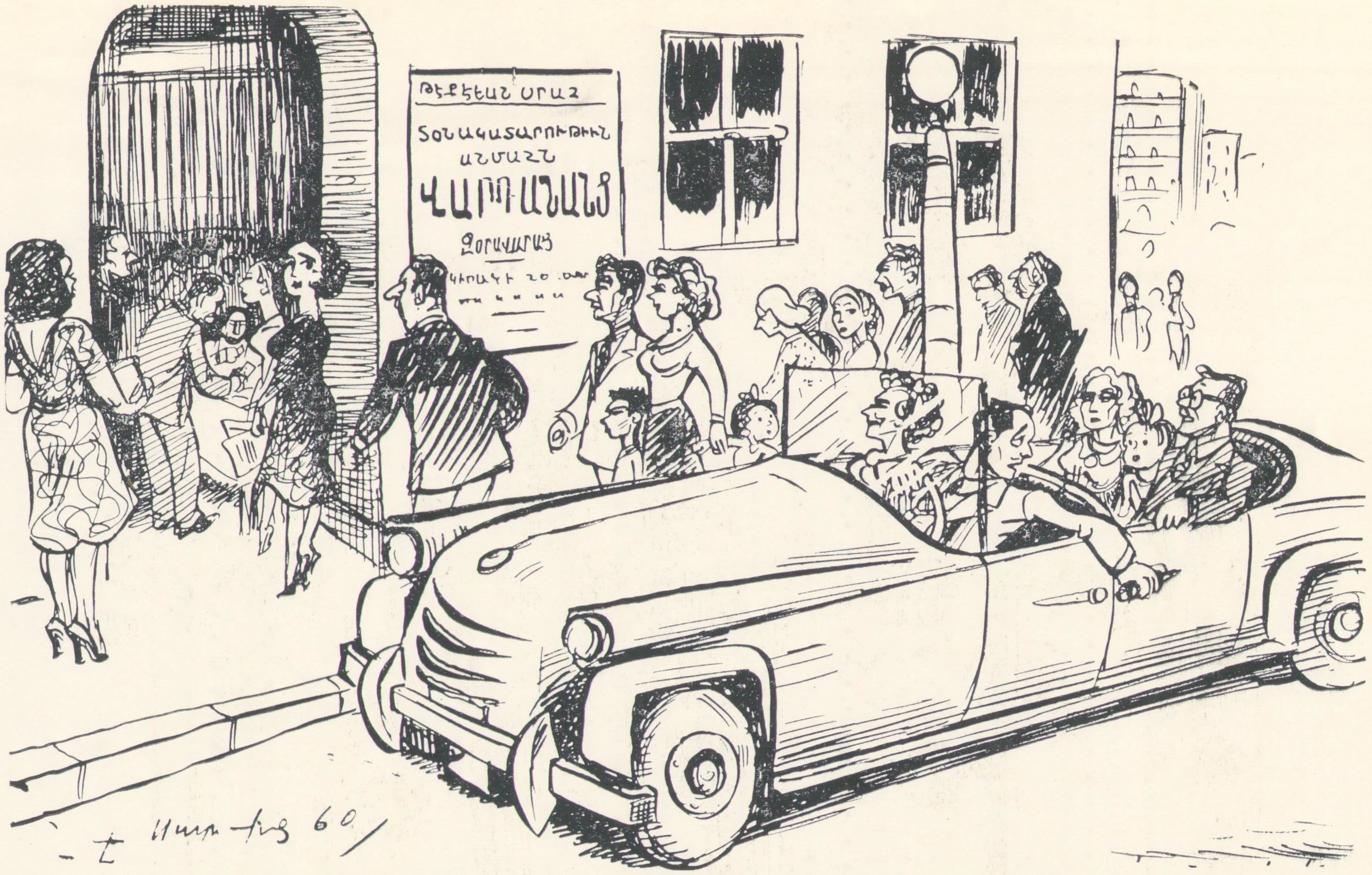

«ԷԽՈՒԹԻՒՆ»Ի ՊԱՆԵՐԸ (Բ.)

— Հայտէ՛ պապա մամա, դուք չօճուխին հետ հո՛ս իջէք: Մենք սինէմա պիտի երթանք: Վերադարձին ձեզ կ՛առնենք:

19

ԿԻՆ, ԱՄՈՒՍԻՆ ԵՒՆ.

— Հայ մեծ փապրիքաթորին աղջիկը ուզեմ: Չտան նէ՝ մեյխանէճի Յոյն Նիքօլային աղջիկը կ'առնեմ...

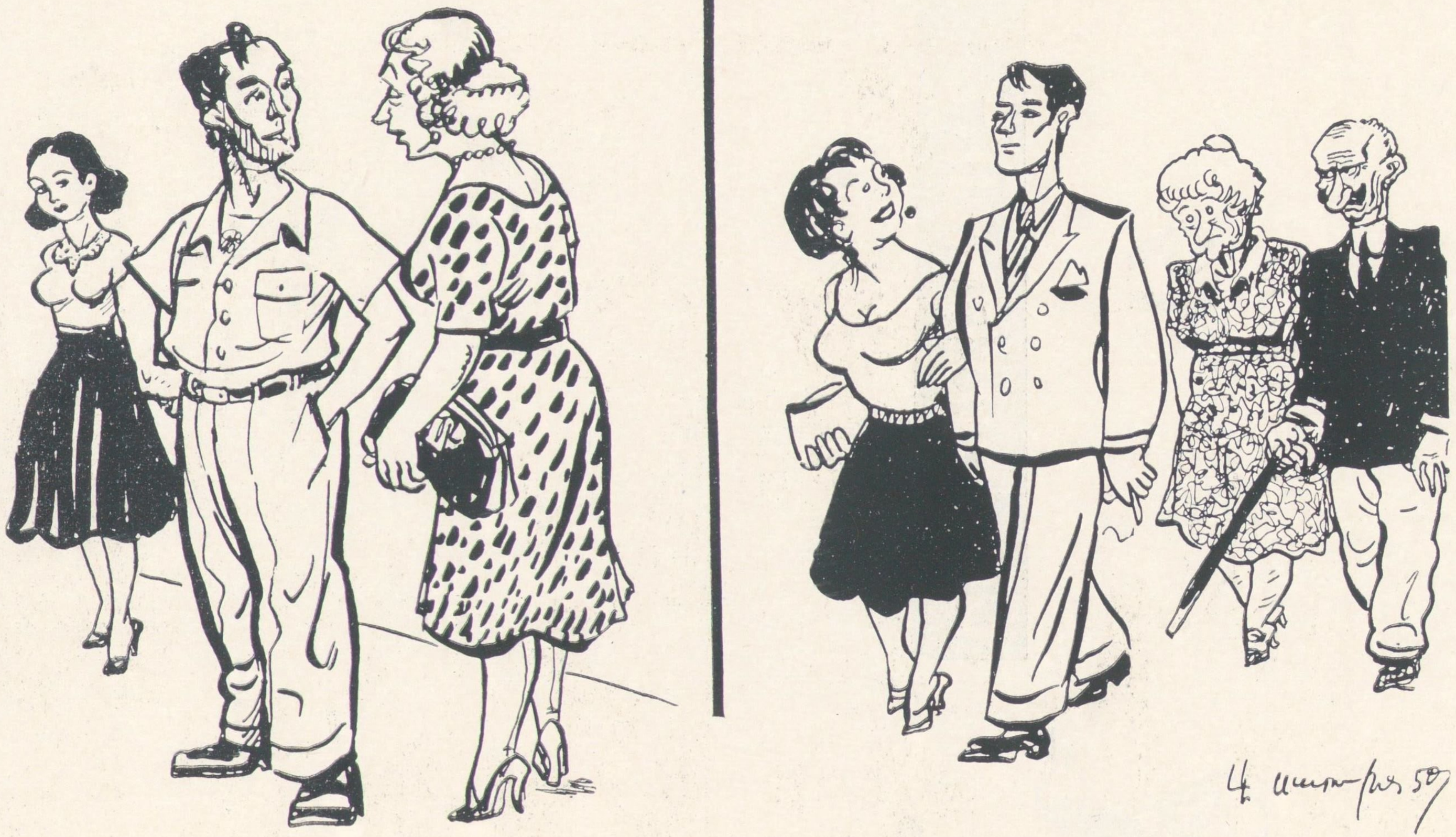

ՀԱՃԵՑՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ, ՕՑԱՐԻՆ ... ԿՈՒ ՏԱՑ

ԿԻՐԱԿՈՍ — Հայ աղջի՞կ մի առնեմ։ Քանի՞ հազար կը բերէ կոր հետը։

Բայց Կիրակոս ամուսնացաւ տաքթիլօ Օր. Հօլիվայի հետ՝ որ իր հետ բերաւ... իր խռֆած հայրն ու մայրը։

ԸՆԵՍ՝ ՄԷԿ ՑԵՍԱԿ, ՁԸՆԵՍ՝ ՄԷԿ ՑԵՍԱԿ

— *Մեր հայ աղջիկներն ալ փէք պաղզաւակ բաներ են։ Հետդ սինէմա մը անգամ չեն գար։*

— *Սա հայ աղջկան շատ կը հաւնիմ կոր։ Կը մտածեմ հետը ամուսնանալ։*

— *Սաթըն անանկ բան չըներս հա՛։ Հանած վարածին մէկն է. հետս երկու անգամ սինէմա եկած է ...*

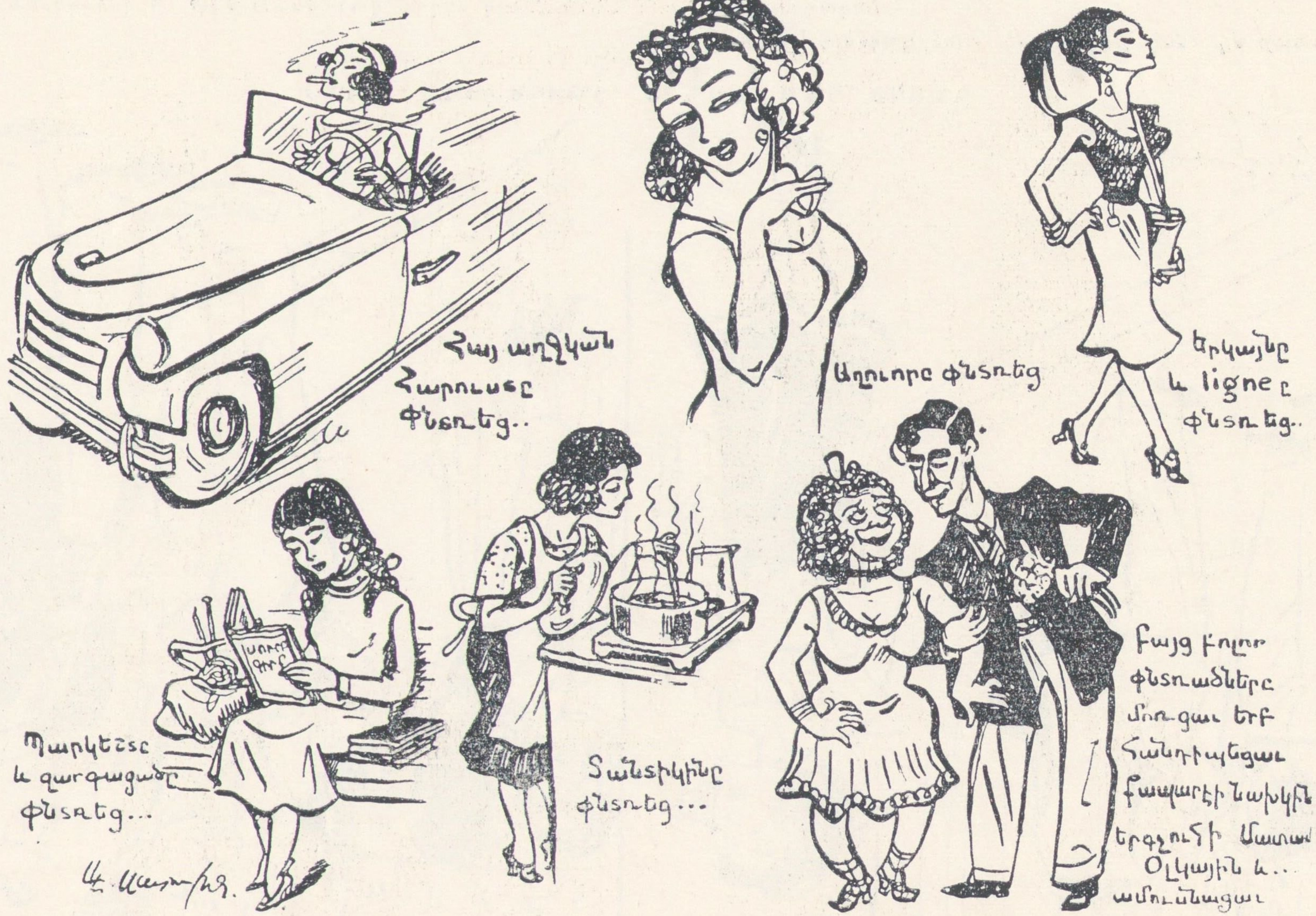

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ (Ս.)

Մեր ՏՂԱՔ ինչո՞ր կը պահանջեն հայ աղջիկներէն եւ ինչո՞վ կը գոհանան... օտարներէն։

– Ես ՐՈՊԵՐԹ ԹԷՅԼՐԻՆ ափերը կը սիրեմ:
ՊԵՏՐՈՍԸ ԻՆՉպէս առնեմ:

– ՍԻՍԱԿԸ առնեմ:
Մայր և քոյր ունի...

– ԽՈՐՔԸՆԸ դուրքը
Շտկած չէ...

– ԶԱՐԻՒՀԻՆ ընտանիքը
մեզի յարմար չէ:

– ՇԱՀԱՆԸ սփոռէց
կը փախի...

– ԱՐԱՄԸ ՀԷՔՓ-ՀՈՒՐՀՓ
ամպա մը պարել չի գիտեր...

– Վայ անպիտան,
Հայ տղայքը ալ կ'երթան Օտար
աղջիկ կ'առնեն...

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ (Բ.)

Մեր ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ երբ կ'երազեն եւ երբ կ'արթննան ...

... ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ

ՋԱՂԱՆԴԻՆ ՁԱՓԱՆԻՇԸ ...

— *Կարդացի՞ր այս գիրքը: Գլուխ գործոց մըն է:*
— *Ի՞նչ գլուխ գործոց: Խելքդ գլուխդ ժողվէ: Հեղինակը մեռնէ չէ:*

ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐԱՑԵՂ ՉԳԱՑՈՒՄ

— *Իտե՛մ թէ իրաւունք չունիմ: Սխալ էր ըրածս: Բայց ի՞նչպէս խօսքս ետ առնեմ: Ամէն մարդ ի՞նչ պիտի ըսէ:*

— Ինչ կրցայիք ընել. թշնամին շատ զօրաւոր էր...

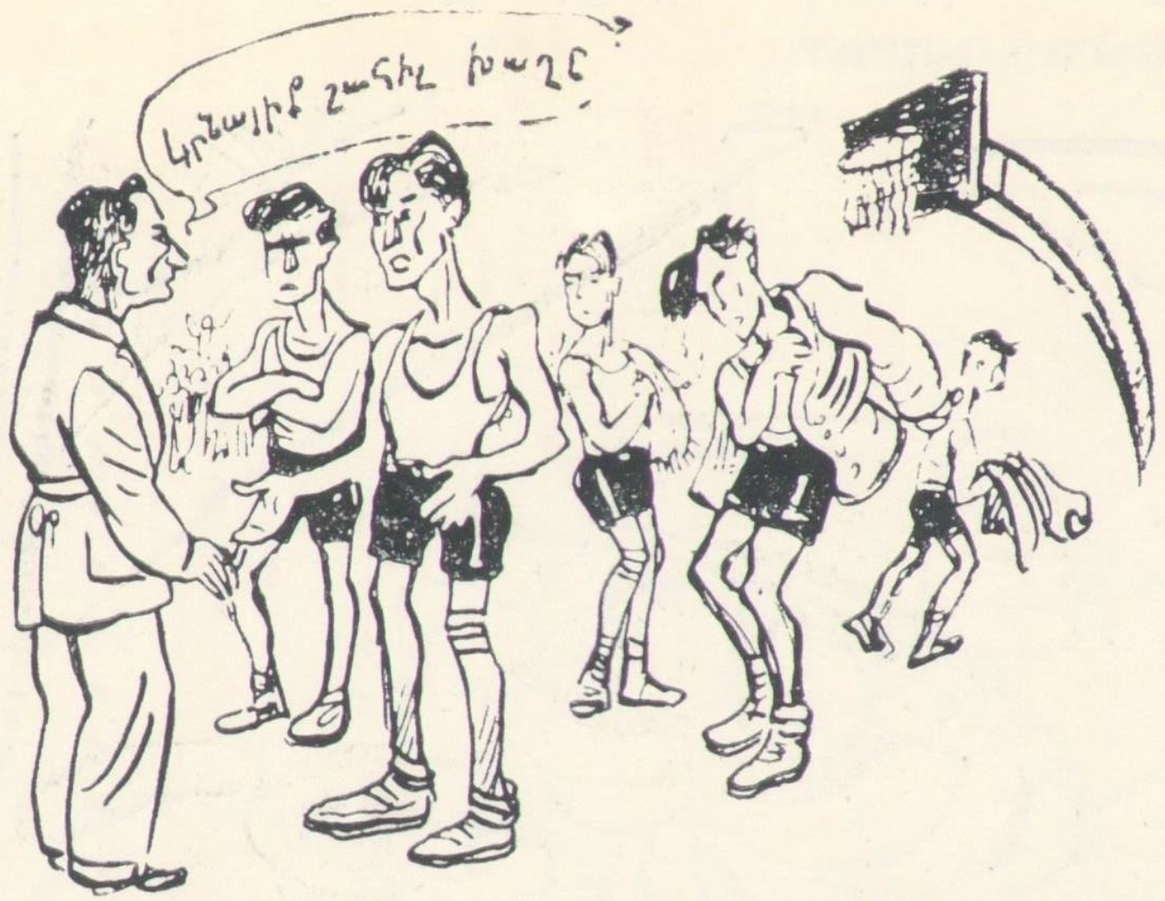

— Ինչ ըսեմ, օդը գէշ էր, փուշի կար...
(հակառակորդին համար նոյնը չէր...)

— Ինչ ընեմ, երբ հակառակորդը «խարդախու-թիւն» կ'ընէ...

— Ինչ ըսեմ,- պարտութիւնը ընդունիլ...

Փոխանակ փնտռելու ԶԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԸ, փնտռել զայն արդարացնելու ՊԱՏՐՈՒԱԿԸ։

ՀԱՑԵՐԵՆԱԲԱՂՋՈՒԹԻՒՆ

— Ո՞ւր են մեր քաղաքին պտուղները, բանջարեղէնները, ջուրը...

ԿԱՊ ԱՆՑԿԱՎԱԾՐԻՆ ՀԵՏ

— Առէք սա հողերը, պատառ մը հացի գին է։

— Մենք գաղթական եկած ենք հոս, երբ է նէ հայրենիք պիտի վերադառնանք։

ՀԱՑՐԵՆԱԿԻՑ ԿԱՐՕՑ

— Վայ դուք Հա՞յ էք եղեր, դուրսէն եկած, հրամեցէք առէք ինչ որ կ'ուզէք, խանութս ալ ձերն է, ապրանքներն ալ ...

ՓՈԼԻԹԻՔՈՍ՝ ԱՄԷՆ ԲԱՆԻ ԱՌԱՋ

— Ձգէ՛ հիմա սա գնումդ, փոլիթիքայէն ի՞նչ լուր նայինք...

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ...

— *Սա դիմացի խանութը մտնանք: Բարեկամ է, հարկաւ մեզի աղուոր զեղչ մը կ'ընէ:*

— *Մարդիկը շէնք շնորհք լօլօզեցիր:*

— *Բարեկամէ չչահինք՝ որմէ՞ պիտի շահինք:*

ԱՐՀԱՄԱՐՀԱՆՔ ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ

«Սանդուխին տակէն անցնիլը՝ դժբախտութիւն կը բերէ։»

Ա. Աստրեան 50

Զախորժիր առհասարակ զգացումներու հրապարակային արտայայտութիւններէն:

ՆՈՒԱՃԱԳՈՅՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԷՆ

— Հայաստանի մէջ մեզի վիլլա կուտա՞ն, օթօ կուտա՞ն, ամէն տարի Ամերիկա, Եւրոպա կրնա՞նք ճամբորդել:
— Չեմ կարծեր:
— Անանկ է նէ՝ տեղը թող մնայ ադ Հայաստանը:

ՓԱԿՈՒՄ

Տասնեակ տարիներու ընթացքին օրը օրին առնուած նօթերու, կրուած տպաւորութիւններու եւ ապրուած հանրային կեանքի մը փորձառութիւններու արձագանգներն են, որոնք տրուած են ներկայ հատորով: Երգիծանկարներու խօսուն լեզուով՝ կատարուած է միջնորդի դեր մը, պարզապէս: Վերադարձնելով մեր հայրենակիցներուն ա՛յն, ինչ որ առնուած է իրենցմէ: Մեղքը իրենց վզին՝ եթէ անոնցմէ ոմանք թուին անհանոյ, արժանիքը ամբողջովին իրենց՝ եթէ գեղեցիկ եւ օինչ ըլլան ուրիշներ:

Ծամեցայն դէպս՝ շնորհակալութիւն բոլորին:

1961 Ա.Լ. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

مطبعة ساهاج مسروب ٢٥ شارع عرابى بالقاهره

SAHAG-MESROB Press, 25 Oraby St. Cario, U.A.R.

ՍՊԱՌԵԼՈՒ ՄՕՏ

ԵՐԿՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Ը Ն Կ. Փ Ա Ն Ջ Ո Ւ Ն Ի

ի Ծապլվար եւ Վասպուրական

Ե. ՕՏԵԱՆի գմայլելի գլուխ գործոցը:

Նկարազարդուած Ալ. Սարուխանի 120 է աւելի երգիծանկարներով, հայ գրականութեան այս աննման գոհարը անմահ գործ մըն է միշտ թարմ, միշտ կենդանի, միշտ այժմէական: Չէ կարելի թափանցել սփիւռքահայ կեանքը փոթորկող անցքերուն խորը՝ առանց այս գլուխ գործոցը կարդալու եւ զոց սորվելու:

Մնացած են սակաւաթիւ օրինակներ միայն:

Գինը 100 եւ 150 Ե.Դ.

2. CETTE GUERRE (1939-1945)

vue par Saroukhan

Ֆրանս. եւ անգլ. լեզուներով հրատարակուած այս հատորը, կը պատկերացնէ Բ. Պատերազմին ամբողջ պատմութիւնը՝ 150 երգիծանկարներով, «յաւատեսութեամբ մը որ կը հասնի մարգարէութեան», ինչպէս գրած է յետագային Պր. Տարտօ, որ անոնցմէ մեծ մաս մը հրատարակած է իր խմբագրած **Le Progrès** *թերթին մէջ յաճախ ակամայ, բայց միշտ սկեպտիկ: Այն նկարները ընտրուած են այդ դժնդակ օրերուն Սարուխանի արտադրած 1600 է աւելի երգիծանկարներու մէջէն, ցրուած արաբական, Ֆրանսական եւ հայկական մամուլի էջերուն մէջ:*

Սպառելու մօտ — Գինն 100 Ե.Դ.:

3. L'ANNÉE POLITIQUE 1938,

vue à travers la Caricature.

Dessins de Saroukhan.

Պատերազմի նախօրեակին Գահիրէի **La Bourse Egyptienne** *թերթի կիրակնօրեայ թիւերուն մէջ հրատարակուած Սարուխանի երգիծանկարներու հաւաքածոն՝ թիւով 32 հատ:*

Հրատարակութիւն **La Bourse Egyptienne** 1939:

ԱՄԲՈՂՋԱՊԷՍ ՍՊԱՌԱԾ

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՄԻՒՍ ԳՈՐԾԵՐԸ

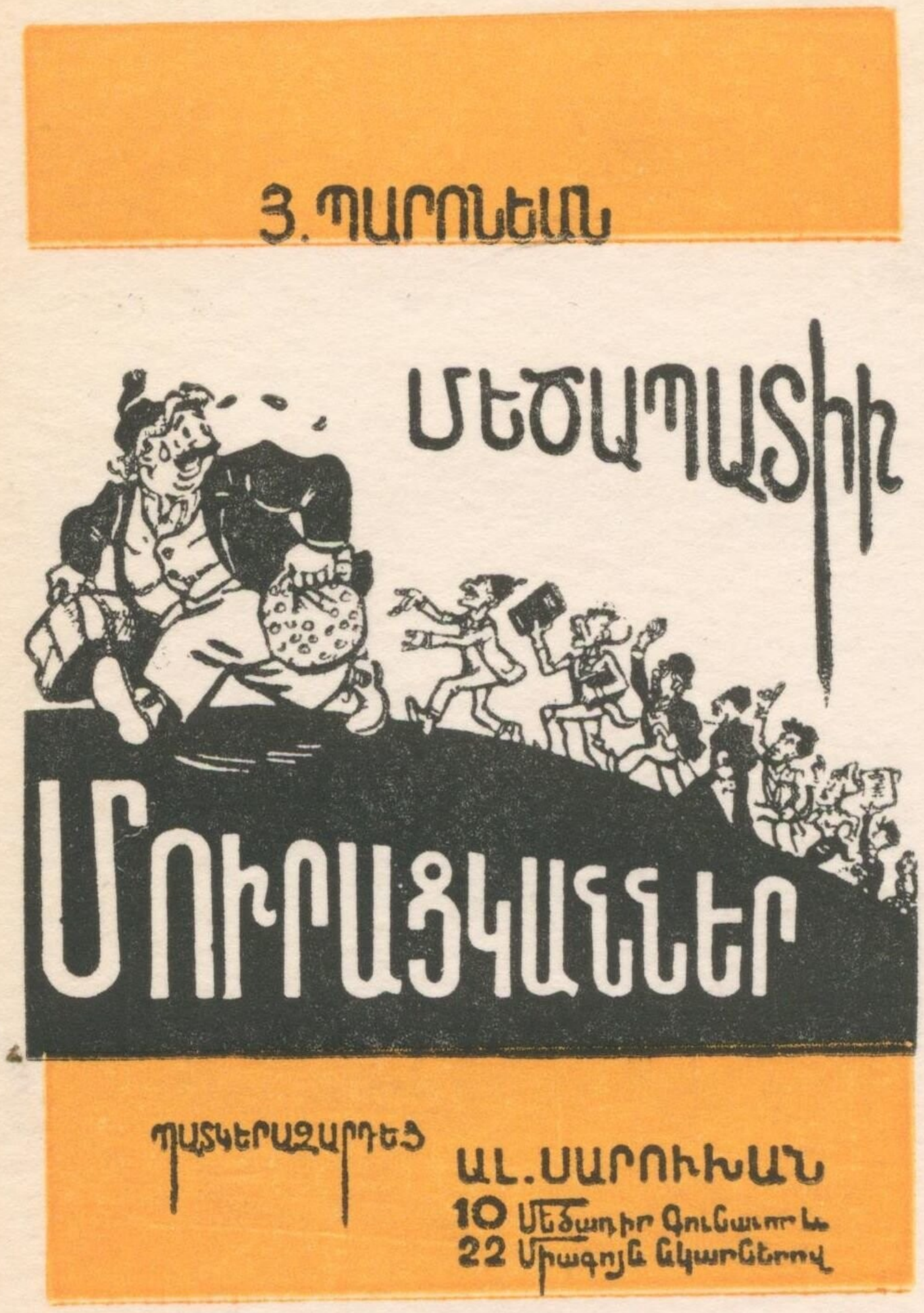

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑԸ

ԱԼ. ՍԱՐՈՒԽԱՆԻ

10 մեծադիր ԳՈՒՆԱՒՈՐ եւ 22 միագոյն նկարներով

Աւելորդ է ըսել թէ ո՛րքան կը սահի գիրք մը, երբ հեղինակին ԽՕՍՔԵՐՈՒՆ կ'ընկերանայ նաեւ ՆԿԱՐԸ։ Այս վերջինը կերպով մը կը բիւրեղացնէ հեղինակին արտայայտած մտքերը եւ ընթերցողին աչքերուն առջեւ ՑԱՅՏՈՒՆ ԿԵՐՊՈՎ կը պարզէ գրքին տիպարները, դէպքերը, մտայնութիւնները։ Ապացո՞յց։ Ե. ՕՏԵԱՆԻ պատկերազարդուած «ՓԱՆՋՈՒՆԻ»ին գտած աննախընթաց ընդունելութիւնը։

Յառաջաբանը՝ անուանի գրագէտ-բանաստեղծ
Վահէ Վահեանի։

150 էջ, Գին 250 Ե.Դ. (10 տոլար կամ 3 սթեր.)

ՏԷ՛Ս ԽՕՍՔԵՐԴ

190 ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՍԱՑՈՒԱԾՔՆԵՐ

Պատկերի վերածեց ԱԼ. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Ամէն օր կը խօսինք, եւ ամէն օր, առանց անդրադառնալու՝ կը գործածենք հարիւրաւոր ասացուածքներ։ Ի՞նչ կերպարանք պիտի առնէին անոնք եթէ պատկերի վերածուէին։ Տարօրինակութիւնը՝ մեծապէս պիտի զարմացնէր եւ զուարճացնէր մեզ։

ՏԷ՛Ս ԽՕՍՔԵՐԴ գիրքը կ'օգնէ մեզի որ ՏԵՍՆԵՆՔ ինչ որ ԿԸ ԽՕՍԻՆՔ։

Խիստ հետաքրքրական եւ ինքնատիպ հրատարակութիւն մը։

110 էջ, Գին 100 Ե.Դ. (4 տոլար կամ 1.5 սթեր.)

— ՔՈՒՇԸ ԹՈՒՂԹ, ՄԱՔՈՒՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ —

Ներկայ հատորին Գինն է Ե.Դ. 250 (10 տոլար կամ 3 սթերլին)

Երեք հատորները միասին՝ կ'արժեն.

500 Ե.Դ. (փոխանակ 600ի), 20 տոլար (փոխանակ 24ի) եւ 6 սթերլին (փոխանակ 7,5ի)

Դիմել.

A. SAROUKHAN,
4, rue Sérapis, Héliopolis, Egypte (R.A.U.)

مطبعة ساهاج مسروب ٢٥ شارع عرابى بالقاهره
SAHAG-MESROB Press, 25, Oraby St. Cairo, U.A.R.

ՄԵԿ

ԿՐԿՆԱԿԻ

Ս.ՍԱՀԱԿՅԱՆ

Title: ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

Creator: ԱԼ. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Rights: novak@treventus.com

Source: Kavaldjian-1962.zip

CUSTOM

Title: ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԱԿՆՈՑՈՎ